

А. 556

*Въ Библейската
Библия*

Николай Райновъ

книга за

ДОБРОТО И ЗЛОТО

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
СТОЯНЪ АТАНАСОВЪ

ИЗБРАНИ ПРИКАЗКИ ОТЪ ЦЪЛЪ СВѢТЪ

Събрани и преразказани отъ Николай Райновъ

(Одобрени отъ М-вото на Нар. просв. № 14548, 1931 год.)

Дървото на приказките . . . 30 лв.	Хубави стари приказки . . . 30 лв.
Добрата фея, весели прик. . . 30 "	Северни приказки . . . 30 "
Кристалниятъ дворець, . . . 30 "	Стариятъ гарванъ и др. . . 30 "
Вълшебни приказки . . . 30 "	Омагьосаното царство . . . 30 "
Златното гърне, и др. . . . 30 "	Златни сърдца 30 "
Царски приказки 30 "	Морски деца и др. . . . 30 "
Морската царица и др. . . . 30 "	Седемтѣ чудовища . . . 30 "
Златната рибка и др. . . . 30 "	Алмазитѣ на Изтокъ . . . 30 "
Приказки за русалки . . . 30 "	Бисерна огърлица . . . 30 "
Книга на чудесата 30 "	Вуйчо отъ Америка . . . 30 "
Магьосникътъ 30 "	Веселитѣ деца 30 "
Източни приказки 30 "	Най-хубавитѣ български
Зеленото джудже 30 "	приказки 60 "
Индийски приказки 30 "	Най-хубавитѣ народни
Царица Роза и др. . . . 30 "	приказки 45 "
Перийски приказки 30 "	Юнакъ надъ юнаци . . . 45 "
Славянски приказки . . . 30 "	Князь и чума 45 "

„Деца и юноши унесено четатъ всички тия приказки, пре-
насятъ се въ вълшебенъ свѣтъ, наслаждаватъ се на плавната
и гъвкава Райнова речъ.

„Щастливи сж малкитѣ четци, че въ тия тежки години мо-
гатъ да четатъ хубави приказки, разказани на сладка родна
речъ“ (списание „Родна речъ“, Ст. П. Василевъ).

КНИГА ЗА

ДОБРОТО и ЗЛОТО

ЧЕТИВА ЗА ЛИЧНИ И ЗА
ГРАЖДАНСКИ ДОБРОДЕТЕЛИ

СЪСТАВИХА ГРУПА ПЕДАГОЗИ
ПРИ СЪТРУДНИЧЕСТВОТО НА
НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ 1

Книгоиздателство
СТОЯНЪ АТАНАСОВЪ

София, Неофитъ Рилски, 36

м-за Нов живот

Уиб. N 2643

II - 223

ДОБРОТО И ЗЛОТО

Печатница „НОВЪ ЖИВОТЪ“, ул. Ц. Самуилъ 61. София

НРАВСТВЕНОСТЪ

Нравствеността ни учи да различаваме добро отъ зло.

Зло е себелюбието, сиречь навикътъ да мислимъ само за себе си и въ всичко да търсимъ лична изгода.

Добро е обичьта къмъ другитъ, която ни кара да се грижимъ за тѣхъ.

Хората могатъ да бждатъ истински щастливи, само ако зачитатъ нравствеността.

ИСТИНСКОТО ЩАСТИЕ Е ВЪ ДОБРОДЕТЕЛТА

Гръцкият мъдрецъ Сократъ, който билъ добъръ и ученъ мъжъ, казвалъ, че нравствеността е по ценна отъ злато и скъпоценни камъни. Веднъжъ той срещналъ единъ момъкъ, облѣченъ въ разкошни дрехи; по лицето на младия човѣкъ се виждало, че е скърбенъ и недоволенъ. Сократъ го спрѣлъ и запиталъ:

— Защо си тѣженъ, момко?

— Ще ти кажа, Сократе, — отвърналъ богаташтъ. — Макаръ че имамъ голѣмо богатство, азъ съмъ нещастенъ. Повечето хора сж принудени да работятъ, за да си изкаратъ прехраната. Азъ не съмъ като тѣхъ. Затова всички мислятъ, че съмъ веселъ и доволенъ. Но не е така. Напротивъ, като живѣя въ бездѣлие, животътъ ми досажда. Каж ми: що да правя?

Сократъ му отвърналъ:

— Ти живѣешъ тежъкъ животъ, защото не знаешъ, кжде е щастието.

— Да, — отговорилъ имотниятъ момъкъ, — но не е лесно да се узнае, какъ да стане човѣкъ щастливъ.

Сократъ се усмихналъ, па рекълъ:

— Не е лесно и да стане човѣкъ добъръ готвачъ, или опитенъ лѣкаръ. Да речемъ, че ти желашъ да станешъ добъръ готвачъ. Какво ще направишъ?

— Какво ли? Ще изуча готварството, сиречь ще разбере, катъ се готвятъ ястия съ приятенъ вкусъ.

— Ами ако пожелаешъ да станешъ опитенъ лѣкаръ?

— Ще науча, какъ се познава, кой отъ що е боленъ, и какъ се лѣкуватъ болеститѣ.

— Добре, — казалъ мъдрецътъ. Ако желашъ да узнаешъ, кжде е щастието, изучи нравствеността. Тя ще те научи, че и богатшитѣ трѣбва да работятъ, както правятъ беднитѣ. Отъ нравствеността ще узнаешъ, че тайната на щастието е въ това — да живѣешъ не за себе си, а за другитѣ.

Богатиятъ момъкъ не повѣрвалъ въ Сократовитѣ думи. Но, за да се развлѣче и да пропжди своята досада, почналъ да изучава нравствеността. И тогава разбралъ, че Сократъ говори истината. Момъкътъ оставилъ бездѣлието и се заловилъ да помага на беднитѣ, нещастнитѣ и беззащитнитѣ. Животътъ му се промѣнилъ. Богаташтъ намѣрилъ едничкото трайно щастие, което не омръзва на човѣка: щастието да правишъ добро на другитѣ.

Николай Райновъ

НАРОДЪ БЕЗЪ НРАВСТВЕНОСТЪ НЕ МОЖЕ

Едно време имало въ Арабия малъкъ народъ, нареченъ троглодити или пещерници; тия хора живѣли въ планински пещери. Тѣ били толкова зли, че не признавали ни доброта, ни справедливостъ, ни човѣщина. Всѣки мислѣлъ само за своята изгода и никой не се грижелъ за другитѣ. Всѣки пещерникъ си казвалъ: „Защо да се съсипвамъ отъ работа за другитѣ? Кой отъ тѣхъ помислюва за мене? И азъ ще мисля само за себе си. Ще гледамъ да живѣя щастливо, безъ грижи и тревоги. Не ща да знамъ, дали другитѣ сж щастливи, или не сж. Това е тѣхна работа, то не засѣга мене.“

Настъпило време за сѣитба. Всѣки си казвалъ: „Нѣма да се пресилвамъ съ работа. Ще разора и засѣя само толкова земя, колкото ми трѣбва, за да се роди жито, което ще ми стигне за цѣла година. Повече храна би ми била излишна. Доста ми е — азъ да бжда ситъ и доволенъ.“

Въ страната на пещерниците имало и планински и полски земи. Планинскитѣ били каменисти и пѣськливи, а полскитѣ се оросявали отъ много потоци. Тая година се случила голѣма суша. Планинскитѣ нивя не родили жито, а полскитѣ дали обиленъ родъ и богата жътва. Заплашени отъ гладъ, планинцитѣ отишли при полскитѣ населници, па имъ се примолили да имъ дадатъ отъ своята храна. Но ония били коравосърдечни, та имъ не дали ни зърно.

— Мрете отъ гладъ! — рекли. — Ние ли сме виновни, че е имало суша? Въ полето има много неразорана земя. Защо не дойдохте да я разорете и засѣете?

Планинцитѣ си отишли. Тѣй половината народъ прекаралъ гладна година. Нѣкои дори умрѣли отъ гладъ.

Но на другата година завалѣли изобилни дъждове. Полскитѣ нивя били наводнени; превърнали се на блата. А планинскитѣ родили много жито. Тогава полскитѣ населници отишли при планинцитѣ — да имъ се молятъ за храна. Но ония имъ рекли:

— Така ви се пада! Помните ли, какъ ни изпдихте миналата година? Вървете сега, та и вие погладувайте! Въ планината има много неразорани мѣста: да ги бѣхте разорали и засѣли!

Хората отъ полето, на свой редъ, трѣбвало да преживѣятъ гладна година. Мнозина отъ тѣхъ умрѣли отъ гладъ.

Но станало нѣщо по-лошо. Въ блатиститѣ мѣста се явила страшна болестъ, която се разпространила по цѣлото поле, па стигнала и до планината. Въ всѣко семейство имало болникъ. Хората се чудѣли, що да правятъ.

Тогава отъ съседното царство дошълъ при пещерниците опитенъ лѣкаръ и се заелъ да лѣкува болнитѣ. Болестъта се прекратила. Лѣкарътъ си билъ свършилъ работата; той тръгналъ да обикаля семейства, дето билъ лѣкувалъ, и ги молѣлъ да му платятъ нѣщо за труда.

— Азъ съмъ беденъ човѣкъ, — казвалъ той. — Прехранвамъ се съ лѣкуване. Азъ спасихъ живота на вашитѣ болни. Не е ли справедливо да ми заплатите — кой колкото може?

Но всички го изпждили. Тѣ казвали:

— Ние не знаемъ, що е справедливо и шо не е. Никой не те е викалъ да ни лѣкувашъ. Махни се!

Лѣкарътъ се върналъ въ родината си, уморенъ отъ дългото пжтуване и отъ продължителната работа между неблагодарнитѣ пещерници.

Но скоро болестъта се явила отново — тоя пжтъ още по-жестока. Пещерниците пратили хора да извикатъ лѣкаря, като обещали да му платятъ богато, ако излѣкува болнитѣ имъ. Ала той казалъ на пратеницитѣ:

— Сега е мой редъ да ви река: „Махнете се!“ Вие страдате отъ душевна болестъ, по-страшна отъ тѣлесната. Вие не знаете, що е човѣщина, признателность и справедливость. По сърдце вие сте още звѣрове. Вашиятъ народъ не е заслужилъ онова мѣсто, което заема на земята.

Болестъта бързо се разпространила. Мнозина пещерници измрѣли. Народътъ разбралъ, докжде водятъ себелюбието и злината.

Монтескьо

СЕБЕЛЮБИЕ И НЕЩАСТИЕ НА ПЪРВОБИТНИТЪ ХОРА

Въ най-старо време живѣли хора, които не знаели, какъ се пали огънь. Тѣ не умѣли и да си направятъ облѣкло. Горитѣ и пещеритѣ имъ служели за живѣлища. Завалятъ ли поройни дъждове, тия люде се криели подъ дървесата или въ дупкитѣ между скалитѣ. Тѣ не можели още да разбератъ, що е общо благо. Нѣмали ни обичай, ни законъ. Не живѣли като едно цѣло, ами всѣки се грижелъ само за себе си. Разправяли се помежду си съ сила: който е най-силенъ, другитѣ се боели отъ него и му се подчинявали. Разумътъ на първобитнитѣ люде билъ още слабъ.

Но тѣ били силни тѣлесно, много по-силни отъ насъ. Увѣрени въ страшната сила на своитѣ ржце и нозе, тѣ гонѣли дивитѣ животни съ камъни и дървени боздугани. Често човѣкътъ побеждавалъ, но това не ставало винаги. Случвало се — нѣкой да заспи дълбокъ сънь. Тогава звѣрътъ го нападалъ съ ужасенъ ревъ. Стреснатъ отъ уплаха, човѣкътъ скачалъ и побѣгвалъ въ тъмнината, или бивалъ разкъсанъ. Тѣй хората почнали да разбиратъ, че силата не е най-важното. Тѣ поумнѣли. Досѣтили се, че въ живота умътъ е по-потрѣбенъ отъ силата.

Следъ време людетѣ открили начинъ да си стѣкватъ огънь. За да се запазятъ отъ лошо време и звѣрове, тѣ почнали да си градятъ колиби. Всрѣдъ колибата правѣли огнище и тамъ запалвали огънь. Родители и деца живѣли подъ единъ и сѣщи покривъ. Отъ тогава сърдцата на хората се малко смегчили. Децата съ своитѣ игри, закачки и милувки внесли нѣжностъ въ грубата и жестока душа на бащата-ловецъ. Господарътъ на колибата гледалъ да живѣе въ миръ и сговоръ съ людетѣ отъ съседнитѣ колиби. Той знаелъ отъ опитъ, че въ случай на беда или нещастие съседитѣ еднички ще му помогнатъ, а и той трѣбва да имъ се притича на помощъ.

Когато трѣгвалъ на ловъ, бащата казвалъ на съседитѣ: „Грижете се за децата и жена ми, докле се върна! А може и да се не върна, ако ме разкъсатъ звѣроветѣ. Тогава приберете жената и чедата ми — и ги гледайте, като свои! Тѣ сж слаби и беззащитни: грижете се за тѣхъ! Сжщото ще правя и азъ за вашитѣ.“

Наистина, не всички живѣли въ сговоръ и не всички си помагали взаимно. Ала най-добритѣ и най-разумни хора пазѣли живота и имота на своитѣ съседи, защото знаели, че и съ тѣхъ може да се случи нещастие, та да иматъ нужда отъ чужда помощъ. Така се явила първобитната нравственостъ: всѣки да се грижи за другия, за да има кой да се грижи и за него. Маркаръ че тая грижа изхождала отъ себелюбие, тя попрѣчила на човѣчеството да загине.

Лукреций Каръ

ТРУДЪ

Едничкото сръдство да покажемъ на хората, че ги обичаме искрено, е да работимъ за тяхъ.

Единъ работи съ ралото или чука, а другъ — съ перото или четката. Нькои работятъ въ хлъбарницата, градината или фабриката, а други — въ канцеларията, кантората или магазина. Всички заслужаватъ почитъ, понеже всички принасятъ по нъщо за всеобщото благо и щастие.

Напротивъ, хората презиратъ бездълника и тунядеца, сиречь оногова, който би можалъ да върши полезна работа, а — вмъсто това — прекарва цъли дни въ развлъчения, скитане и бездействиe.

И БОГАТИЯТЪ, КАТО БЕДНИЯ, ТРЪБВА ДА РАБОТИ

Иванъ каза на Стояна:

— Ехъ, Стояне! Де да бѣхъ богаташъ! . . .

— Богаташъ ли? — рече Стоянъ. — Що би направилъ тогава, Иване?

— Иска ли питане? Нищо не бихъ правилъ. И денемъ и нощемъ бихъ се разхождалъ, бихъ се забавявалъ, бихъ ходилъ по кина, по кафенета, по кръчми. Щѣхъ да си направя хубави дрехи И автомобилъ щѣхъ да си купя, и голѣма къща, и параходъ, и аеропланъ. Щѣхъ да каня у дома си гости на вечеря и на приказки. Щѣхъ да се веселя.

— Струва ми се, че всичко това би ти омръзнало скоро.

— Ба! Защо ще ми омръзне? На богаташитѣ омръзва ли? А и тѣ живѣятъ тѣй.

— Да речемъ, че е така. Но кой ще ти направи автомобила, аероплана, парахода и къщата? Кой ще ти ушие дрехитѣ?

— Кой ли? Работницитѣ. За всичко си има работници.

— Добре. За развлѣчение ли ще се трудятъ работницитѣ? Нѣма ли да работятъ, защото сж принудени? Нѣма ли да работятъ, за да си спечелятъ прехраната?

— Разбира се. Ако не работятъ, нѣма да има що да ядатъ.

— Значи, ти ще ги принудишъ да работятъ за тебе, нали? А ти въ това време нѣма да работишъ за тѣхъ. Нѣма да работишъ за никого, дори и за себе си. Справедливо ли ти се вижда това, Иване?

— Но азъ ще имъ платя труда съ пари. Не стига ли това?

— Да кажемъ, че стига. Но нали тия пари не сж спечелени отъ тебе? Ти не си положилъ никакъвъ трудъ, за да ги добиешъ. Значи, ти ще дадешъ на работницитѣ пари, които сж ти дошли на готово, а тѣ ще положатъ за тебе трудъ, който е тежъкъ и уморителенъ: тѣ ще си прахосатъ силитѣ за тебе. Справедливо ли е това?

— Не е важно, дали е справедливо, Стояне. Отъ край-време беднитѣ работятъ за богаташитѣ. Тѣй си върви — и тѣй трѣбва да си върви.

— Що отъ това, че тъй е вървѣло отъ край-време? Неправдата си е неправда, колкото и да е стара. Не бива да повтаряме грѣшкитѣ на своитѣ дѣди и предѣди. Знаешъ ли, що е казалъ френскитъ философъ Жанъ-Жакъ Русо?

— Потрѣбвалъ ми е твоятъ Русо! Е, добре: да чуемъ, що е казалъ!

— Още преди френската революция, когато се е смѣтало за благородника унизително да работи, Русо е писалъ: „Оня, който яде въ бездействиѣ хлѣбъ, що не е спечелилъ, яде откраднатъ хлѣбъ.“

— Глупости! Остави го тоя Русо!

— Добре, Иване. Ти нали си християнинъ?

— Та що, като съмъ християнинъ?

— Апостолъ Павелъ пише: „Който не работи, не трѣбва да яде.“ Знаешъ ли това? Човѣкъ живѣе съ човѣка. За да се поддържа честно, той трѣбва да работи за другитѣ, както тѣ работятъ за него. Трудътъ е пръвъ дългъ на всѣкиго. Бездѣлникътъ е тунеядецъ, а тунеядецътъ — билъ богатъ, билъ беденъ — е позоръ и за себе си, и за обществото, въ което живѣе.

Николай Райновъ

ЗЕМЕДѢЛСКИЯТЪ ТРУДЪ Е ВЪЗВИШЕНЪ И ХУБАВЪ

Видѣхъ много хубава гледка, достойна за четката на всѣки живописецъ. Вървѣхъ по полето. Отвждѣ една поляня момъкъ-селянинъ караше великолепна впрегатка отъ осемъ вола, които теглѣха орало. Животнитѣ бѣха тъмнокожи, тукъ-тамѣ съ блѣскави петна по космитѣ, съ кжси и кждрави шии, като на диви бикове, съ едри и свирепи очи; тѣ се движеха непокорно, тръскаха гърбове, противѣха се на игото и на остена; понѣкога прѣхтѣха отъ гнѣвъ срещу оногова, който ги е впрегналъ. По всичко се познаваше, че за пръвъ пжтъ сж впрегнати. А и тежка работа ги чакаше: момъкътъ се бѣ заелъ да разорава земя, отъ дълго изоставена за пасбище, обрасла съ буйни бурени и каменлива. Но той бѣше силенъ и младъ; упорито водѣше непокорнитѣ добичета.

Въ една бразда, успоредна на оралото, вървѣше момче на 6—7 години, хубаво като ангелъ, съ кожухче надъ ризката. То приличаше на малкия св. Иоанъ Кръ-

стителъ, както сж го изписвали художниците презъ време на Възраждането. Сегисъ-тогисъ то мушкаше воловетъ съ дългъ остень. Гордитъ животни тръпнѣха подъ малката ржка на детето и разклащаха игото, въ което бѣха впрегнати вратоветъ имъ. Когато нѣкой дебелъ корень спираше лемежа, добичетата, разядосани отъ прѣчката, подскачаха, но момчето имъ подвикваше, като наричаше всѣко съ името му. То ги успокояваше, а въ сжщото време братъ му дърпаше преднитъ четири вола за веригата и ги подканваше да вървятъ мирно. Момчето мушкаше съ остена и надаваше викъ, но тоя викъ бѣше кроткъ, макаръ че то искаше да бжде заплашителенъ.

Всичко това ми се видѣ хубаво. Земята се разстилаше спокойно надалечъ; момъкътъ бѣше пълненъ съ сила и властъ; детето бѣше ангелъ, слѣзълъ на земята; мощнитъ животни, още непокорни и упорити, вече чувствуваха, че имъ заповѣдва човѣкъ. Тоя човѣкъ се борѣше съ тѣхъ и ги покоряваше. Той се борѣше и съ коравата земя. И нея побеждаваше: превръщаше буренясалия пущинакъ въ плодородна нива. Въпрѣки тая мощна борба, надъ всичко се носѣше настроение на кротость, миръ и дълбоко спокойствие.

Жоржъ Сандъ

КЖДЕ Е ЩАСТИЕТО

Единъ царъ се разболѣлъ и казалъ: „Давамъ половината отъ царството си на оногова, който ме излѣкува“.

Събрали се всички мждреци и се замислили, какъ да излѣкуватъ царя. Никой не се наемалъ. Единъ отъ тѣхъ казалъ: „Царьтъ може да се излѣкува, ако се намѣри честитъ човѣкъ, да му се съблѣче ризата, и да я облѣче царьтъ. Тогава ще оздравѣе.“

Царьтъ разпратилъ по цѣлото си царство да търсятъ честитъ човѣкъ, но не се намѣрилъ нито единъ, който да е доволенъ отъ всичко. Ако нѣкой е богатъ, той билъ неджгавъ. Ако е здравъ, той пѣкъ билъ беденъ; ако е здравъ и богатъ, или жена му била лоша, или децата — нехвелити: всѣкой отъ нѣщо се оплаквалъ.

Веднѣжъ, късно вечеръ, като минавалъ царскиятъ синъ покрай една колиба, чулъ, че нѣкой говори: „Ехъ, слава Богу! Нароботихъ се, наядохъ се и ще си легна да спя. Какво ми трѣбва повече!“

Царскиятъ синъ се зарадвалъ. Той проводилъ да откупятъ ризата на този човѣкъ и да я донесатъ на царя. Пратеницитѣ отишли при честития човѣкъ да му купятъ ризата, но той билъ толкова беденъ, че нѣмалъ и риза на гърба си.

Левъ Толстой

СЛАДЪКЪ ХЛѢБЪ

Единъ день баща ми ме заведе въ една обушарница и каза:

— Стига си измѣрвалъ улицитѣ и полетата! Време е да понаучишъ и ти нѣщо.

Така азъ постѣпихъ въ обушарницата на бай Петра и за дълго останахъ тамъ, за да уча занаятъ.

Но колкото по-мѣчна ми се виждаше работата, толкова по-мила ми ставаше изгубената свобода. Азъ чукахъ върху стѣпалото на стара обувка, а предъ очитѣ ми се разгрѣщаха изоставенитѣ ливади, воденичката на дѣда Нестора, бостанитѣ съ цѣвналитѣ зелки и безспирнитѣ игри съ другаритѣ.

Но нѣкакво чудо се извърши съ мене. Когато вечеръ се прибирахъ отъ работа, майка ми ме гледаше тъй, както никога не ме е гледала. Сега тя ме обичаше повече отъ всички, даваше ми предно мѣсто на софрата и говорѣше съ мене, като съ голѣмъ.

Единъ день работихъ дълго. Имаше работа и трѣбваше да се върна късно презъ нощъта. Когато влѣзохъ въ кѣщи, майка ми загрижено ме посрещна:

— Днесъ нищо не стотвихъ, Дочко, — ми каза тя. — Нѣмаме нито пегаче въ кѣщи. Затуй ще хапнешъ само хлѣбецъ . . . Пъкъ утре, Богъ е добъръ . . .

— Нищо мамо, дай хлѣбъ! — рекохъ азъ и сграбихъ комата. О, азъ бѣхъ така огладнѣлъ, че хлѣбътъ ми се виждаше по-сладъкъ и отъ симитъ.

Азъ мляскахъ и весело поглеждахъ комата си. Страхъ ме бѣше да не се свърши скоро.

— Хубавъ ли е хлѣбътъ, Дочко?—попита ме майка ми, довольна, че ямъ тѣй сладко.

— О, мамо, никога не съмъ ялъ такъвъ хлѣбъ!

— Тѣй е, синко. Когато човѣкъ вади хлѣба си съ трудъ и потъ, той е сладъкъ и вкусенъ!

Добри Немировъ

ЗЛАТНИ ГРИВНИ

Единъ златаръ изработилъ пръстени, обеци и други накити. Тръгналъ да ги продава въ едно село, дето имало сборъ.

Като минавалъ презъ гората, изкочили разбойници и го обралаи.

— Войводо, — обърналъ се златарътъ къмъ главатаря на разбойниците, — вие ми оставихте най-голъмото богатство: златнитѣ гривни.

— Казвай, де сж, или ей сега ще ти отрѣжа главата!—сърдито изревалъ войводата и измъкналъ ножа си.

— Златнитѣ гривни сж занаятътъ ми. Всичко ми взехте, но него ми не отнехте. Съ него азъ пакъ ще спечеля.

Така и станало. Златарътъ спечелилъ съ своя занаятъ повече, отколкото му били взели.

А разбойниците били заловени и обесени.

Приказка

СПОЛУКАТА

Имало единъ ленивъ селянинъ. Отишълъ да коси. Завъртѣлъ косата изъ тревата, но работата му не спорѣла. Жегата го напекла, запотилъ се, пѣкъ край ливадата го мамѣла дебелията сѣнка и като че ли му думала: „Стои ли се на тая жегата? Я ела си подрѣмни!“

И той легналъ подъ дървото, Заспалъ селянинътъ, захъркалъ дълбоко, а насреща му иде Сполуката. Тя дошла при него, постояла, погледала, го и си заминала. Отишла на друга ливада. Тамъ работѣлъ другъ селянинъ.

— Помози Богъ, приятелю! — казала му тя. — Работишъ ли, работишъ ли?

— Ехъ, що да правя? Не съмъ билъ щастливъ да получа отъ баща си имане, та съ трудъ трѣбва да си изкарвамъ залъка, — отговорилъ селянинътъ.

— Ти си добъръ работникъ, виждамъ те. Искашъ ли да сполучишъ?

— Искамъ, какъ да не искамъ?

— Труди се всѣкога тъй, както правишъ сега, и ще бждешъ щастливъ. Нѣмотията ще бѣга отъ тебе. Азъ съмъ Сполуката.

Вечеръта двамата селяни трѣгнали да си отиватъ.

— Омръзна ми това пусто тегло. Нѣмотия мее налегнала, работата не спори — не зная, що да правя. Само за насъ нѣма сполука, — почналъ да се оплаква първиятъ.

— Кой ти е кривъ, приятелю? — отвърналъ вториятъ. — Днесъ Сполуката мина покрай тебе, но ти спѣше.

Приказка

ЧИСТОТА

За да бжде полезен на другитъ, човкъ тръбва да бжде здравъ: иначе той не ще може да работи. А за да бжде здравъ, тръбва да се пази чистъ.

Като се мие съ вода и сапунъ и носи опрани дрехи, човкъ пзбъгва много болести. Мръсниятъ вреди на ония, до които се доближава, защото ги заразява съ прилепливи болести.

При това, нечистиятъ е неприятенъ и дори отвратителенъ. Той вони, той не е за гледане. Той унижава въ себе си човъшкото достоинство.

НЕЧИСТОТАТА Е ГРОЗНА И ОПАСНА

Единъ гръцки мъдрецъ казвалъ, че най-грозно е да гледашъ мръсенъ човѣкъ. Той се показва на улицата съ дълги нокти, разчорлена коса, неомито лице и нечисти дрехи. Отъ нечистота по кожата му има пришки, пжпки и рани. Той ги разчесва съ мръснитѣ си нокти и ги разранява още повече. Зжбитѣ му сж жълти, дори черни. Очитѣ му сж кръвясали. Не ти се иска да се приближишъ до него: още отдалечъ той ти е отвратителенъ. Гледашъ го, че се сѣкне съ прѣсти. Говори съ пълна уста. Когато яде, накапва дрехитѣ си. И въ чужда кжща, както и у дома си, храчи по пода.

Тоя мъдрецъ ималъ право. Но тогавашнитѣ хора още не знаели, че мръсотата е не само грозна, а и опасна. Прочутиятъ френски ученъ Луи Пастьоръ откри, че прахътъ и другитѣ нечистотии съдържатъ милиони малки животинки, наречени микроби. Тѣ сж толкова дребни, че се не виждатъ съ просто око. Когато влѣзатъ въ човѣшкото тѣло, микробитѣ могатъ да причинятъ страшни болести: чума, холера, дифтеритъ, охтика и други. Поради това нечистиятъ човѣкъ се излага на голѣма опасностъ, па излага и хората, съ които се срѣща.

А колко лесно е да се избѣгне тая опасностъ! Мийте си всѣка заранъ и вечеръ ржцетѣ, лицето и главата! Грижливо си измивайте устата, като си изтривате зжбитѣ съ четка на която има паста за зжби или сапунъ! Мийте си съ сапунъ ржцетѣ винаги, следъ като сте пипали нѣщо нечисто! Не забравяйте да си измивате често и нозетѣ! Отивайте на баня веднѣжъ въ месеца, или вкжщи се изкжпвайте съ топла вода и сапунъ!

Не се мийте само за лице, както правятъ ленивитѣ деца, които си наплискватъ лицето и бързатъ да се избършатъ! Микробитѣ се промѣкватъ навсѣкжде: изпжждатъ ги съ вода и сапунъ! Водата и сапунътъ убиватъ микробитѣ.

Ако се яви по тѣлото ви пжпка, прищей или раничка, отидете веднага при лѣкаря! Не чакайте болестята да стане неизлѣчима, та чакъ тогава да я лѣкувате! И недейте си казва: „Най-сетне, ако се разболѣя, то си е моя работа.“ Не е тъй. Преди всичко, има опасни болести, съ които вие бихте заразили другитѣ, безъ да

искате. Освенъ това, ако се разболѣете и болестъта ви продължи, какъ ще изпълните най-главния си дългъ: да работите за другитѣ?

Николай Райновъ

ЧИСТОТАТА Е ЦЕННА САМА ПО СЕБЕ СИ

„Чистотата е здраве“, — казва народътъ. Но чистотата е ценна и сама по себе си, а не само за това, че е първо условие за здравето. У човѣка има нѣщо, което мисли, чувствува и обича. Тая способностъ на човѣка е най-доброто у него, а тя принадлежи на душата. Не тѣлото, а душата на човѣка мисли, чувствува и обича. Ако вие избирате хубава и чиста чаша, за да сложите въ нея нѣкое кокиче, роза или каранфилъ, бихте ли се съгласили — душата ви да живѣе въ нечисто и грозно тѣло?

Вашата душа е съединена съ тѣлото ви. Тя се проявява чрезъ него. Душата ви поличава въ звука на вашия гласъ, въ блѣсъка на очитѣ ви, въ изчервяването на лицето ви, въ усмивката на устата ви. Ще ли ви бжде драго, ако душата ви се намѣри покрита съ нечистотии, които ѝ прѣчатъ да се покаже предъ душитѣ на другитѣ? Нѣма ли тѣ да ви смѣтнатъ за бездушни?

Благородството на човѣка се изявява въ неговото желание да бжде господарь на природата и на бездушнитѣ предмети, да разполага свободно съ тѣхъ. А той ги подчинява на своята воля чрезъ мисълъта си и чрезъ работа надъ тѣхъ. Той ги преобразява, прави ги такива, каквито иска. Но може ли мръсниятъ човѣкъ да стори това? Напротивъ, като се не мие и не чисти, предметитѣ му ставатъ господари: тѣ отпечатватъ върху него своята нечистота, прахъ и зараза.

Чистотата е знакъ на човѣшко достоинство. Оня, който вечеръ, следъ цѣлъ день работа, се изкжпе и почисти дрехитѣ си, изпитва чувство на освобождение и гордостъ. Защото той е доказалъ, че е властникъ на вещественото, а не е неговъ робъ. Той се е почувствувалъ истински човѣкъ.

Жанъ Жоресъ

ЗДРАВΟΣЛОВНОСТЪ

Искашъ ли да бждешъ здравъ работникъ, способенъ за продължителенъ и напрегатъ трудъ? Упражнявай тѣлото си, та да стане гѣвкаво, яко и тѣрпеливо!

Тѣлеснитъ упражнения, движението на мишицитъ (мускулитъ) въ работа, и гимнастиката на чистъ въздухъ сж необходими за всички: помни това!

Грижй се — и кжщата, въ която живъешъ да бжде чиста, като тѣлото ти! Бърши и измивай праха, който носи болести и смъртъ! Пусни въ стаята чистъ въздухъ и свѣтлина: тѣ ще ти донесатъ здраве, бодростъ и радостъ!

ТЪЛЕСНО ВЪЗПИТАНИЕ

Наслада е за човѣка да гледа, какъ младитѣ се упражняватъ въ борба, тичане или скачане. Тѣхнитѣ мишици добиватъ гѣвкавостъ и тѣлото става способно за голѣмо усилие. При това, ясно поличава хубостѣта на силна, добре развита, човѣшка снага. Нѣма по-хубава творба на природата отъ мощното и гиздаво човѣшко тѣло, чрезъ което се проявява чиста и възвишена душа, способна за продължителенъ трудъ.

Не само въ древна Гърция, но и въ нашенска Тракия, едно време имало голѣми праздненства, на които ставали игри и състезания. Момцитѣ се надбѣгвали, прескачали прѣчки, хвърляли тежки предмети, борѣли се, мѣрѣли съ копие или лжкъ въ далечна цель, яздѣли коне, плували. Моми и момци играели хоро и ржченица. Мжже възпѣвали подвизитѣ на нѣкогашни племенни главатарии и прославяли синовеитѣ на юначния народъ.

Отпосле, когато дошълъ Исперихъ съ своитѣ коннишки чети, ездата станала любимо развлѣчение на всички балканци. А тия, които живѣели по крайморията и близо до голѣмитѣ рѣки (Дунавъ, Марица, Арда, Тунджа, Искъръ, Янтра), още отъ деца се учили да плуватъ — и само рибитѣ били по-изкусни отъ тѣхъ въ тая сръчностъ, понеже се раждатъ въ водата. Ако българскиятъ народъ е успѣлъ цѣли вѣкове да запази своята свобода всрѣдъ враждебни съседи, лакоми за чужда земя, той е постигналъ това благодарение на юначеството, смѣлостѣта и силата си. Много войни е водѣлъ той, нападанъ отъ врагове, и не само е доказвалъ, че не ще позволи на чужденци да поробятъ неговитѣ братя, но е и побеждавалъ нападащитѣ, дори ги е каралъ да му плащатъ данъкъ. И когато безбройнитѣ турски пълчища нахлули отъ Азия, нашиятъ народъ се борилъ съ тѣхъ упорито. Въ пѣснитѣ и приказкитѣ се възпѣватъ подвизитѣ на Крали-Марко и се разказва за неговата сила, юначество и смѣлостъ. Той хвърля огромни скали отъ планина на планина, препуска като хала, яхналъ коня Шарколѣя, освобождава три синджира роби, бие се съ черенъ арапинъ и го надвива, дори пожелава да вдигне самата земя: толкова е увѣренъ въ своята сила.

И въ турско време народътъ ни е билъ мощенъ. Султанитѣ знаели това — затуй отбирали малки момчета, които потурчвали: тия еничери, не помнейки българското си потекло, ставали най-яка опора на мюсюлманската империя. Но народътъ ималъ и защитници. Хайдутитѣ, които живѣли по планинитѣ, вършили истински подвизи, доказвайки, какви чудеса може да направи яката и силна снага, въ която живѣе смѣлъ духъ и обичъ къмъ потиснатитѣ братя и сестри. Възстанията на малцина поробени срещу тиранството на милиони турски заповѣдници не сж ли сжщински подвигъ? Родолубцитѣ, които се борѣли за народно освобождение, имали не само златно сърдце, но и желѣзна снага. Василъ Ивановъ се прочулъ въ сръбската легия по това, че скачалъ като лъвъ: затова го и нарѣкли Василъ Левски.

Робството не сломило силитѣ на нашия народъ. Презъ войнитѣ за освобождение той доказа това. Всички разбраха, че и днесъ българинътъ има нѣщо отъ силата на Крали-Марка, отъ смѣлостъта на Момчила-Войвода и отъ пѣргавината на Васи́ла Левски.

Николай Райновъ

ДА СЕ БОРИМЪ ПРОТИВЪ ОХТИКАТА

Охтиката е зло, което заплашва човѣчеството. Отъ 300 души всѣка година умиратъ отъ охтика най-малко по единъ човѣкъ. Въ България тая болестъ покосява годишно около 2000 души; ако тя върлуваше само въ единъ градъ — да речемъ, Тръвна, — за една година половината му население би измрѣло.

Охтиката се причинява отъ особенъ бацилъ (микробъ). Той влиза въ тѣлото, бързо се размножава, разяжда човѣшкитѣ органи и ги умъртвява. Органитѣ — главно бѣлитѣ дробове — се изпълватъ съ течностъ, въ която се размножаватъ бацилитѣ. Когато охтичавиятъ храчи, той изхвърля опасна хрчка, пълна съ бацили.

Мнозина сж свикнали да хрчатъ навредъ — по пода, по плочника на улицитѣ, по земята. Следъ като падне, хрчката засѣхва, но бацилитѣ въ нея не умиратъ. Тѣ живѣятъ въ дребния прахъ, който се наслойва по пода, маситѣ, столоветѣ, стени́тѣ или плочитѣ. Стжпче

ли се сухата хрчка отъ нозе на минувачъ, тоя опасенъ прахъ се вдига въ въздуха и хората го поглъщатъ въ бѣлитѣ си дробове. Не се ли почистватъ често стаитѣ, при всѣки полъхъ на вѣтъра или при всѣко отваряне на врата или прозорецъ, въздухътъ се изпълва съ бактерии — и човѣкъ ги поема въ дроба си, безъ да усѣти това.

Затуй трѣбва да се плюе само въ плювалници, до половина пълни съ карболова вода. Стаитѣ трѣбва често да се метатъ и чистятъ, а покжщината — да се изтрива съ мокъръ парцалъ. Да се отварятъ за дълго прозорцитѣ, за да влиза чистъ въздухъ и слънчева свѣтина, които убиватъ бацитѣ на охтиката. Не бива да влизаме въ кръчми и кафенета, дето отиватъ много и всѣ какви хора: тамъ въздухътъ е задименъ, задушенъ и пълненъ съ микроби. Еднакво опасни сж и малкитѣ тъмни стаи, въ които живѣятъ по много хора. Въ такива не провѣтрявани помѣщения въздухътъ гъмжи отъ бактерии, които разнасятъ охтика и други болести.

Николай Райновъ

НАЙ-ГОЛЪМОТО БОГАТСТВО

Живѣлъ нѣкога си единъ младъ момъкъ и все се оплаквалъ отъ сиромашията си.

— Де да имамъ имане! — думалъ си той, — че да си живѣя весело и безгрижно!

— Че ти имашъ най-голѣмото имане, — рекълъ му единъ старецъ. — Защо се оплаквашъ?

— Имане ли? Та кжде е то?

— Ето твоитѣ очи — ясни, соколови. Колко ще ми искашъ за едното само?

— Не, окото си не давамъ и за най голѣмото имане, — отвърналъ момъкътъ.

— Е добре, дай ми тогава ржцетѣ си! Ще ти дамъ злато, колкото тѣ тежатъ.

— Не, ржцетѣ си не давамъ, та и цѣлъ да ме обсипешъ съ злато.

— Виждашъ ли? — рекълъ му тогава старецътъ. — Ти имашъ най-голѣмото имане. Що се оплаквашъ? Чуй, момко! Здравето е най-голѣмото богатство на тоя свѣтъ. Пази го, то съ нищо не се купува!

Приказка

ВЪЗДЪРЖАНИЕ

Лакомството и пиянството вредятъ на здравето и пръчатъ на човъка да изпълнява своя дългъ и да си гледа както тръбва работата. Следъ преяждане или пиянство, тълото е отпаднало и болно, умътъ е помътенъ, а волята — мъртва. Човъкъ прилича тогава на трупъ.

Лакомството уприличава човъка на свиня. Пиянството го оскопява: то е порокъ, позоренъ за човъшкото достоинство. Най-лошото е, че тоя порокъ води къмъ смъртъ и многобройни престъпления.

СПИРТЪТЪ УБИВА ЧОВЪКА

Ония, които сж привикнали да пиятъ спиртни пития, се наричатъ алкохолици (арабската дума алко-олъ или алкохолъ значи „спиртъ“). Народътъ ги зове пияници, понеже обичатъ да пиятъ. Спиртътъ убива човѣка, но не изведнѣжъ; той разрушава малко по малко тѣлеснитѣ органи. Стомахътъ, дробоветѣ, сърдцето и мозъкътъ биватъ разяждани отъ спирта — и човѣкъ страда отъ различни болести, на които не вижда причината. Пресмѣтнато е, че презъ миналия вѣкъ само употрѣбата на спиртъ (алкохолизмътъ) е уморила повече хора, отколкото всички войни.

Но има нѣщо по-страшно: преди да умори човѣка, спирттътъ го довежда до лудостъ и престѣпление. Доказано е, че отъ сто души убийци повече отъ шестдесетъ сж били пияници. Отъ сто осждени за побой и нараняване повече отъ осемдесетъ сж били сжщо пияници. Най-сетне, повече отъ половината мъже и жени, затворени въ лудници, сж полудѣли отъ пиянство.

Нѣкои прости люде казватъ, че спирттътъ не вреди, ако се пие отъ време на време: когато на човѣка е студено, или когато му предстои тежка работа. Това е лъжа — и то опасна лъжа, защото ония, които започватъ да пиятъ малко по малко и ужъ само сегисъ-тогисъ, бързо ставатъ пияници.

Лѣкаритѣ установяватъ, че спиртнитѣ пития сж вредни, дори когато се взематъ умѣрено. Спиртътъ не само че не помага на храносмилането, ами му и прѣчи. Ракията и виното сж опасни възбудители. Вначало спирттътъ ужъ стопля човѣка, но следъ това бързо настѣпва измръзване. Работникътъ, който пие спиртъ, за да добие сили за работа, най-напредъ се усѣща наистина силенъ, но подиръ малко всички сили го напускатъ и той пада безпомощенъ. Установено е, че въ време на походи, презъ зимата, сж изтрайвали на студа само войницитѣ-въздържатели: ония, които пиятъ спиртъ, за да се стоплятъ, сж умирали отъ измръзване. Въ китайскитѣ и японски пристанища ония носачи, които не употрѣбаватъ спиртни пития, работятъ по 12 часа дневно и безъ умора пренасятъ огромни тяжести; напротивъ, привикналитѣ къмъ спиртъ не издържатъ повече отъ 8 часа и свѣршватъ три пѣти по-малко работа.

Забелязано е въ болницитѣ, че ако двама души страдатъ отъ една и сжща болестъ и единиятъ е пияница, той или оздравя по-бавно отъ другия, или умира, защото тѣлото му е съсипано отъ спирта. Кжде е тогава „силата“, що дава спиртното питие?

д-ръ Дюкло

ЧОВѢКЪ СИ ВПИЯНЧВА ПОЛЕКА-ЛЕКА

Михо казва на Василя:

— Я върви, да гаврѣтнемъ по чашка!

И Василь трѣгва съ него: приятель му е, не иска да му скърши волята. Влизатъ въ кръчмата. Изпиватъ по чашка вино. Михо плаща. Василь понечва да си трѣгне.

— Не може! — казва Михо, — и ти ще почерпишъ. Поржчай по чашка!

Изпиватъ и тия две чашки. Михо настоява да останатъ още малко, но Василь си отива: вкжци го чакатъ децата и жената. Михо си поржчва нова чашка. Минаватъ негови другари. Той ги вика и тѣ влизатъ — „да се почерпятъ съ него“. Пладне минава, време е за работа. Михо закъснява. Главата му тежи, ржцетѣ му висятъ, като ржкави: той нѣма сила за работа.

Господарѣтъ му го забелязва.

— Да не си боленъ, Михо?

— А, не, господарю! Нищо ми нѣма. Само главата ме наболява малко. Като гаврѣтна довечера една чашка, ще ми мине.

И наистина, като излиза отъ работа, Михо се отбива въ кръчмата. Той вижда тамъ Василя, който го чака. Тоя пжтъ самъ Василь казва:

— Да приемъ ли по чашка, Михо, а?

— Да приемъ, Василе. Отъ чашка-две нищо не става на човѣка.

Чашкитѣ идватъ все по две, но ставатъ двадесетъ и две. Навлизатъ нови другари, събира се весела дружинка, чуватъ се безобразни думи, става скарване, а после — и сбиване. Василь бърза да се прибере вкжци, но му се вие свѣтъ: едва си отива, като се клатушка.

На другия денъ му е зле. Събужда се късно. Не му се отива на работа. Но той си казва: „Нищо. Ще кажа, че съмъ билъ боленъ. Да му мисли Михо: той е работникъ съ надница, а азъ съмъ чиновникъ. Моето е лесно.“ Къмъ пладне идва Михо — подпухналъ, съ кръвясали очи, съ сини петна по лицето.

— Хайде, Василе, да излѣземъ! Ще ти кажа нѣщо. Тръгвай!

Излизатъ. Михо води приятеля си къмъ кръчмата. Василь се противи.

— Не ми се пие. Боли ме главата отъ това пусто вино. Занапредъ не влизамъ вече въ кръчма.

— Ела, Василе, ела! Не знаешъ ли пословицата? „Клинъ клинъ избива,“ — казва народътъ. Като гаврътнешъ една чашка, ще ти мине.

Най-сетне Василь отстъпва. Въ кръчмата Михо му казва тихо, че господарътъ му го е изпждилъ.

— Снощи, както знаешъ, се сбихие тукъ — и ме отведоха въ участъка. Съставиха ми актъ. Господарътъ ми даде пжтя. Ако можешъ, заеми ми нѣкой левъ и другъ. Надявамъ се до довечера да си намѣря работа.

Василь услужва на приятеля си. Освенъ това, той плаща и всичко поржчано. Сетне си отива, макаръ че Михо го тегли за ржкава.

Надвечеръ, когато се отбива въ кръчмата, Василь се научва, че Михо се отново сбиль съ нѣкакви пияници и пакъ го откарали въ участъка. На другия денъ, къмъ пладне, Михо не се вестява въ кръчмата: той е въ затвора. Но Василь си е намѣрилъ други другари, съ които пие. И той пие вече всѣки денъ, на пладне и вечеръ, но „умѣрено“. Когато си трѣгва за вкжци, залита. Като срещне познатъ, говори несвързани думи. Дори една вечеръ се връща и пѣе, колкото му гласъ държи: цепи улицата. Стражаритѣ го закарватъ въ участъка. Децата и жена му го чакатъ цѣла нощъ: нѣма го. Тѣ сж гладни: бащата не имъ е оставилъ пари. Василь се връща късно сутринъта. Уволнили сж го: сега е безъ работа.

И той си спомня съ горчевина думитѣ на своя приятель: „Отъ чашка-две нищо не става на човѣка.“

ДЪДОВАТА ЛУЛА

Една сутринь играехме съ братчето си въ стаята. По едно време то извика:

— Я вижъ, дѣдо си забравилъ лулата!

Наистина, тя бѣ оставена на масата, заедно съ тютюна и кибрита. Братчето ми Павелъ грабна лулата, захапа я, разположи се на стола и почна да се преструва, че пуши. Азъ се изсмѣхъ.

— Нали така много приличамъ на дѣда?—рече той.

— Не, никакъ не приличашъ, — отговорихъ азъ.

— Той истински пуши, а ти не можешъ!

— Не мога ли?

— То се знае, че не можешъ!

— Азъ ли не мога? . . . Добре, ще видишъ! . . .

И докато казваше това, той взе малко тютюнъ и го натѣпка съ прѣстъ въ лулата, сжщо както прави дѣдо. После драсна клечка кибритъ, запали тютюна и потегли издълбоко пушекъ отъ прѣжката на лулата.

— Е-е-е, не мога ли? — рече Павелъ.

— Ба, само едно теглене! . . .

— Едно ли? Ето две . . . три, десетъ . . . колкото искашъ. — И той засмука бързо дима.

Отначало всичко вървѣше добре. Но следъ малко Павелъ побледнѣ, закашля се, почна да му се повдига и да му се вие свѣтъ. После неочаквано той изтърва лулата и падна отъ стола.

Азъ се изплашихъ и нададохъ викъ. Дойде мама. Щомъ видѣ лулата, тя разбра, какво е станало. Тоз-часъ отнесе братчето ми въ спалнята и го съблѣче. Сложи го на леглото и му даде лѣкарство. Повече отъ два часа братчето ми се мжчи. Азъ се бѣхъ свилъ въ единъ жгълъ на стаята и само плачехъ. Знаехъ, че то се разболѣ по моя вина. Успокоихъ се, чакъ когато Павелъ заспа.

ЗАКЪЛНИ СЕ!

Вечерята тате се върна пийналъ. Ние, децата, не забелязахме особена промѣна у него. Но щомъ той престъпи прага на стаята, мама извърна глава настрана и каза разсърдено, низко:

— Не го е срамъ!

Тате разбра, за кого се отнася тоя укоръ и се опита да го отбие.

— Че защо да го е срамъ? Да не е сторилъ нѣщо кой знае какво?

— Нищо . . . пилъ! . . .

— Само едно шишенце . . .

— Вижда се то. Не виждашъ ли, какъ си плетешъ езика?

Следъ тия думи, мама се залови да нарежда скромната ни софра.

Когато се навечеряхме и вече се готвѣхме да спимъ, мама отново се обърна къмъ баща ни, като посочи насъ.

— Обичашъ ли ги?

— Е? . . .

— Обичашъ ги, нали?

— Добре де, обичамъ ги... Какво искашъ да кажешъ?

— Какво ли? Защо имъ крадешъ залъка?

Тия думи опариха татя. Той замахна съ две ржце и крѣсна:

— Крада ли?

Но мама не се побоя. Тя сякашъ искаше да предизвика татя, за да го сломи следъ това само съ единъ ударъ.

— Крадешъ, ами! . . Да пиешъ и да крадешъ е едно и сѣщо . . . Разликата е, че пияницата краде хапкитъ на децата си. Най-голѣмото зло въ свѣта е туй, което човѣкъ си докарва самъ. А то се вмѣква въ човѣка презъ сладката приказка на чашата съ вино. Слушай, хаджи, додето имашъ тия, — и мама посочи на насъ, — ти нѣма да пиешъ! Чу ли? Никога нѣма да пиешъ!

Тате мълчеше. Но мама, уловила го за раменетъ и втренчила очи въ неговитъ, настояваше:

— Обещай ми: — нѣма да пиешъ!

Отъ нейната тежина ли, или отъ друго, нѣкакъ безъ да ще, тате преви колѣне. До него падна на колѣне и мама.

— Закълни се!

Безъ да ни подтиква нѣкой, ние се приближихме до тѣхъ. Колѣничихме сѣщо и замолихме полуразплакани:

— Тате, недей пи!

— Закълни се! — настояваше мама. — Закълни се!

И, като прибра тритъ прѣста на дѣсницата на татя, тя ги насочи къмъ челото му, по което се бър-

чеха нѣколко дебели брѣчки. Но шомъ прѣститѣ ги докоснаха, тѣ изчезнаха за мигъ, челото се проясни и тате изговори:

— Въ името на Бога Отца и Сина и Светаго Духа — заклевамъ се!

Това, което стана следъ туй, нѣма да го забравя никога презъ живота си: мама го прегърна и му цѣлуна ржка. Тя знаеше — пропие ли се тате, всичко е загубено. Зацѣлувахме му ржка и ние.

Когато се прибрахме за сънъ, надеждата за утрешния день приклопи клепачитѣ ни. Ние заспахме щастливи отъ вѣрата въ родителитѣ си, а тѣ — отъ любовта къмъ своитѣ деца.

Ст. Чилингировъ

ТЪСНАТА ВРАТА

Имало едно време единъ селянинъ. Викали го Стоянъ Веселякътъ. Весело си живѣлъ той, ала почналъ да пие. Прахосалъ всичко, що ималъ. Дотолкова изпадналъ, че кръчмарятъ не го пуцалъ да влиза при другитѣ селяни.

Единъ день Веселякътъ се спрѣлъ предъ вратата на кръчмата. Почналъ да я измѣрва и да си мърмори нѣщо. Видѣлъ го единъ старецъ. Рекълъ му:

— Какво я мѣришъ, синко? Врата, като врата.

— Чудя ѝ се, — отговорилъ Веселякътъ. — Ужъ врата, като всѣка врата, пакъ не мога да влѣза. Имахъ кжца, добитъкъ, ниви, ливади, веселие, здраве — всичко мина презъ нея. Отиде, та се не видѣ вече. А сега самъ азъ не мога да мина.

— По-добре никога вече да не минавашъ! Презъ друга врата трѣбва да влѣзешъ. И ще намѣришъ пакъ и кжцата, и добитъка, и нивитѣ, и ливадитѣ, и веселието, и здравето.

— Право ли казвашъ, старче? Една душа ми е останала: и нея да нѣмамъ, ако не влѣза презъ тая врата! Кажу ми, коя е тя!

— Тя е вратата на въздържанието. Престани да пиешъ, и другото остави на Бога! Той си знае работата.

Заклелъ се Веселякътъ да не пие. И удържалъ клетвата си. Работилъ день и ноцъ. И пакъ придобилъ и имотъ, и здраве.

БОРБА СЪ ПОРОЦИТЪ

Растъше нъкога въ гората единъ старъ джбъ. Той се издигаше най-високо отъ всички дървета и пръвъ посръщаше слънчевитъ лъчи.

Единъ день до широкия дънеръ на стария джбъ се показа малко, крѣжко стъбълце съ тъмнозелени листа.

— Пази се отъ това растение, — казваха околнитъ дървета на джба, — защото може да те задуши.

Стариятъ джбъ гордо и презрително отговори :

— Защо да се пазя? Та азъ ли, такова грамадно дърво, ще се боя отъ това нищожно растение! Нека си расте, за да украсява моя дънеръ.

И той остави бръшляна свободно да расте.

Израстна бръшлянътъ, обви се около дънера на джба и протегна филизи нагоре къмъ клонетъ, И навсѣкжде здраво се впиваше. Не се мина много, и той стигна до най-тънцитъ клончета на джба и започна да ги задушавя. Тъ съхнѣха едно следъ друго. И тогава чакъ, когато вече бѣше късно, джбътъ разбра, че не е трѣбвало да бжде толкова самонадеянъ.

ТРИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

Единъ день дяволътъ се явилъ предъ човѣка и му казалъ:

— Ти ще умрешъ. Азъ мога да ти продължа живота, ако сторишъ едно отъ тѣзи три нѣща: да убиешъ баща си, да набиешъ сестра си, или да се напиешъ.

— Какво да сторя? — се замислилъ човѣкътъ. — Да убия баща си! Та той ми е далъ живота. Това е невъзможно! Да набия сестра си — та това е ужасно! Най-добре е да се напия.

Човѣкътъ се напилъ, ала въ пиянството си набилъ хубаво сестра си и заклалъ баща си.

Приказка

КОМУ СЕ ПАДА КОРОНАТА

Свикала Смъртъта своитѣ най-вѣрни служители и рекла:

— Решила съмъ да поставя царската си корона върху главата на оногова отъ васъ, който ми е най-много заслужилъ.

Изправилъ се Гладътъ, поклонилъ се и казалъ:

— Короната се пада на мене. Азъ моря малко и голѣмо. Не чакамъ да му дойде времето. И това върша, откакъ свѣтъ свѣтува.

— Твоето е нищо, — възразила Войната. — Често пжти въ единъ день азъ повалямъ хиляди и хиляди... Царице, короната се следва на мене.

— Вие сте чудни! — нетърпеливо извикала Чумата. — Вредъ, кждето помина, азъ кося всички хора, като мухи. Запускавамъ села и градове. Зачернямъ цѣли държави. Царице, азъ заслужвамъ короната.

— Ха-ха-ха! Какъ не се срамувате отъ мене? — обадило се Пиянството, дрипаво и мръсно. — Право е, че вие морите, ала вашиятъ моръ плаши хората, и тѣ бѣгатъ отъ васъ. Напротивъ, при мене идатъ доброволно да ги моря. Азъ ги забавявамъ. Азъ ги веселя. И въ това време, когато тѣ си мислятъ, че се наслаждаватъ отъ живота, азъ ги опропастявамъ и излагамъ на гладъ. Когато се самозабравятъ, азъ имъ турямъ ножове въ ржцетѣ, за да се убиватъ единъ другъ. Най-после, азъ троя кръвта имъ и кося живота имъ. И това азъ върша по цѣлата земя.

— Короната е твоя! — отсждила Смъртъта и прегърнала Пиянството.

Приказка

ИЗЛЪКУВАЛЪ ЦАРЯ

Единъ царь билъ голѣмъ веселякъ. Всѣка вечерь събиралъ приятели и съ тѣхъ ядѣлъ и пиелъ и се веселѣлъ до късно презъ нощъта. Малко по малко се научилъ да пие, па и да препива. Виното го правѣло разговорливъ, шеговитъ и веселъ. Това му било приятно и той почналъ често да си попива.

Следъ всѣко напиване, на сутринъта, царьтъ се чувствувалъ зле: въ устата му горчи, главата го боли, като че ще се прѣсне, не му се говори, всичко го дразни и сърди.

Най-после, той заповѣдалъ да разгласятъ, че който му намѣри цѣръ, ще получи голѣма награда.

Отзовалъ се единъ отчаянъ пияница, който се наелъ да излѣкува царя.

Царскитѣ хора го повикали и го завели въ двореца.

— Е, казвай! — казалъ царьтъ. — Какво да правя, за да ми не става лошо следъ пиене?

— Пакъ пий! — рекълъ пияницата.

— Какъ така? — зачудилъ се царьтъ.

— Царю честити, не си ли чулъ да казватъ: „Клинъ, клинъ избива“? Пий и не бой се: ако ти не мине, главата ми вземи!

— Ами ако карамъ така, докжде ще достигна? — запиталъ царьтъ.

— Дотамъ, додето съмъ достигналъ азъ, — спокойно отговорилъ пияницата.

Царьтъ изтрѣпналъ. Очитѣ му широко се разтворили и той съ ужасъ изгледалъ пияницата. Неговото потъмнѣло и подпухнало лице, неговиятъ набѣбналъ и посинѣлъ носъ, неговитѣ кръвясали и изпъкнали очи, неговитѣ мръсни, изцапани и изпокжсани дрехи: — всичко му се видѣло тъй грозно и отвратително, че се погнжсилъ и извикалъ:

— Дайте му наградата и нека се махне отъ очитѣ ми. Той ме излѣкува!

Отъ тоя день царьтъ престаналъ да пие.

Приказка

БУРЕНЦЕ СЪ РАКИЯ

Гостилничарьтъ Шикò и чифликчийката Маглуаръ бѣха съдружници. Когато Маглуаръ стана на 73 години, тя престана да работи, но Шикò трѣбваше, споредъ до-

говора, да ѝ отпусне доживотна рента, сиречь да ѝ дава опредѣлена сума всѣка година, додето е жива. Въ замѣна на това, тя му завещаваше чифлика си. Но бабата бѣше още здрава и гостилничарѣтъ съ нетѣрпение очакваше смъртта ѝ, за да наследи чифлика.

Що да направи, за да скжси днитѣ на бабата?

Единъ день Шикѡ отиде при нея, па ѝ каза:

— Добъръ день, съдружнице. Защо се не отбивашъ отъ време на време въ моята гостилница, когато отивашъ въ града? Хората вече говорятъ, че сме се скарали, и това ме страшно огорчава. Идвай на обѣдъ или вечеря: нѣма да платишъ нищо! Азъ не съмъ скжперникъ. Когато ти е воля, идвай!

Баба Маглуаръ имаше на другия день работа въ града. Като си свърши работата, заповѣда на слугата Селестенъ да я откара съ бричката въ гостилницата на Шикѡ. Гостилничарѣтъ свѣтна цѣлъ, като я видѣ. Той ѝ поржча кървавица, наденици, пиле на скара, печено телешко и свинско съ кисело зеле. Но бабата хапна малко, защото отъ дете бѣше свикнала да се нахранва само съ паница супа и рѣзенъ хлѣбъ съ масло.

Шикѡ я подканваше да яде, но тя не ядѣше. И не пиеше: бутилката вино стоеше пълна. Бабата се отказа и отъ кафе.

Тогава гостилничарѣтъ я запита:

— Нѣма ли да сръбнемъ поне по чашка ракийца?

Баба Маглуаръ се подвоуми. Той рече тогава:

— Да знаешъ само, каква ракия имамъ! Чиста гроздова, два пжти преварена! Много сила дава и на млади, па и на стари!

— Добре, — съгласи се бабата.

Тогава Шикѡ се провикна къмъ слугинята:

— Розали, донеси отъ чистата, отъ дваждъ преварената!

И слугинята се яви съ дълга бутилка въ ржка. Гостилничарѣтъ напълни две чаши.

— Опитай я, съдружнице! Чиста работа е!

И бабата сръбна бавно, на малки глѣтки, за да изпита всичката наслада отъ ракията. Когато изпраздни чашата си, тя каза:

— Да, чиста ракия е. Бива си я.

Шикѡ побърза да ѝ налѣе втора чаша. Тя понечи да се откаже, но бѣше вече късно. Изпи и тая чашка

— все бавно, като първата. Тогава Шикò поиска да ѝ налѣе трета, но бабата не даде. А той настояваше:

— Нали виждашъ, че е като млѣко? Азъ изпивамъ десетъ-дванадесетъ чаши — и нищо ми нѣма. Тая ракийца е като захаръ: ни стомахъ боли отъ нея, ни глава. Сякашъ се изпарява още на езика. Много е полезна за здравето. Който пие отъ нея, ще живѣе повече отъ сто години.

И бабата склони да изпие, но само половината чаша.

— Добра е ракийцата, — рече тя, — но азъ не съмъ свикнала. Ще ми завърти главата.

Тогава Шикò, изпадналъ въ щедростъ, каза:

— Добре, съдружнице. Щомъ ти се нрави, ще ти налѣя отъ нея едно буренце, за да видишъ, че искамъ да си останемъ добри приятели.

На другия день гостилничарътъ пристигна съ талигата си въ чифлика. Той извади отъ колата буренце съ желѣзни обржчи и го подари на чифликчийката. Тя поблагодари и покани госта да седне. А Шикò рече:

— Опитай ракията, за да се увѣришъ, че ти нося отъ сжщата: не съмъ те измамилъ!

Изпиха по три чаши. Той си тръгна и каза:

— А като се свърши, недей се стѣснява да ми кажешъ, съдружнице! Азъ не се скжпя много-много. Ще ти напълня отново буренцето.

И си отиде. Но следъ четири деня дойде пакъ. Бабата седѣше предъ вратата и дробѣше хлѣбъ за супа. Шикò се приближи, поздрави я и усѣти, че тя мирише на ракия. Тогава той се усмихна.

— Нѣма ли да ме почерпишъ една чашка отъ преварената? — рече той хитро.

И тоя пжтъ тѣ се чукнаха нѣколко пжти.

Но скоро следъ това се разчу изъ околността, че баба Маглуаръ се напива, когато е сама. Веднѣжъ я вдигнаха, паднала въ кухнята; другъ пжтъ — въ двора; често я намираха легнала на пжтя. Трѣбваше да я вдигатъ на ржце и да я носятъ, като трупъ, до дома ѝ.

Шикò вече не отиваше въ чифлика. Като му приказваха за бабата, той шѣпнѣше съ наскърбено лице:

— Много я съжالياвамъ, клетата! На тая възраст ли трѣбваше да усвои такъвъ лошъ навикъ? Да ви кажа ли? Когато човѣкъ остарѣе, силитъ му вече не държатъ. Страхъ ме е — да ѝ се не случи нѣщо лошо.

И наистина ѝ се случи нѣщо лошо. Тя умрѣ презъ зимата, къмъ Коледа, сжщата година. Намѣриха я паднала въ снѣга, вмирисана на ракия, замръзнала.

А Шикò наследил чифлика и каза на слугитѣ:

— Ако се не бѣше впиянчила, тя щѣше да живѣе поне още десетина години.

Ги дѣо Мопасанъ

ГРИЖИ ЗА ЧУЖДТО ЗДРАВЕ

Не стига — човѣкъ да се грижи за своето здраве: той трѣбва да мисли и за здравето на другитѣ. Добри сж ония деца, които помагатъ на своитѣ родители да поддържатъ чистота въ жилищата. Тѣ се грижатъ и за чистотата въ училището. Добри сж ония момци и мъже, които се борятъ противъ пиянството, охтиката и престѣпността. Тѣ се грижатъ — въ семейството имъ да нѣматъ достѣпъ тия голѣми злини.

БОРБА ПРОТИВЪ ПИЯНСТВОТО

Френската медицинска академия проучи презъ европейската война въпроса за употрѣбата на спиртни пития. Установи се, че спиртътъ е единъ отъ главнитѣ причинители на неволя, бедность и нещастия за човѣчеството, че той праща най-много хора въ затворитѣ и лудницитѣ; че нему, най-сетне, се дължатъ най-страшнитѣ болести, особно охтиката.

Спиртътъ отвежда много хора въ лудницитѣ, защото ги довежда до безумие или малоумие (идиотство). А болницитѣ се поддържатъ отъ държавата, която харчи за тѣхъ грамадни суми. Жалко е да се признае, че трѣбва да поддържаеме въ лудницата съ много пари единъ бившъ пияница, когато ни липсватъ срѣдства, за да помогнемъ на нѣкое многочленно семейство, умиращо отъ гладъ. Ако продължаваме тѣй, народътъ ще бжде скоро разоренъ.

Културна държава, каквато е Франция, употрѣбвява годишно около 5,000,000 хектолитра спиртни питиета отъ 40 градуса. Единъ литъръ спиртно питие отъ 40 градуса струва 8 франка, а единъ хектолитъръ—800 франка. Значи, Франция дава годишно за спиртни пития 4,000,000,000 (4 милиарда) франка. Страшна цифра, наистина! А колко време се губи, за да се произведе, превози и продаде отровата! И колко човѣшки трудъ отива въ тая вредна посока, вмѣсто да бжде употрѣбенъ за по-благородна цель!

Борбата съ пиянството не е борба съ спирта. Спиртътъ е полезенъ, потрѣбенъ, дори необходимъ. Той служи да се правятъ лакове, багрилни вещества, избухливи състави, целулоидъ, изкуствена коприна, парфюми, оцетъ, сапуни и др. Освенъ това, служи за освѣтление и отопление. Най-сетне, може да произвежда и двигателна сила — да кара мотори и машини.

Спиртъ трѣбва да се произвежда, но само за промишлени цели, а не за пиене. Като сж съзнали това, буднитѣ хора по цѣлъ свѣтъ сж основали въздържателни дружества, които се борятъ съ пиянството. Но коренни преобразования още не сж направени, защото мнозина иматъ голѣми облаги отъ приготвянето и продажбата на спиртни пития: тѣ сж най-главнитѣ врагове на въздържателното движение.

ПРОСВѢТА

За да стане човѣкъ полезенъ работникъ, трѣбва да бѣде просвѣтенъ: не само да знае четмо и писмо, но и да умѣе да мисли, па да има и здрави знания. Просвѣта е необходима за всички. Затова държавата е отворила по селата и градовете безплатни училища.

Сега ти си още ученикъ. Слушай съ внимание учителя; прави онова, което той ти казва; учи си уроците; пиши си домашните упражнения; свикни, когато четешъ или пишешъ, да мислишъ!

Следъ години ти ще станешъ мъжъ. Гледай—децата ти да свършатъ училище; продължавай и самъ да се учишъ, като прочиташъ полезни книги и слушашъ сказки; помагай на всички дружества, които се борятъ противъ невежеството. То е най-голямото зло за човѣчеството!

ДВЕ МАЙМУНИ

Веднѣжъ при Сократа дошелъ единъ богатъ търговецъ, който билъ слушалъ отъ мнозина голѣми хвалби за него.

— Защо те хвалятъ толкова хората? — запиталъ той мѣдрѣца. — Ти си беденъ, а азъ имамъ купища злато. Ти носишъ прости дрехи, а азъ се обличамъ като царь. И все пакъ за мене никой не казва добра дума, а тебе превъзнасятъ до небето. Азъ каня голѣмцитѣ у дома си на угошение, за да спечеля милостъта имъ, а тѣ ме не поканватъ ни веднѣжъ. Тебе, напротивъ, те канятъ, макаръ че никого отъ тѣхъ не си угощавалъ.

Сократъ се усмихналъ и рекълъ:

— Ония, които сж ме хвалѣли предъ тебе, не ти ли казаха, по що се отличавамъ отъ другитѣ?

— Казвахъ, че си билъ уменъ, ала всѣки човѣкъ има умъ. Назовавахъ те ученъ, но забравяхъ, че всѣки, който има време да чете, би станалъ по-ученъ и отъ тебе. Най-сетне, чухъ ги да говорятъ, че си умѣлъ да давашъ добри съвети. И затова дойдохъ при тебе.

— Разбрахъ, — рекълъ Сократъ. — Навѣрно, ти имашъ нужда отъ съветъ.

— Да, Сократе. Чудя се, що да правя съ своето момче. Иска ми се да стане човѣкъ, когото почитатъ и хвалятъ, като тебе. Не желая да го правя ни търговецъ, ни морякъ, ни войникъ. Ти какъвъ съветъ би ми далъ?

— Знае ли момчето ти да чете и да пише?

— Не. Па и защо му е потрѣбвало четмо и писмо?

— Умѣе ли да пѣе и да свири на лира, арфа или флейта?

— Не. И не му трѣбва: не мисля да го правя музикантъ въ нѣкой театъръ.

— Ами умѣе ли да смѣта?

— Не умѣе. Но нали ти казахъ, че нѣмамъ намѣрение да го правя търговецъ?

— Знае ли да рисува?

— И това не знае. Не съмъ никога мислилъ, че синъ ми ще се прехранва, като изписва по вѣзитѣ танцувачки и сатири.

— Знае ли момчето ти, що е природа, животъ, добро, хубостъ, божествена сила? Знае ли, какъ е произлѣзълъ свѣтътъ и какъ се е явилъ човѣкъ на земята? Знае ли нѣщо за слънцето и за другитѣ небесни свѣтила?

— Та отде ще знае? И азъ, старъ човѣкъ, не знамъ нищо за всички тия работи. Па и никога не ми е хрумвало да помисля за тѣхъ.

— Тогава момчето ти трѣбва да отиде при нѣкой добъръ учителъ. Той ще го научи на четмо, писмо, аритметика, геометрия, рисуване, музика, астрономия — и на други изкуства и науки. Ако момчето ти внимава, то ще стане просвѣтенъ човѣкъ и всички ще го уважаватъ.

Богаташътъ се замислилъ.

— Ами ще трѣбва ли да плащамъ нѣщо на учителя?

— Разбира се. Той отъ това живѣе, както ти живѣешъ отъ търговията.

— А колко би ми поискалъ той?

— Зависи отъ това, колко години ще учи момчето ти. За всѣка година учителътъ ще ти вземе най-малко по петъ жълтици.

— Що приказвашъ? — викналъ търговецътъ. — Петъ жълтици на година? Та азъ за петъ жълтици ще си купя маймуна!

— Купи си! — рекълъ Сократъ. — Тогава ще имашъ у дома си две маймуни.

Николай Райновъ.

ЧОВѢКЪ СЕ УЧИ, ДОКЛЕ Е ЖИВЪ

Когато се върна отъ училище, Стефчо видѣ, че баща му е седналъ край огнището и чете книга.

— Добъръ день, татко, — рече момчето. — Що правишъ? Четешъ ли?

— Да, синко. Уча се.

— Учишъ ли се, татко? — запита Стефчо смѣшкомъ. — Ти се шегувашъ. Голѣмитѣ нѣма що да учатъ: тѣ знаятъ всичко.

— Тѣй ли мислишъ? — каза баща му. — Значи, щомъ свърши училището, човѣкъ е научилъ вече всичко, а?

— Разбира се, татко.

— А не си ли чувалъ пословицата: „Човѣкъ се учи, докле е живъ“? Само единъ Богъ знае всичко. Ние трѣбва постоянно да се учимъ. Ето, сега азъ чета книга за ягодитѣ. Искане ми се да посадя ягоди въ овощната градина.

— Разбрахъ, — рече Стефчо. — Ти желашъ да узнаешъ, откъде да купишъ семена за ягоди.

— Не, синко. Преди да помисля за семена, трѣбва да знамъ, дали ягодитѣ се сѣятъ, или се разсаждатъ отъ корени. Сетне, трѣбва да знамъ, по кое време става това, каква да бѣде почвата, съ какво да се натори — и още много други нѣща . . . Сиречь, трѣбва да се уча.

— Ами ония книги тамъ, на полицата, все за ягодитѣ ли разказватъ?

— Не, Стефчо. Човѣкъ не чете само книги, които засѣгатъ неговото занятие. Оная дебела книга е „Подъ игото“, романъ отъ Иванъ Вазова; тамъ се говори за живота на нашия народъ преди освобождението и за възстанието. Хубава книга. Когато порастнешъ, прочети я! А до нея е драмата „Иванко“, отъ Василъ Друмева. Тамъ сж още стиховетѣ на Пѣйо Яворова, разказитѣ на Любенъ Каравелова, три книги за българската история отъ Васила Златарски и други нѣкои, които обичамъ да чета и препрочитамъ.

— Защо ти сж тѣ? Какво ще научишъ отъ тѣхъ?

— Отъ нѣкои ще разбера, какъ сж живѣли нашитѣ дѣди и прадѣди. А отъ други ще се науча да обичамъ хубавото. Стиховетѣ, драмитѣ и разказитѣ не даватъ на човѣка знания, но сж приятни за прочитъ. Следъ като ги прочетешъ, на душата ти става хубаво, сякашъ си билъ въ църква или си се разходилъ по гората. Струва ти се, че е празникъ. Почвашъ да обичашъ хората, природата, всичко. Сърдцето ти се издига. Ти ставашъ подобъръ.

— Че тогава човѣкъ трѣбва постоянно да чете!

— Трѣбва, стига да има време. Па и онова, що е прочелъ, трѣбва да го препрочита. А следъ като затвори книгата, добре е и да помисли за прочетеното. Който чете, безъ да мисли, прилича на боленъ стомахъ: пълни се съ храна, безъ да я смисла.

Стефчо се намръщи.

— И въ училище да учишъ, и като свършишъ, пакъ да четешъ . . . много дълга работа! Защо е всичко това?

— Ти си още малъкъ, — отвърна бащата. — Не можешъ разбра всичко. Но запомни едно: който не се е училъ, прилича на слѣпецъ. Той върви и не вижда. Върви, като се подпира съ тояга и пипа съ прѣсти стенигѣ. Но

тоягата му може да затъне въ блато — и ржката му да напипа змия, която се е овила около нѣкое дърво. Не-
вежеството е не само лошо, но и опасно. Затова ние,
възрастнитѣ, четемъ и се учимъ Книгата дава на човѣка
четири очи, сиречь просвѣтенията човѣкъ вижда много
повече отъ простия. Хубавата книга е и учитель, и до-
бъръ приятель.

Николай Райновъ

СМЪЛОСТЪ, РАБОТЛИВОСТЪ И ТЪРПЕНИЕ

За да бжде човѣкъ полезенъ на другитъ, не стига да е здравъ и просвѣтенъ; още е нужно да има характеръ, сиречь да бжде смѣлъ, работливъ и търпеливъ.

Безъ търпение и смѣлость човѣкъ не би устоялъ на опасноститъ, страданията и лишенията въ живота. За да се не поддаде на зли съвети и да се не повлѣче следъ лоши примѣри, човѣкъ трѣбва да бжде смѣлъ, разсѣдливъ и търпеливъ. За да се не увлѣче отъ гнѣвъ и да не изпадне въ отчаяние, когато го налетятъ нещастия и злополуки, той има нужда отъ смѣлость, работливостъ и търпение. Работливиятъ се унася цѣлъ въ труда — и това му прѣчи да види много неудобства въ живота, които биха обезсърдили всѣка хлабава воля.

Отъ смѣлостта и търпеливата работа на добритъ хора зависи щастieto на човѣчеството.

ОТМОРА и РАБОТА

Единъ баща съветваше сина си:

— Сутринъ, когато се събудишъ, а ти се не става отъ леглото, кажи си: „Ще стана, за да изпълня своя човѣшки дългъ. Защо да бжда ленивъ, намусенъ и киселъ, когато се заемамъ да върша онова, за което съмъ роденъ? Та азъ не съмъ роденъ — само за да лежа на топло, подъ дебелитѣ завивки!“

Синътъ се обади:

— Но по-приятно е да си лежи човѣкъ на топло.

— Да. Но защо си се родилъ ти? За да прекарвашъ приятно ли, или за да действувашъ и да правишъ усилия? Нима не виждашъ, че растенията, птицитѣ, мравкиѣ, паяцитѣ и пчелитѣ вършатъ своята работа и всѣко отъ тия създания помага, споредъ силитѣ си, за свѣтовния редъ? Мигаръ ти искашъ да паднешъ по-долу дори и отъ паяка? Не желаяшъ ли да изпълнявашъ своя дългъ на човѣкъ?

— Та нали човѣкъ трѣбва да си почива?

— Разбира се, трѣбва. Но самото естество ти подсказва, че има граници на почивката, както има граници на яденето и пиенето. Ако преядешъ, лакомството ще ти причини коремоболъ; ако го прекалишъ въ отмората, леността ще те доведе до тѣпоумие.

Синътъ се засрами и не каза нищо. Бащата продължи:

— Достойниятъ за почитъ човѣкъ прилича на скала, о която морскитѣ вълни се разбиватъ постоянно. Скалата стои непоклонно, макаръ че водата кипи, бучи и се вълнува около нея. Бжди и ти подобенъ на тая скала! Нѣкои люде, щомъ ги налети беда или дори малка неприятностъ, надаватъ писъкъ: „Ахъ, клетиятъ азъ! Охъ, нещастниятъ азъ!“ Само слабиятъ вика така. Човѣкъ не бива да се обезсърдчава отъ никакво нещастие. И предъ най-големата злополука, той трѣбва да си казва спокойно и самоувѣрено: „Колко съмъ щастливъ, че ми се падна беда, за да докажа силата на своето търпение! Та азъ съмъ господаръ на себе си: може ли такава случка да ме разколебае?“ Тѣй расте силата у смѣлия човѣкъ: сладъ всѣка преодоленна прѣчка, той става все по-могъщъ.

РУДНИЧАРЪ

Въ дъното на каменовжглената рудница четиримата копачи трѣбваше, за да разбиятъ дебелия пластъ отъ вжглища, да лежатъ ребромъ, на хълбокъ, съ извиташия и вдигнати ржце, и да размахватъ полегато търнокопитѣ съ кжси дрѣжки.

Отъ четиримата най-много страдаше Майо. Около него топлината ставаше все по-голѣма: достигаше до 35 градуса. Въздухътъ се не движеше, та не можеше да се разхлади. Продължителната задуха ставаше смъртоносна. За да вижда ясно, Майо трѣбваше да окачи своята лампа на единъ клинъ, до самата си глава. И тая лампа, която парѣше неговия черепъ, караше кръвта му да се спича отъ горещина.

Но мъчението на Майо се усиляваше най-много отъ изобилната влага. Отъ скалата надъ него, на нѣколко сантиметра отъ лицето му, се струеше вода. Едри капки падаха бързо и непрекъснато, съ упорита редовностъ, все на едно и сжщо мѣсто. Рудничарътъ се опита да си извие шията на другата страна, като си обърне тила, капкитѣ почнаха да удрятъ по лицето му, да се сплескватъ и да плющятъ непрестанно. Следъ четвъртъ часъ Майо бѣше цѣлъ измокренъ и потъналъ въ потъ, отъ която излизаше гореща пара, сякашъ отъ пепелна вода за пране.

Ала рудничарътъ бѣше упоритъ: той не искаше да прекъсне дѣлбането. Той нанасяше силни удари, които разклащаха мъчително тѣлото му между дветѣ скали.

Рудничаритѣ копаеха мълчаливо: ни дума се не чуваше. Тѣ всички удряха съ търнокопитѣ. Чуваха се само тѣхнитѣ удари — неправилни, тжпи, като че ли идватъ отъ далеко. Мракътъ наоколо бѣше необикновено тъменъ, съ нѣкаква странна чернота, която се сгжствяваше отъ летящия прахъ на вжглищата и ставаше все по-тежка отъ изпаренията, заслѣпяващи очитѣ. Фитилитѣ на лампитѣ, замрежени отъ метални калпацы, изпускаха само дребни червеникави искри.

БЕЗЪ МЖКА НЪМА СПОЛУКА

Една млада маймуна се покачила на едно орѣхово дърво, откъснала единъ зеленъ орѣхъ и го ухапала, но веднага го захвърлила: зелената люспа на орѣха била горчива и щиплива.

— А пъкъ майка ми казваше, че орѣхитѣ сж вкусни, — извикала маймуната. — Сега разбрахъ, че ме е лъгала.

Подъ дървото стояла една стара маймуна. Тя взела орѣха, обѣлила люспата, счупила черупката му, извадила ядкитѣ и ги изяла.

— Твоята майка е имала право, приятелко, — казала старата маймуна. — Орѣхитѣ сж вкусни, но първо трѣбва да се очистятъ и да се извадятъ ядкитѣ имъ.

Приказка

НЕВОЛЯ

Единъ човѣкъ ималъ два сина. Той ходѣлъ въ гората за дърва и всѣкога водѣлъ съ себе си одного отъ своитѣ синове.

Веднѣжъ той казалъ на синоветѣ си:

— Деца, хайде идете днесъ вие самички въ гората за дърва, а пъкъ азъ ще остана у дома да си почина.

— Добре, тате, — рекли тѣ. — Ами ако ни се строши колата, кой ще ни я направи?

— Ако ви се строши колата, деца, вие повикайте Неволята и тя ще дойде да ви я направи, — казалъ бащата.

Дветѣ момчета послушали баща си и отишли въ гората. Захванали да събиратъ дърва и, като били млади, не ги мързѣло, ами събрали повечко и натоварили колата добре.

Като си тръгнали изъ пжтя, колата имъ се строшила. Запрѣли се момчетата на срѣдъ пжтя и захванали да викатъ, колкото имъ гласъ държи: „Невольо, Невольо, ела да ни направишъ колата!“

Много време викали тѣ, но никой не имъ се обаждалъ. Взело да се мръква, Неволята я нѣмало още. Най-после по-младиятъ братъ рекълъ: „Бате, тая проклета Неволя нѣма да дойде. Кой знае, чия ли кола прави тя сега нѣкъде! Мръкна се вече. Я да вземемъ самички да си направимъ колата!“

И взели дветѣ момчета брадвата и теслата, навели се и — клъцъ отъ тукъ, клъцъ отъ тамъ, — поправили си колата самички.

Когато си отишли у дома, баща имъ ги попиталъ :
— Е, деца, какъ прекарахте въ гората и изъ пжтя ?

— Не ни питай, тате! — захванали тѣ да му се оплакватъ. — На срѣдъ пжтя ни се строши колата. Викахме тая проклета Неволя да дойде да ни я направи, викахме, та чакъ гърлата ни се продраха, а нея я нѣма никаква. Па взехме — единъ брадвата, други теслата — и си я направихме самички, до колкото можохме.

— Ето това е, чеда, неволята, — казалъ баща имъ. — Вие сте я викали, а тя е била при васъ. Като не е имало, кой да ви поправи колата, поправили сте си ги самички. А това ще каже, че неволята ви е помогнала.

Приказка

ЛАСТОВИЦА И ВРАБЧЕ

Една ластовица си свила гнѣздо подъ стрѣхата на една кжща и измѣтила пиленца. На покрива на сжщата кжща свило гнѣздо и едно врабче. Ала то не било честито да отгледа челядь : или лоши деца ще му откраднатъ яйчицата, или котка ще му изеде врабчетата. А ластовицата кацвала съ малкиѣ си върху лозата и ги учела да пѣятъ, после ги повеждала и учела да хвърчатъ.

Гледало я врабчето и почнало да ѝ завижда. Веднажъ то ѝ рекло :

— Блазе ти, сестро : всѣка година мѣтишъ пиленца, и все ги отглеждашъ, пѣкъ азъ, клетото, съ своята пуста домакиня, не мога да отгледамъ челядь.

— Кой ви е кривъ, съседе ? Направете си добре гнѣздото, за да не го достигатъ деца и котки и да не ви правятъ пакости.

— Моля ти се, сестро, научи ме, какъ си правишъ гнѣздото !

— Ела съ мене и ще видишъ !

Ластовицата завела врабчето въ тинята край рѣката.

— Ха сега, съседе, вземи отъ калъта, ей тѣй, като мене !

— А, знамъ, знамъ ; то било лесна работа, — рекло врабчето и полетѣло следъ ластовицата, безъ да вземе калъ.

Като дошли подъ стрѣхага, ластовицата кацнала на една греда, залепила калъта и му рекла :

— Залепи ей така, приятелю, калъта !

— Видѣхъ, видѣхъ, то било лесна работа, — рекло врабчето.

Много пжти прехврѣквала ластовицата край рѣката и носила калъ, но врабчето не цапвало нито веднѣжъ клюна си въ калъта.

Като натрупала единъ редъ калъ, ластовицата почнала да носи сламки и да ги лепи. Лепила калъ, после сламки, пакъ калъ и пакъ сламки, и му думала :

— Така : ще лепишъ първомъ калъ, после—сламки ; и ето ти здраво и запазено гнѣздо.

А врабчето пакъ думало :

— Знамъ, знамъ !

— Знаешъ, знаешъ, но само съ знаене, съседе, гнѣздо не става. Трѣбва и работа. Безъ мжка нѣма сполука. И затова нѣма да извъдишъ челядь като мене.

Приказка

ДЪЛГЪ НА ДЕТЕТО КЪМЪ РОДИТЕЛИТЪ

За да свикнешъ на обичъ къмъ всички хора, най-напредъ се научи да обичашъ родителитъ си!

Ти длъжишъ на тѣхъ всичко: докажи имъ, че си признателенъ!

Почитай ги; бжди имъ послушенъ; бжди любезенъ къмъ тѣхъ; услужвай имъ, помагай имъ!

Кагато остарѣятъ, ако иматъ нужда отъ твоята поддръжка, бжди щастливъ, че ще можешъ да направишъ малко нѣщо за ония, които сж сторили за тебе всичко!

ДЪДО И ВНУЧЕ

Едно момче се оплакало на дѣда си, че баща му и майка му го не обичатъ. Старецътъ го запиталъ:

— По що познавашъ, дѣдовото, че твоитѣ родители те не обичатъ?

— Често ми се каратъ, дѣдо.

— Ами нали те хранятъ и обличатъ? Нали ти купуватъ каквото ти трѣбва за училището?

— Купуватъ ми.

— Когато се разболѣ презъ зимата, не стоя ли майка ти надъ твоето легло много дни и нощи наредъ? Ами баща ти заради кого се мжчи да работи? Майка ти заради кого шѣта цѣлъ день? Нали и двамата се грижатъ — да ти бжде добре?

— Грижатъ се, дѣдо, но защо пъкъ да ме мѣмрятъ? Ето, и ти ме обичашъ, но не ми се карашъ.

— Слушай, внучето ми! — рекълъ старецътъ. — Когато баща ти бѣше малъкъ, азъ съмъ му се покарвалъ сегизъ-тогизъ, щомъ не ме е слушалъ. Сигурно и ти не слушашъ родителитѣ си: затова те мѣмрятъ. Всѣко дете трѣбва да почита баща си и майка си: не само да ги уважава въ сърдцето си, но и да имъ говори съ уважение, да върши каквото му кажатъ, да не прави каквото му забранятъ. Нали виждашъ, че сега, когато съмъ вече старъ и нѣмамъ сили да работя, за да се поддържамъ, твоятъ баща ме гледа и храни?

— Ти самъ се хранишъ, дѣдо.

— Азъ не казвамъ, че баща ти ми туря въ устата храна, като на малко дете. Но той купува храната, що ядемъ и азъ, и ти, и майка ти. Тѣй ли е?

— Тѣй е, дѣдо.

— И тѣй трѣбва да бжде. Дори нѣкои животни даватъ на човѣка примѣръ. Когато щъркелътъ остарѣе (а той живѣе дълго), неговитѣ чеда му носятъ храна; дойде ли време да отлетятъ къмъ топлинѣ мѣста, поематъ го на гърбоветѣ си и го пренасятъ тамъ.

— Тѣй ли? Щъркелитѣ били чудни птици!

— Вѣрно е, дѣдовото. А между насъ, хората, се срѣщатъ синове, които хулятъ родителитѣ си, сопватъ имъ се, дори вдигатъ ржка на тѣхъ. Добро ли е това?

— Не е, дѣдо. Но нали и нѣкои родители понѣкога сбъркватъ?

— И това може да стане, внучето ми: никой не е

безгрѣшенъ. Но чедата не сж сѣдии на своитѣ родители. Тѣ трѣбва съ кроткостъ и търпение да пренасятъ всичко. Въ една книга прочетохъ за римянина Манлий, който обичалъ баща си, макаръ че баща му се отнасялъ къмъ него строго, та дори грубо. Съседитѣ се оплакали на сѣдията, че бащата постоянно крѣщи на сина си, а понѣкога го и бие. Римскитѣ закони не позволявали да се върши това. Сѣдията пратилъ войници да му доведатъ Манлиевия баща. Повикалъ и съседитѣ, които потвърдили, като свидетели, че бащата се отнася жестоко къмъ своя синъ. Само синътъ отричалъ: „Не“, — казвалъ той; „татко нито ми се е скаралъ до сега, нито ме е билъ“. Сѣдията разбралъ, че това момче обича много баща си: готово е да изтърпи и мърене, и бой, и всичко, само баща му да не бѣде наказанъ. Пусналъ бащата да си върви. Следъ като си излѣзли всички, запиталъ Манлия: „Вѣрно ли е онова, което каза преди малко? Наистина ли баща ти не те бие?“ Манлий отговорилъ: „Право да си кажа, баща ми ме е много пѣти билъ, и гладенъ ме е затварялъ, но азъ не съмъ се оплакалъ никому. За мене би било позорно, ако затворятъ и наказатъ моя баща. Какъ ще претърпя — да ми кажатъ, че съмъ синъ на побойникъ? И какъ ще гледамъ оногова, който ме е отхранилъ, да носи вериги? Затова предпочетохъ да излѣжа, за да отърва баща си отъ наказание. Лѣжата е нѣщо лошо: знамъ това. Но неблагоприятността е дваждъ по-лошо нѣщо.

Николай Райновъ

ДОБЪРЪ БАЩА

Единъ богаташъ ималъ два сина. По-стариятъ работѣлъ при баща си и му помагалъ въ всичко. А помладиятъ билъ ленивъ и обичалъ да скита съ другари нагоре-надолу. Веднѣжъ той казалъ на баща си:

— Татко, дай ми оная частъ отъ наследството, която ми се пада! Искамъ да отида въ чужди страни — да видя, какъ живѣятъ хората.

Бащата се огорчилъ, но не казалъ нищо. Той раздѣлилъ имота си между двата сина и далъ на по-малкия онова, що му се пада. Синътъ продалъ своето наследство и заминалъ за далечна страна. Тамъ се събралъ

съ лоши другари и пропилялъ всичкитѣ си пари. Като останалъ безъ петака, момъкътъ потърсилъ работа, за да се прехранва. Но каква работа да залови, когато не е изучилъ никакъв занаятъ? А въ това време по цѣлата страна върлувалъ гладъ, защото годината била безплодна. Следъ като хлопалъ дълго отъ врата на врата, синътъ успѣлъ да стане ратай при единъ чифликчия, който го главилъ да му пасе свинетѣ, като му дава по половина хлѣбъ на день. Понеже хлѣбътъ му не стигалъ да се нахрани, ратаятъ почналъ да яде отъ рожковитѣ, набрани за свинетѣ. Но другитѣ слуги му се скарали и го заплашили, че ще обадятъ на господаря.

Чакъ тогава момъкътъ дошълъ на себе си. Той си помислилъ: „Сбъркахъ, че се показахъ непризнателенъ къмъ баща си. Той съ трудъ е печелилъ дълги години, а азъ пропиляхъ половината отъ неговия имотъ по вѣтъра, безъ да съмъ заслужилъ каквото и да е наследство. Не съмъ достоенъ вече да се наричамъ неговъ синъ. Но въ бащината ми къща живѣятъ толкова слуги; за всички се намира хлѣбъ въ изобилие, а пъкъ азъ умирамъ отъ гладъ и съмъ петименъ дори за рожковитѣ, що ядатъ свинетѣ. Ще стана да отида при баща си и ще му се примоля да ме прибере за ратай.“

Той напусналъ чифлика и се върналъ въ родината си. Когато билъ още далечъ, баща му го видѣлъ и позналъ своя синъ. Домилѣло му на сърдцето; излѣзълъ да го посрещне, затекълъ се къмъ него, хвърлилъ се на шията му и почналъ да го цѣлува.

А разкаялиятъ се синъ му казалъ:

— Татко, сгрѣшихъ противъ небето и предъ тебе, но моля ти се, приеми ме да бжда поне твой ратай!

Но бащата рекълъ на своитѣ слуги:

— Донесете най-хубавата премѣна и облѣчете сина ми! И сложете пръстенъ на ржката му — и му обуите обувки на нозетѣ! Па докарайте и заколете угоеното теле, предназначено за голѣмъ празникъ! Нека ядемъ и се веселимъ, защото тоя мой синъ бѣше мъртъвъ, а сега оживѣ; изгубенъ бѣше — и ето, че се намѣри.

Приготвили богата вечеря и всички седнали да ядатъ и да се веселятъ.

МАМА

Спомнямъ си единъ день отъ детинството. Бѣше късно вечерята. Задрѣмалъ съмъ.

— Тебе ти се спи, Николайчо, — ми рече мама. — По-добре ще сторишъ, ако отидешъ да си легнешъ.

— Не ми се спи, мамо.

А въ моето въображение нахлуватъ смътни, но приятни блѣнове. Здравиятъ сънь на детинството затваря клепачитѣ ми — и следъ мигъ азъ съмъ вече заспалъ. Усѣщамъ презъ сънь, че нѣчия нѣжна ржка се слага на мене. Азъ познавамъ тая ржка само по нейния допиръ и, както съмъ заспалъ, улавямъ я и силно я притискамъ къмъ своитѣ устни.

Мама слага другата си ржка на шията ми и ме гжделичка съ своитѣ тънки прѣсти. Азъ отведнѣжъ скачамъ, хвърлямъ си ржцетѣ на врата ѝ, притискамъ се къмъ гърдитѣ ѝ и шѣпна:

— О, мамо, мила мамичко, колко те обичамъ!

Тя се усмихва съ своята скръбна и обаятелна усмивка, хваща съ две ржце главата ми, цѣлува ме по челото, слага ме на колѣнетѣ си и ме запитва:

— Много ли ме обичашъ?

За мигъ замълчава, а после добавя:

— Знаешъ ли, какво ще ти кажа? Обичай ме винаги, Николайчо, недей ме забравя никога! . . .

Азъ я цѣлувамъ и сълзи потичатъ отъ очитѣ ми — сълзи на обичъ.

Левъ Толстой

СИНОВНЯ ПОЧИТЬ

Полунощъ е. Азъ съмъ самъ. Седя и си спомнямъ за своитѣ родители, които сж покойници. Когато си наумя за многото неспокойства, тревоги и неприятности, които съмъ имъ причинилъ нѣкога, свива ми се сърдцето отъ мъжа.

Но спомнямъ си и една случка, която ми направи най-голѣмо удоволствие. Нѣколко години следъ смъртъта на баща ми, като вървѣхъ по една улица на родния си градъ, срещна ме непознатъ човѣкъ. По дрехитѣ му се виждаше, че е селянинъ, нѣкжде отъ околността. Той

ме спрѣ, хвана ме за ржката, силно я дръпна и ми каза троснато, съ грубъ гласъ:

— Господинъ Дидро, вие сте добъръ. Но много се лъжете, ако мислите, че нѣкога ще станете толкова добъръ, колкото бѣше баща ви.

Баща ми бѣше ножаръ. Познавахъ го всички въ града и околността. Остритѣ думи, които чухъ отъ устата на тоя селякъ, ме зарадвахъ: много драго ми стана, като ми се каза, че баще ми билъ по-добъръ отъ мене. Азъ вѣрвамъ, па и докле съмъ живъ, ще вѣрвамъ, че селякътъ ми е казалъ истината.

Не мога да опредѣля, що изпитвамъ. Иска ми се да се разплача. . .

О, мои покойни рожители, нѣженъ споменъ за васъ изпълва сърдцето ми съ умиление и сладка скръбъ! О, ти, която стоплюваше измръзналитѣ ми нозе въ своята ржка, когато бѣхъ съвсемъ малъкъ! О, моя майко! . .

Денъ Дидро

СОКРАТЪ И СИНЪ МУ

Мждрецътъ Сократъ ималъ синъ, който се казвалъ Лампрокълъ. Сократовата жена — Ксантипа — била гнѣвлива, та често се карала на своето момче. Веднѣжъ Лампрокълъ казалъ на баща си:

— Признавамъ, татко, че мама се грижи за мене. Но тя ми се вижда много лоша, когато почне да крѣщи по мене и да ми говори укорни думи.

— Ами ти, синко, — рекълъ Сократъ, — не си ли се виждалъ на майка си лошъ нито веднѣжъ, откакъ си се родилъ? Не си ли я огорчавалъ? Не си ли ѝ досаждалъ? Не се ли е измжчвала за тебе денонощно?

— Вѣрно е, — отговорилъ Лампрокълъ.

— Щомъ е тъй, не бива ли и ти да претърпишъ, както тя претърпява толкова неприятности отъ тебе? И защо те мѣмре майка ти, знаешъ ли? Когато направишъ грѣшка, тя ти я напомня, за да я не повтаряшъ. Значи, мисли ти доброто. Желаетъ да те поправи, а тоа е за твоя полза. Ти забравй остритѣ ѝ думи, но запомни добрия съветъ и гледай — занаяредъ да постъпвашъ както трѣбва. Тогава никой нѣма да ти се скара. Майка ти те обича, затова те мѣмре.

— Не знамъ, може и да ме обича. . .

— Ти знаешъ, че те обича. Знаешъ, че когато се разболѣешъ, тя ще те лѣкува и по цѣли нощи нѣма да мигне. Ако хлѣбътъ е малко, тя ще си раздѣли залъка съ тебе. Сине мой, ти се оплаквашъ отъ майка си, че ти била казала нѣколко остри думи, и я наричашъ лоша. Ако бѣше по-разуменъ, ти не би говорилъ тъй. Ти би обичалъ и почиталъ майка си. Ако твоитѣ приятели и другари узнаятъ, че си непризнателенъ къмъ оная, която те е родила и откърмила, тѣ ще се отвърнатъ отъ тебе и ти не ще имашъ ни другаръ, ни приятель. И ще иматъ право. Какъ ще обичашъ приятелитѣ и другаритѣ си, които само играятъ съ тебе, когато не обичашъ майка си, която е готова да си даде за тебе живота?

Николай Райновъ

ДЪЛГЪ НА ДЕТЕТО ВЪ СЕМЕЙСТВОТО

Доброто дете обича не само родителитъ, но и братята и сестритъ си. То се отнася къмъ тѣхъ кротко и любовно. Не се кара съ никого, не говори оскърбителни думи, не се подиграва, нито закача или безпокои близкитъ си.

Ако вкъщи има слуга или слугиня, детето ги не кара да вършатъ вмѣсто него онова, което може да извърши самичко; то знае, че тѣ работятъ за семейството, и имъ е признателно.

БРАТЯ СЕ КАРАТЪ

Сгомнямъ си, колко лошъ бивахъ понѣкога въ детинството си. Единъ день влѣзохъ въ стаята на своя братъ Владьо. Той не бѣше тамъ. Азъ се приближихъ до масата му и, безъ да искамъ, счупихъ едно хубавичко шишенце. Тъкмо въ тоя мигъ братъ ми влѣзе.

— Кой ти каза да пипашъ нѣщата ми? — викна той. — Кжде е шишенцето, което стоеше тукъ?

— Бутнахъ го, безъ да искамъ, и то падна и се счупи, — отвърнахъ азъ. — Едно шишенце. . . Голѣма работа!

— Азъ те моля другъ пжтъ да ми не пипашъ нѣщата, — каза Владьо, като гледаше наскърбенъ къчетата отъ счупеното шишенце.

Азъ му отвърнахъ троснато:

— Я вижъ ти: голѣма работа! Счупилъ съмъ едно шишенце. Да се убия ли сега за него?

И при тия думи се засмѣхъ, макаръ че въ оня мигъ съвсемъ не ми бѣше до смѣхъ. Засмѣхъ се, за да прикрия своята гузность.

— Да, тебе ти е все едно, — рече Владьо, — но мене това шишенце ми трѣбваше, па то бѣше и хубаво. Красѣше ми масата съ книгитѣ.

Азъ се ядосахъ и му казахъ:

— Азъ съмъ още малъкъ, та мога да чупя. А ти си голѣмъ, но си глупавъ.

Тогавъ Владьо ме тласна полекичка и ми рече:

— Не желая да се карамъ, нито да оскърбявамъ. Хайде, върви си!

— Не ме блѣскай!

— Върви си, ти казвамъ!

— А пъкъ азъ ти казвамъ да ме не блѣскашъ, че знаешъ ли? . . .

Владьо ме хвана за ржка и понечи да ме отдалечи на сила отъ масата. Но азъ бѣхъ вече много ядосанъ и, както се държехъ за масата, наведохъ се, уловихъ я за крака и я обърнахъ.

— Ето, що спечели, като ме блѣскаше! — рекохъ на брата си.

Всички порцеланени предмети и кристални украшения се сринаха на пода и се изпочупиха съ трѣсъкъ.

— Отвратително момче: — викна Владьо, като се хвърли да задържи плъзгачитѣ се нѣща.

Азъ излѣзохъ отъ стаята и си помислихъ: „Сега вече между насъ двама всичко е свършено. Ние сме скарани за презъ цѣлъ животъ.“

Заранѣта мина, безъ да си кажемъ дума. Но азъ се чувствувахъ виновенъ. Не смѣхъ да погледна брата си. Не бѣхъ способенъ да се заловя за никаква работа. Владьо, напротивъ, много скоро научи уроцитѣ си и написа всичкитѣ си домашни. Следъ обѣда той, като винаги, се разбѣбра съ домашнитѣ и се дълго смѣ, като че ли нищо не е било.

Подиръ уроцитѣ, като си отиде домашниятъ ни учителъ, азъ се уплашихъ, че ще остана на саме съ брата си, на единъ чинъ съ него. Цѣлъ горѣхъ отъ срамъ. Взехъ си тетрадкитѣ и трѣгнахъ къмъ вратата. Минавайки покрай Владя, азъ се начумерихъ, макаръ че много ми се искаше да се помиримъ. Въ сжщия мигъ братъ ми вдигна глава и ме погледна.

— Мили Николайчо, — ми каза той, — стига сме се сърдили! Ако съмъ те оскърбилъ, прости ми!

И ми протегна ржка.

Сякашъ клеци ми стиснаха гърдитѣ; дѣхътъ ми се пресѣче; нѣщо почна да се надига въ мене и да ми натиска гърлото. Но това усѣщане трая само секунда. Сълзи бликнаха въ очитѣ ми — и азъ почувствувахъ, че ми олеква.

— Прости ми, Владьо! — рекохъ и стиснахъ ржката на брата си.

Левъ Толстой

ДУПКИ И ГВОЗДЕИ

Единъ баща ималъ вироглавъ синъ, който го не слушалъ и вършелъ каквото му скимне.

Всѣки пжтъ, когато бащата научи нѣщо лошо за своя синъ, вземалъ гвоздей и го забивалъ на вратата. Редѣли се гвоздей до гвоздей, додето цѣлата врата се изпълнила.

Синътъ отишълъ въ чужбина. Тамъ се поправилъ. Спомнилъ си за вратата съ гвоздеитѣ, станало му мъчно и писалъ на бащата, че се разкайва за грѣшкитѣ си.

Като прочелъ писмото, бащата извадилъ единъ гвоздей отъ вратата. И всѣки пжтъ, когато научватъ, че синъ му е направилъ нѣщо хубаво и добро, вадилъ по единъ гвоздей.

Следь време синътъ се върналъ. Той билъ вече добъръ и честенъ мжжъ. Баща му се радвалъ много. Синътъ вършелъ само онова отъ което бащата ще остане доволенъ. И бащата продължавалъ да вади гвоздей следъ гвоздей. Когато всички гвоздеи били извадени, бащата завелъ сина си до вратата и му показлъ да види, че и последниятъ гвоздей е махнатъ.

— Да татко, — казалъ синътъ: — всички гвоздеи сж извадени, ала тѣхнитѣ дупки зѣятъ.

БРАТСКА ОБИЧЪ

Имало въ едно село двама брата. По-стариятъ билъ бездетенъ, а по-младиятъ ималъ четири деца. Братята си живѣли дружно, заедно работѣли земята, която наследили отъ баща си, и всичко си дѣлили по равно.

Като се свършила жътвата и вършитбата, двамата брата си раздѣлили житото, поразговорили се по братски и се прибрали да спятъ.

Стариятъ не могълъ да заспи.

„Ние си раздѣлихме по равно житото“, — мислѣлъ си той. — „Братъ ми има по-голѣмо семейство и за неговитѣ деца трѣбва повече хлѣбъ. Пъкъ ние сме само двама. Чакай да отида и тайно да му оставя половината отъ своя дѣлъ“.

Той станалъ и направилъ, каквото билъ намислилъ.

Презъ нощта се събудилъ и младиятъ братъ. И той се размислилъ.

„Ние си не раздѣлихме, както трѣбва житото, съ брата ми. Ние съ съ жената сме млади и здрави, деца на помощъ ни растатъ, а тѣ сж и двама вече стари — тѣмъ се пада по-голѣмъ дѣлъ. Ще ида тайно да притуря при неговото жито половината отъ моето“.

И направилъ, каквото намислилъ.

На другия день братята гледатъ — всѣкиму житото толкова, колкото е било и вчера. Почудили се, но си не казали нищо единъ другиму.

Тѣй нѣколко нощи наредъ братята прехвърляли по половина житото си единъ на другъ, докато веднѣжъ се срещнали въ житницата.

Тогва тѣ се пригърнали и съ сълзи на очи си разправили, какво е мислилъ всѣки.

ДЪЛГЪ НА ДЕТЕТО ВЪ УЧИЛИЩЕ

Въ българскитѣ държавни училища учителитѣ и учителкитѣ се назначаватѣ отъ държавата. Въ училището тѣ замѣстватѣ родителитѣ на децата и въ сѣщото време сѣ представители на държавната властѣ. Поради това децата трѣбва да ги обичатѣ, да ги почитатѣ и да имѣ се покоряватѣ.

Много мѣчна работа е да се учатѣ деца. Ученицитѣ могатѣ да облекчатѣ работата на учителитѣ и да я направятѣ приятна, само чрезѣ обичѣ, послушание и прилежание. А за да бжде приятно и на учители и на ученици въ училището, децата трѣбва да се отнасятѣ къмѣ своитѣ другарчета топло, приятелски; да се държатѣ съ тѣхѣ кротко, да си услужватѣ и помагатѣ взаимно.

ПОЧИТЬ И ОБИЧЬ КЪМЪ УЧИТЕЛЯ

Единъ баща писалъ на своя синъ, когото билъ на-
станилъ въ града да се учи:

„Почитай и обичай своя учителъ, синко! Обичай го, понеже баща ти го обича и уважава; обичай го, понеже той работи презъ цѣлия си животъ за щастието на толкова деца, които ще го забравятъ, щомъ свършатъ училището! Обичай го, тъй като той просвѣтлява ума ти, учи те на добро и възвишава душата ти! Следъ време, когато ти възмъжеешъ, а ние съ него напуснемъ тоя свѣтъ, ти често ще си спомняшъ за своя учителъ и за баща си. Тогава, синко, нѣкои бръчки на скръбъ, страдание и умора по неговото добро лице ще те каратъ да се измъчвашъ, дори и следъ като сж минали тридесетъ години. И ти ще изпитвашъ срамъ и съжаление, че не си го обичалъ, че си се отнасялъ грубо къмъ него.

„Обичай, синко, своя учителъ, тъй като той принадлежи къмъ голѣмото семейство отъ учители, разпръснати по цѣлата земя, които обучаватъ и възпитаватъ хиляди деца, растящи едновременно съ тебе. Азъ не бихъ се гордѣлъ съ обичьта ти къмъ мене, ако не изпитвашъ обичъ и къмъ всички други, които ти правятъ добро. А между тѣхъ твоятъ учителъ заема първо мѣсто, следъ родителитѣ ти.

„Обичай го, както обичашъ баща си! Обичай го и когато те гали, и когато те мѣмре; и когато е справедливъ къмъ тебе, и когато ти се струва, че не е! Обичай го, когато е веселъ, но още повече го обичай, когато е натъженъ; и винаги произнасяй съ уважение титлата „учителъ“! Следъ думата „татко“, думата „учителъ“ е най-благородната и почетната, която единъ човѣкъ може да каже на другъ.“

Едмондо де Амичисъ

МИЛОСТИВИ ДЕЦА

Когато въ градеца Алторфъ, съседенъ на града, дете бѣхъ учителъ, избухна страшенъ пожаръ, та изгори всички къщи, па имъ казахъ:

— Деца, Алторфъ изгорѣ. Може би, въ тоя мигъ стотина деца сж безъ подслонъ, безъ хлѣбъ и безъ

дрехи. Не искате ли да помолимъ правителството да приеме поне двадесетина отъ тѣхъ въ нашето училище?

И днесъ виждамъ, съ какво вълнение ми отговориха децата:

— О, да! Разбира се! Да, господине учителю! Но азъ имъ казахъ:

— Мои деца, обмислете добре, що говорите! Нашата държава е бедна: тя отпуска съвсемъ малко пари за храна и облѣкло на беднитѣ ученици отъ училището ни. Не можемъ да бждемъ сигурни, че заради тия клети бездомни дечица тя ще ни отпусне повече, отколкото ни дава сега. Какво ще стане тогава? Вие ще бждете принудени да работите повече, за да се поддържате, а въ сщщото време да ядете по-малко, па — може би — дори и да сподѣляте дрехитѣ си съ новодошлитѣ. Затова ви казвамъ да си помислите. Недейте иска да дойдатъ, ако не сте готови отъ все сърдце да понесете тия лишения заради тѣхъ!

Следъ като имъ поговорихъ колкото се може убедително, азъ ги накарахъ да повторятъ сами моитѣ думи, за да бжда сигуренъ, че сж разбрали добре, що би могло да стане, следъ като приемемъ алторфскитѣ ученици.

Но децата останаха непоколебими въ своето решение и заявиха едногласно:

— Да, да, господине учителю. Съгласни сме да дойдатъ бездомнитѣ деца, дори и ако стане нужда да ядемъ по-малко, а да работимъ повече. Ще раздѣлимъ и дрехитѣ си съ тѣхъ, но ще бждемъ доволни, че сме ги прибрали. Нека дойдатъ: иие желаемъ да сподѣлимъ съ тѣхъ всичко, що имаме.

Песталоци

ВЗАИМОПОМОЩЬ

Ние тръбва да обичаме не само родителитъ, учителитъ и приятелитъ си, но и всички хора. Били бѣлокожи или чернокожи, православни или протестанти, евреи или мюсюлмани, върващи или невърници, — всички хора сж братя: тѣ тръбва да си помагатъ единъ на другъ.

Оная добродетель, която състои въ това — да живѣятъ всички хора въ сговоръ, да се обичатъ взаимно и да си помагатъ, се нарича **взаимопомощь**. За да живѣе човѣкъ въ сговоръ и взаимопомощь, той тръбва да бжде справедливъ и добъръ.

СЛЪПЕЦЪ И СХВАНАТЪ

Китайският мъдрец Конфуций казал веднъжъ на народа следната притча:

Въ единъ далеченъ градъ на Азия имало едно време двама нещастници. Единиятъ ослѣпѣлъ следъ тежка болестъ, а другиятъ получилъ ударъ и тѣлото му се схванало. Вначало близкитѣ и на двамата се грижели за тѣхъ, но скоро тия грижи имъ омръзнали и нещастниците се озовали изхвърлени на улицата. Тѣхнитѣ сродници завладѣли имотитѣ имъ. Схванатиятъ ималъ въ пояса си кисия съ пари и успѣлъ да придума едно момче да му слугува, а той да му плаща. Момчето си намѣрило другаръ и заедно съ него вдигали одѣра на неджгавия, когато завали дъждъ, и го пренасяли подъ стрѣхата на нѣкоя къща или другаде, на сушина. Тѣ му купували храна, носѣли му вода, преобличали го. Но веднъжъ двамата момци се надумали да обератъ своя господарь. Додето спѣлъ, измъкнали му кисията и избѣгали. Схванатиятъ останалъ не само безъ пари, но и безъ чужда помощъ.

„Такова нѣщо се случило и съ слѣпеца. Той ималъ вѣрно куче, което го водѣло по тѣснитѣ улички на града, — къмъ храма, предъ чиито врата сѣдалъ да проси, защото нѣмалъ пари. Зададе ли се конь или кола, или стигнатъ до нѣкоя дълбока бара, която не може да се прескочи, кучето залайвало — и слѣпецътъ разбиралъ, че трѣбва да се отбие отъ пѣтя. Кучето, тоягата и ржката, съ която пипалъ, били негови водачи. Но и нему завидѣли лоши хора. Тѣ примамили кучето съ кжсь месо и го отвели въ селото, дето живѣели. Нещастникътъ останалъ безъ най-сигурния си водачъ.

„И двамата неджгави почнали да се молятъ Богу — да имъ скжси живота, защото виждали, че само смъртъта ще ги отърве отъ тежкитѣ мъки. Но смъртъта не идвала. Схванатиятъ лежелъ върху своя одѣръ, на градската площадь, и напраздно се молѣлъ на минувачитѣ да го нахранятъ и да му дадатъ вода. Не само никой го не съжалявалъ, но дори мнозина, като се блѣснатъ въ бързината си о неговия одѣръ, почвали да го хулятъ и нападатъ. „Тукъ ли намѣри да легне тая маймуна?“ — крѣскалъ единъ. А другъ викалъ озлобено: „Защо препрѣчвашъ пѣтя на работливитѣ хора, мръсенъ ленивецъ?“ И нѣкои дори го удряли съ тоягитѣ си.

„Единъ день слѣпецътъ, като се луталъ пипнешкомъ по улицитѣ, се озовалъ на площадъта. Той чулъ, че нѣкой стене, оплаква днитѣ си и моли Бога да му вземе живота. „Чудно нѣщо!“ — си казалъ той. — „Значи, има и другъ клетникъ, сжщо като мене. Да отида при него! Само нещастникъ разбира нещастника и го съжлява: щастливцитѣ сж коравосърдечни“. Слѣпецътъ се приближилъ до схванатия и седналъ до одъра. Заприказвали се и всѣки разказалъ, що се е случило съ него. Накрай слѣпецътъ рекълъ: „И азъ съмъ неджгавъ, като тебе, братко. Не е ли добре да съединимъ твоята неджгавость съ моята? Тогава нѣма да страдаме толкова.“ А схванатиятъ отговорилъ: „Не разбирамъ, що искашъ да кажешъ, братко. Ако се съедини една неджгавость съ друга, ще станатъ две. Значи, и двама ще трѣбва двойно да страдаме. Азъ не мога крачка да пристжпя, нито да си подвижа ржцетѣ, както правѣхъ едно време. А пѣкъ ти не виждашъ. Каква полза отъ това — да съединимъ своитѣ неволи? Ще се получи двойна неволя.“ — „Каква полза ли?“ — рекълъ слѣпецътъ. — „Ние двама, взети заедно, имаме онова, което трѣбва на двамата: ти имашъ очи, а азъ — нозе. Азъ ще те нося, а ти ще ми бждешъ водачъ. Ще просимъ предъ храма и по други мѣста, кждето минаватъ жалостиви люде, па ще дѣлимъ изпросеното. Но — ако искаме да си останемъ до гробъ вѣрни приятели — не трѣбва никога да ни минава презъ ума, че единъ отъ насъ върши по-тежка работа отъ другия. Ще знаемъ само, че азъ вървя и за тебе, а ти гледашъ и за мене.“

Схванатиятъ се съгласилъ и животътъ на двамата нещастници потекълъ толкова щастливо, колкото е възможно за неджгави люде, като тѣхъ.“

Като свършилъ притчата, мждрецътъ казалъ на събрания народъ:

„Разбрахте ли, що искамъ да ви посъветвамъ? Нека и ние, като тия двама неджгавци, си помагаме единъ другиму! Тогава по-лесно ще понасяме бедитѣ и несполукитѣ. Доброто, което сме сторили на своя братъ, ще ни помогне да забравимъ страданията и злополукитѣ. Нѣма ли взаимопомощъ, нѣма ни напредъкъ, ни щастие за никого“.

Николай Райновъ

ПЖТНИЦИ И СКАЛА

Единъ човѣкъ пжтувалъ по планината и стигналъ до единъ завой, дето огромна скала се била откжснала и паднала насрѣдъ пжтя. Тя запълвала цѣлия пжть. Нѣмало откжде да се мине: отъ едната страна се издигала планината, стрѣмна като стена, а отъ другата зѣбела пропасть, кждето нѣмало какъ да се слѣзе. Пжтникътъ се спрѣлъ и потърсилъ пжтека — да заобиколи. Но пжтека нѣмало ни отлѣво, ни отдѣсно. Той билъ извървѣлъ толкова дългъ пжть, че и не помислилъ да се връща. Като видѣлъ, че не може да продължи пжтя си, пжтникътъ се опиталъ да бутне скалата, за да си проправи мѣсто за минаване. Буталъ, напѣвалъ се, но усилията му отишли на вѣтъра. Изморенъ, той седналъ край пжтя и си казалъ скръбно: „Що ще стане съ мене, когато се мръкне и нощъта ме завари тукъ, въ това безлюдно мѣсто? Отде ще взема храна? Селищата сж много далече. Какъ ще преношувамъ безъ подслонъ и безъ защита? Звѣрове ще излѣзатъ презъ нощъта да си дирятъ храна и ще ме разкжсатъ. Горко ми!“

Докле си думалъ тѣй, пристигналъ втори пжтникъ. И той се заелъ да блѣска скалата, но не успѣлъ дори да я поклати. Седналъ до първия пжтникъ, навелъ отчаяно глава и се замислилъ. Подиръ тѣхъ надошли други. Всѣки се опитвалъ да тласне скалата, но усилията му оставали безплодни. И всички си говорѣли: „Какъ ще прекараме тукъ нощъта? Ако слѣзатъ отъ планината звѣрове, накжде ще бѣгаме? А може и разбойници да дойдатъ и да ни избиятъ“

Тогава единъ се сѣтилъ и казалъ: „Слушайте, братя! Това, което никой отъ насъ по отдѣлно не успѣ да направи, може би всички вкупомъ ще го сторимъ. Да се сдружимъ и съ общи усилия да тласнемъ скалата!“

Всички станали и едновременно почнали да бутатъ огромната скала. Тя се първомъ разклатила, а после се обърнала и съ ужасенъ грохотъ се търкулнала въ пропастьта.

Пжтниците продължили пжтя си и наченали да хвалатъ оногова, който имъ далъ добрия съветъ.

ДРУЖНА РАБОТА

Човѣкъ получава отъ другитѣ много повече, отколкото имъ дава. Единъ селски дърводѣлецъ по цѣлъ день рѣже и рендосва дъски, прави столове, маси, шкафове и други дървени издѣлия. Той се оплаква, че хората му не зачитатъ труда и му не плащатъ колкото трѣбва. Наистина, той не е богатъ. Но запитвалъ ли се е, какво получава отъ другитѣ, въ замѣна на своята работа?

Хората, между които живѣе човѣкъ, взети вкупомъ, се наричатъ общество. На това общество отдѣлниятъ човѣкъ дължи всичко, що има. Селскиятъ дърводѣлецъ, като стане сутринъ, трѣбва да се измие, облѣче, обуе и нахрани, па сетне да се залови за работа. За да работи, той има нужда отъ сѣчива и вещество, което ще обработи. Той ли е направилъ всичко това? Не получава ли на готово сапуна за миене, дрехитѣ и обувкитѣ, хлѣба и другата храна, сѣчивата, дъскитѣ, туткала, гвоздеитѣ, багритѣ, пантитѣ за шкафове, дори молива, съ който чъртае? За да се приготви всичко това, потрѣбно е било стотини хиляди работници да се трудятъ дълго време. За да се направятъ ония тъмносини работнишки дрехи, които облича дърводѣлецътъ, както и долнитѣ му дрехи, трѣбвало е американци да направятъ памучнитѣ жици, индуси — индиговата багра, французи — лепеното платно, англичани — копчетата, австрийци — концитѣ за шевъ. За да има той горни зимни дрехи, българи трѣбва да му приготвятъ шаека. За да има обувки, потрѣбна е кожа отъ Бразилия или Русия, гьонъ — отъ Франция, клечки — отъ Унгария. Тия вещества трѣбва да минатъ по параходи и желѣзници, докле стигнатъ въ България. Толкова хора сж работили, за да може дърводѣлецътъ да се облѣче и обуе! За да се направи дреха отъ лепенно платно, растението трѣбва да се посѣе, стѣблата му да се покосятъ, да се накиснатъ въ вода, да се очукатъ, да се извадятъ жицитѣ, сетне да се изравнятъ, да се изпредатъ и да се обагрятъ, а после да се изтъкатъ на платно, отъ което шивачътъ ще скрои и ушие дреха.

Дори хлѣбътъ, що ядемъ всѣки день, иска дълга работа, докле се приготви: торене, оранъ, сѣитба, жътва, вършитба, смилане, мѣсене, печене. Сѣчивата, съ които работи дърводѣлецътъ, преди да влѣзатъ въ магазина, отдето ги е купилъ, сжщо сж минали презъ много рже:

желѣзото, дървото и камъкътъ сж били дълго обработвани въ фабрики за сѣчива. Но и преди това сума работници сж положили усилия, за да приготвятъ суровитѣ вещества; надъ тѣхъ сж се трудили рудничари, лѣяри, желѣзари, ковачи, дървари, преносвачи, бичкиджии, машинисти, инженери и много други. За нѣкои работи трѣбва конска сила, за други — електрическа, за трети — човѣшка, за четвърти — моторна. За това работятъ водопади, горятъ се вжглища, движатъ се хиляди машини, водятъ се смѣтки, чъртаятъ се планове, рисуватъ се всички части на издѣлието по отдѣлно, а после се изпълняватъ. И всѣки отдѣлъ отъ тая огромна работа отнема времето и силитѣ на многобройни люде. Дори малкото ко че отъ костъ, което захвърляме немарливо, когато се откъсне отъ дрехата, стига да можеше да говори, би ни разказало своята дълга история. Години подъ редъ рогатото животно е било отглеждано, докле дорасте: водили сж го на паша, поили сж го, прибирали сж го въ оборъ, сграденъ за него. Когато дойде време, животното е бивало заклано, а рогата му — очистени; костъта се е нарѣзвала на плочки, сетне се е омекчавала и отъ нея сж се изсичали кржгчета; после пѣкъ на тѣхъ сж пробивали дупки, за да се получи копче. Но и тогава не е всичко готово: копчетета трѣбва да се излѣскаатъ, да се преброятъ и наредятъ въ кутии, да се опаковатъ — и чакъ тогава да се изпатратъ въ склада. А отъ тамъ отиватъ въ магазина на фабриката, която ги разпраща съ параходи, желѣзници и камиони по разни градове. Докле стигне до оново, който ще се закопчава съ него, всѣко копче е минало презъ хиляди ржце и всѣка ржка е отпечатала върху него невидимия белегъ на усилие и трудъ. И, като знаемъ, че толкова много хора сж работили и продължаватъ да работятъ за насъ, не би ли било позорно — да стоимъ съ скръстени ржце?

Николай Райновъ

ДЖБОВА БЪЧВА

Нѣкога живѣлъ заможенъ селянинъ. Той билъ доволенъ отъ всичко: ималъ имотъ безъ цена, петима синове — добри, работни, а и стопанката му била кротка и трудолюбива. Само едно го огорчавало: синоветѣ му

се поскарвали отъ време на време — и то за дребни работи. Той трѣбвало да ги помирява.

Остарѣлъ селянинътъ, днитѣ му били вече преброени. Повикалъ той синоветѣ си и казалъ :

„Преди да умра, деца, искамъ да ви разкажа една притча.

Израсълъ въ гората джбъ. Расълъ той, станалъ голѣмъ, най-после почналъ да остарява и да сѣхне. Дошълъ работникъ, отсѣкълъ джба и го продалъ на единъ кацаръ. Отъ него кацарътъ нарѣзалъ дъски и ги изгладилъ, турилъ дъна, обвързалъ дъскитѣ съ обржчи и направилъ хубава бѣчва. Той продалъ бѣчвата. Съ нея карали вода. И всѣки, който я види, не можелъ да ѝ се нарадва; хвалѣли майстора за хубавата му работа, а на стопанина завиждали за хубавия сждъ.

Но бѣчвата се разсѣхнала, обржчитѣ се разпадали, и тя се разпрѣснала. Децата раздърпали обржчитѣ и почнали да ги тѣркалятъ по улицитѣ, дъскитѣ се премѣтали насамъ-нататъкъ, и най-после ги изгорили . . . — Сега е вашъ редъ, чеда, да ми изтълкувате притчата“.

Замислили се синоветѣ. Мислили, мислили, но никой не могълъ да я изтълкува.

Позасмѣлъ се старецътъ, поизгледалъ ги и казалъ :

„Е, добре, азъ ще продѣлжа. Ще ви подсѣтя, а вие си тълкувайте, както можете. — Бѣчвата е нашето семейство. Дъскитѣ сме всички въ семейството — и стари, и млади. Обржчитѣ сж съгласието въ семейството.“

Приказка

ПОМОЩЬТА Е ЦЕННА, КОГАТО ИДЕ НАВРЕМЕ

Презъ една безплодна година две врабчета умирали отъ гладъ.

— Събери си, братко, още веднѣжъ силитѣ, — казало по-слабото врабче, — и хврѣкни! Потѣрси, дано намѣришъ нѣкъде храна да ми донесешъ. Азъ вече нѣмамъ сила. Скоро ще се простя съ този свѣтъ, ако не се нахраня.

Хврѣкнало врабчето и дълго обикаляло по изсѣхналитѣ градини, ниви и лозя. Каква радостъ! Най-после то намѣрило една млада черница, пълна съ сладки плодове.

— Сега вече сме спасени — и азъ и другарътъ ми!
 — извикало то и започнало да кълве.

Слънцето вече захождало, а врачето все кълвѣло черници.

По едно време откжснало една черница, за да я занесе на другарчето си, но се размислило:

— Не, нека изямъ още нѣколко, па тогава ще му отнеса! — И пакъ заскачало отъ клонче на клонче, додето се стъмнило.

Слънцето огрѣло, врачето заспало на едно клонче. То трепнало, събудило се и си спомнило за своя гладенъ другаръ. Бърже откжснало черница и полетѣло къмъ него.

Когато пристигнало, гладното враче лежело по гърба си. То било издѣхнало.

ХЛѢБЪ ЗА ДРУГАРИТЪ

Валѣше есененъ дъждъ. Мъгла пълзѣше изъ друмищата. Единъ войникъ бързаше да настигне ротата си. Той вървѣше съ мжка изъ калъта. Въ мъглата съгледа кола. Настигна я. Единъ волъ и коларътъ теглѣха колата.

— Добра стига, човѣче! — каза войникътъ.

— Далъ Богъ добро! — отговори впрегнатиятъ коларъ и спрѣ да си почине.

— Защо си се впрегналъ така?

— Ехъ, какво да се прави! Ето го отзадъ оня дрѣглю, дето го замѣстихъ. Цѣлъ день ме мжчи. Остарѣлъ — не може да тегли. Откжсна ме отъ другитѣ колари въ това страшно поле. А въ колата има хлѣбъ. Другаритѣ чакатъ гладни. Рекохъ да повлѣка, докато си почине дъртакътъ. Утре се иска хлѣбътъ, а има още дълъгъ пжтъ да се върви!

— Я гледай! — каза войникътъ. — И ти теглишъ наредъ съ говедото!

— Е, какво да правя! Трѣбва да откарамъ хлѣба. Пъкъ и човѣщина е. Ти знаешъ, какво нѣщо е хлѣбътъ. Като ти подхвърлятъ въ окопа тѣй... единъ коматъ, когато не си ялъ три дни, да кажемъ . . .

— Разбирамъ те, приятелю, — отговори войникътъ. — Но не мога да ти помогна. И моятъ товаръ не е малко. Пъкъ и бързамъ да стигна ротата.

- Гледай си работата! — отговори коларътъ и пристъпи къмъ колата.
- Азъ тръгвамъ, — обади се войникътъ.
- Ще вървя и азъ, — отвърна коларътъ.
- Пакъ ли тъй?
- Ще видя. Ако не може волътъ, кажи, че пакъ тъй ще е.

Стефанъ Руневски

ОТПЛАТА

Лъвътъ спъше. Една мишка прескочи презъ него. Лъвътъ се събуди и я улови. Мишката му се замоли:

— Пустни ме! И азъ мога да ти помогна въ нужда.

Лъвътъ се засмъ, че мишката му обещава помощъ, и я пушна.

Мина се време. Веднъжъ лъвътъ се хвана въ мрежа и започна силно да реве. Мишката чу рева му, дотърча, прегриза мрежата и го освободи.

ЗАЧИТАНЕ НА ЧУЖДЯ ЖИВОТЪ

Пръвъ дългъ на справедливия човѣкъ е да зачита чуждия животъ. Да убиешъ човѣка е най-голъмото престѣпление. Разбира се, ние имаме право да се бранимъ отъ злосторника, който ни напада; но, ако е възможно, по-добре е да го обезоржжимъ, отколкото да го убиваме.

Дори въ време на война, когато ни е дългъ да защитаваме своята родина и близкитъ си или да ратуваме, за да възтържествува справедливостта, трѣбва да зачитаме живота на раненитъ и да се отнасяме човѣшки къмъ пленниците.

А въ всѣкидневния животъ трѣбва да избѣгваме грижливо всичко, що би могло да повреди на живота или здравето на другитъ.

ДРУГАРИ

Двама души тръгнаха на печалба. Стигнаха до една гора. Там ги срещнаха старецъ.

— Добра среща, юнаци, — казалъ той.

— Далъ Богъ добро, дѣдо! — отговорили му тѣ.

— Къде отивате?

— На печалба, дѣдо.

— Не минавайте отъ тука, момци, че на пѣтя има страшна змия: ще ви изяде . . .

— Ние сме юнаци и не се плашимъ отъ нищо, — рекли момцитѣ.

Повървѣли малко и видѣли на пѣтя голѣмъ камѣкъ.

Уловили камѣка и го отмѣстили отъ пѣтя, за да не прѣчи на пѣтницитѣ. Подъ камѣка намѣрили пѣленъ котелъ съ жѣлтици.

Зарадваха се, че намѣрили много пари, и решили — единиятъ да остане да ги пази, а другиятъ да отиде за кола и хлѣбъ.

— Сега съмъ богатъ, — мислѣлъ си този, който отивалъ за дома си, — половина котелъ пари имамъ. Но отде се взе моятъ другаръ! Да не бѣше той, азъ щѣхъ да взема всичкитѣ пари.

Отишѣлъ си у дома и казалъ да му омѣсятъ хлѣбъ съ отрова. Като изпекли хлѣба, той впрегналъ колата и тръгналъ.

Другарѣтъ му, който пазѣлъ паритѣ, също намислилъ да направи нѣщо, та да вземе всичкитѣ жѣлтици.

Той си напълнилъ пушката, легналъ задъ единъ храстъ и зачакалъ. Когато другарѣтъ му приближилъ, грѣмналъ и го убилъ.

— Сега вече всички пари сж мои, — рекѣлъ си на ума.

После взелъ хлѣбъ и се наеялъ. Подирѣ малко го заболѣлъ коремъ. Почналъ да пѣшка, да се мѣта и умрѣлъ въ страшни мжки.

Приказка

ОСТАНКИ ОТЪ ДИВАЩИНА

Едно време хората не ценѣли човѣшкия животъ. Много късно тѣ разбраха, че животътъ на всѣки човѣкъ е свещенъ.

Обичай било у много стари племена и народи да избиватъ пленницитѣ, следъ война. Победителитѣ се

не задоволявали съ това да изколят пленниците, ами смѣтали за гордостъ да разнасятъ на показъ тѣхнитѣ отсѣчени глави. Други народи вѣрвали, че угаждатъ на своитѣ божества, като имъ принасятъ човѣшки жъртви. Тѣ стигали до тамъ, че изгаряли деца, за да умилостивятъ боговетѣ и да спечелятъ закрилата и помощта имъ. Толкова голѣмо било тѣхното суевѣрие.

Въ нѣкои страни имало обичай, когато умре царѣтъ или главатарѣтъ, да избиватъ надъ гроба му невинни люде, които щѣли ужъ да бждатъ на оня свѣтъ другари на покойника. Други народи изгаряли жива жената на умрѣлия, заедно съ неговия трупъ, за да си има съпруга въ задгробния животъ. За римянитѣ знаемъ, че били доста просвѣтенъ народъ. При все това, и тѣ поддържали робството, като другитѣ тогавашни народи. Господаритѣ имали право, когато си щатъ, да отнематъ живота на своитѣ роби, — и често такива нещастници бивали убивани за най-малка грѣшка или просто по прищѣвка на господаря.

Презъ срѣднитѣ вѣкове, па и отсетне, магьосницитѣ били подлагани на страшни изтезания, а после ги убивали. Въ римско време езическитѣ императори хвърляли християнитѣ на звѣрове — да ги разкъсватъ; цѣлиятъ народъ гледалъ съ наслада това кърваво зрелище. Други императори, пакъ езичници, разпѣвали християнитѣ на кръстъ или ги поливали съ смола и ги запалвали — да имъ свѣтятъ на угощенията. Когато възтържествувало християнството, по заповѣдь на императори-християни, патриарси и папи, много еретици били ужасно истезавани, а после убивани, защото не сподѣляли вѣрата на властницитѣ.

Въ наше време тия ужасии сж вече изчезнали. Хората сж по-просвѣтени, по-разумни и по-добри. Тѣ знаятъ, че изтезанието и убийството — въ всичкитѣ имъ видове — сж знакъ на диващина. Днесъ повечето народи пазятъ живота на пленниците. Никой и не помисля, че Богу сж приятни кървави жъртви, дори и когато не сж човѣшки: това изглежда чудовишно и глупаво. На ония, които се смѣтатъ за магьосници, всѣки се смѣе, но никому и презъ умъ не минава — да ги измжчва или убива. Всички разумни хора днесъ признаватъ, че всѣки има право да вѣрва или да не вѣрва въ онова, което проповѣдватъ духовницитѣ, и че би било

ужасно да изтезавашъ или убиешъ нѣкого поради неговитѣ вѣрванія.

Но все още има една голѣма останка отъ дивашина, която се търпи и днесъ: войната. Да доказва единъ народъ своето право, като избива други народи, или да завладява чужди земи съ оржие въ ржка — това е наистина дивашка работа. Но въ много страни има добри, разумни и просвѣтени граждани, които — макаръ и да сж готови да умратъ за своята родина, ако тя бжде нападната, — работятъ, за да се премахне войната. Тѣ се силятъ да закрепятъ международното учреждение, което се нарича Общество на Народитѣ. България сжщо е членъ на това общество.

Николай Райновъ

КРОТОСТЪ

Ние не само не тръбва да убиваме, но не бива и да измжчваме никого — било човкъкъ, било животно. Не тръбва никого да натоварваме съ работа, която не е по неговитъ сили или пъкъ излага живота му на опасностъ.

Голъма гръшка правятъ ония, които мжчатъ животнитъ, развалятъ гнъздата на птицитъ, уреждатъ бой съ бикове или птици, или пъкъ посещаватъ подобни зрелища. Опаснитъ и вредни животни тръбва да се убиватъ, но да се изжчватъ само за удоволствие — е жестоко.

Двойно по голъма гръшка правятъ онъзи, които измжчватъ конетъ, кучетата, магаретата, воловетъ и други домашни животни. Тия създакия правятъ голъми услуги на човкъка и той тръбва да се грижи за тѣхъ, а не да ги изтезавя.

РИТНИКЪ

Павелъ е дете съ добро сърдце, но има гнѣвливъ нравъ. За малко нѣщо се разсърдва и е готовъ да се сбие съ другаритѣ си. Той е лекомисленъ: не му минава презъ ума, че неговитѣ постѣпки може да докаратъ лоши последици.

Една вечеръ, като се връщаше отъ училище съ приятеля си Стефанъ, по пѣтя се скараха за дребна работа. Видѣха две голѣми птици, че летятъ надъ къщитѣ. „Я вижъ, Павле! Щъркели!“ — рече Стефанъ. — „Не сж щъркели, ами сж жерави“, — каза Павелъ. — „Щъркели сж, Павле“, — настоя Стефанъ; — „жеравитѣ сж цѣлитѣ черни, а тия сж половината черни, половината бѣли“. — „Мълчи, бе! Много знаешъ ти, кое е жеравъ и кое — щъркелъ!“ — викна ядосано Павелъ. — „Знамъ, разбира се!“ — рече Стефанъ. — „Малко ли съмъ ги виждалъ въ село? А ти си ги виждалъ само изрисувани по букваритѣ“.

Оскърбенъ отъ тия думи, Павелъ удари приятеля си. Стефанъ му отвърна сжщо съ ударъ. Сбиха се. По едно време Павелъ ритна Стефана въ корема съ все сила. Момчето падна на улицата, безъ да издаде викъ. Припадна му отъ болки. Павелъ се уплаши и побѣгна, та се скри вкѣщи. Насъбраха се минувачи, вдигнаха момчето и го занесоха у дома му. Стефановитѣ родители пратиха за лѣкарь. Той дойде, прегледа болното дете и поклати загрижено глава.

На другата заранъ учителтъ каза на ученицитѣ, че лѣкарьтъ се бои, да не би Стефанъ да е боленъ отъ перитонитъ. Той имъ обясни: „Перитонитъ е възпаление на ципата, която обвива коремнитѣ части на човѣка. Опасна болестъ е“. Като чу това, Павелъ пребледнѣ. Когато се свърши часътъ, той се приближи до учителя и го запита плахо: „Господине учителю, много ли е опасенъ перитонитъ?“ — „Да, Павле. Човѣкъ може да умре. Мнозина сж умрѣли отъ перитонитъ“.

Отъ тогава Павелъ почна всѣки день да снове около къщата на Стефанови. Той пресрѣщаше лѣкаря и го питаше за здравето на своя приятель. „Не отива на добре“, — отговаряше лѣкарьтъ. Павелъ се връщаше вкѣщи, като попаренъ. Съвестъта го измѣчваше.

Но единъ день лѣкарьтъ му каза, като излизаше отъ къщата: „Твоятъ приятель трѣгна на добре. Нѣма

вече опасност. Можешъ да влѣзешъ да го видишъ". Павелъ се зарадва много, но не отиде у Стефанови: съ кои очи ще погледне своя приятель? Той се прибра вкъщи. Тая вечеръ бѣше весель.

Трѣбваше да изтекать още две седмици, докле Стефанъ се привдигне и трѣгне на училище. Най-сетне, една заранъ, той се яви предъ своитѣ другари. Бледенъ бѣше, но се усмихваше. На Павла се прииска да потъне подъ земята, да се скрие нѣкъде, да го нѣма тамъ. Искаше му се да избѣга. Но Стефанъ го видѣ. Той се приближи съ кротка усмивка и му протегна ржка. Очитѣ на Павла се напълниха съ сълзи. Той стисна Стефановата ржка, подържа я малко, па рече: „Много си добъръ, Стефане“. Приятельтъ му се засмѣ и каза: „Нека забравимъ, Павле, жерави ли летѣха по небето, или щъркели! Да си не разваляме приятелството за угода на птицитѣ!“

Отъ оня день вече Павелъ не вдигна ржка да удари никого. Когато видѣше въ училищния дворъ двама другари да се биятъ, той се хвърляше да ги разтърве.

Николай Райновъ

ГНѢЗДО СЪ КАДЪНКИ

На единъ отъ вилообразнитѣ клони на нашата череша имаше гнѣздо на кадънки, много хубаво на гледъ: обло, добре закржглено, съвсемъ правилно, отвънъ облепенено съ вълна, събрана отъ хрусталацитѣ, а отвътре постлано съ пухъ. Четири кадънчета се бѣха току-що излюпили.

Азъ казахъ на баща си: „Много ми се иска да ги взема, та да ги отгледамъ“. Татко ми бѣше често обяснявалъ, че е престъпление да се затварятъ птиченца въ клетка; отъ него бѣхъ научилъ, че птичето не живѣе добре въ клетката, колкото и да се грижишъ за него; знаехъ, че то е като да затворишъ човѣка въ тъмница: колкото и да му угаждашъ, той ще крѣе и вѣхне, защото копнѣе за свобода. Но тоя пжтъ, очевидно, на баща ми бѣше вече омръзнало да повтаря думи, които е казвалъ много пжти, та ме само погледна съ укоръ и не рече нищо.

Азъ си мислѣхъ все за кадънчетата. Следъ нѣколко дня казахъ на баща си: „Лесно може да се нагласи. Най-напредъ ще сложа гнѣздото въ клетка, а после ще я закача на черешата. Майката ще храни малкитѣ презъ мрежата, докле порастнатъ и започнатъ сами да се хранятъ“. Татко ме отново погледна, но пакъ не каза, що мисли за това мое намѣрение.

Азъ настанихъ гнѣздото въ една клетка, а клетката натъквихъ на черешата. Стана това, което предполагашъ: старитѣ кадънки продължаваха да прилитатъ съ пълни човки храна и да я даватъ на малкитѣ презъ дупкитѣ на решетката. Кадънчетата гълтаха лакомо гжсеницитѣ и червейчетата. Баща ми отдалечъ гледаше прилитането и отлитането на тия птички, пѣстри като цвѣтя, нашарени съ червено и жълто.

Една вечеръ азъ казахъ: „Кадънчетата сж вече доста порастли. Ако бѣха свободни, щѣха да отлетятъ. Нека прекаратъ и тая нощъ съ родителитѣ си, а утре ще ги пренеса вжщи. Ще окача клетката на прозореца въ своята стая и ще ги храня и поя. Ще видишъ, татко, че малко кадънки въ цѣлъ свѣтъ ще бждатъ толкова добре гледани, колкото моитѣ“.

Баща ми и тоя пжтъ не рече: „Не бива“.

На заранята азъ намѣрихъ клетката праздна. Татко бѣше пуствналъ кадънчетата и тѣ бѣха отлетѣли, заедно съ родителитѣ си.

Жюль Ренаръ

ЧЕСТНОСТЪ

Едно отъ правилата на честността е да не си присвояваш онова, което принадлежи на другитъ или би тръбвало да имъ принадлежи. Тоя, който заграбва чуждъ имотъ, е крадецъ. Но крадецъ е и господарьтъ, който не плаща на слугата или работника толкова, колкото заслужва трудътъ имъ.

Кражбата, въ всички свои видове, е тежко престъпление. Човъкъ нъма право да краде ни отъ бедния, ни отъ богатия, ни дори отъ крадеца. Нъма право да открадне нито игла, нито биволъ. Сжщо тѣй нъма право да измами въ качество или тегло, когато продава нъкому стока, както нъма право да измъкне на човъка кисията.

Честниятъ човъкъ помни винаги едно: чуждото си е чуждо и всѣкиму тръбва да се дава онова, което е заслужилъ.

РЯЗНИ КРАЖБИ

Станиславъ каза на баща си: „Татко, Генка, която бѣше слугиня у лелини, я хванали, че краде. Какво ще ѝ направятъ?“ — „Какво ли?“ — рече бащата. — „Ще я затворятъ. Крадецътъ се осжда на затворъ. Ами ти знаешъ ли, що е кражба?“ — „Знамъ. Да откраднешъ значи — да вземешъ нѣщо чуждо“. — „Но ако господарьтъ на това нѣщо ти го е далъ, или си го изпросилъ отъ него, кражба ли ще бжде — да го вземешъ?“ — — „Нѣма да бжде“. — „Значи, кражба е, ако вземешъ нѣщо чуждо, безъ да ти е позволилъ неговиятъ стопанинъ“. — „Да“. — „Има крадци, които влизатъ въ нѣкоя къща, безъ да ги видятъ домакинитѣ, и отмъкватъ пари или скъпи предмети. Законътъ наказва строго такива и честнитѣ хора ги презиратъ или съжаляватъ. Но има и други крадци . . .“ — „Какви, татко?“ — „Млѣкарьтъ, който налива въ млѣкото вода, и бакаличьтъ, който насипва въ меда царевично брашно, сжщо сж крадци“. — „Защо, татко?“ — „Защото взематъ на хората повече пари, отколкото струва стоката. Единиятъ взема пари за водата, а ужъ продава чисто млѣко; другиятъ те кара да му плащашъ брашното толкова скъпо, колкото и меда. Ония търговци, които се наговарватъ да покачатъ цената на нѣкои стоки, само затова, защото се много търсятъ, сж цѣла шайка разбойници: тѣ обиратъ хората, като използватъ нуждитѣ имъ. Крадецъ е и оня, който укрива часть отъ своитѣ печалби или приходи, за да плати по-малкъ данкъ на държавата“. — „Че защо, татко? Държавата не е човѣкъ, та да може нѣкой да я обере“. — „Слушай, Станиславе! На държавата плащаме всички ние, гражданитѣ. Ние я поддържаме. Който обира държавата, той обира всички граждани“. — „Други крадци има ли, татко?“ — „Има, Станиславе. Слугинята, която получава заплата, за да върши домашна работа, а—вмѣсто това — се скита нагоре-надолу, помайва се и гледа да мине деньтъ, сжщо е крадла. Оня, който мами проститѣ селяни, че ужъ имъ продава златенъ часовникъ, а имъ дава позлатенъ, е крадецъ. Крадецъ е и адвокатътъ, който взема паритѣ на нѣкого, като обещава, че ще му спечели дѣлото, а самъ знае, че ще го изгуби. Краде и лѣкарьтъ, който може да те излѣкува за нѣколко деня, а нарочно протака лѣкуването, за да ти вземе повече пари. Краде и

оня, който взема ужъ вземъ отъ тогова, отъ оногова пари, които нѣма намѣрение да върне никога. Всички тия хора сж крадци, макаръ че законитѣ ги не наказватъ. Тѣ сж крадци не предъ закона, а предъ съвестьта си“. — „Много крадци имало, татко!“ — рече Станиславъ. — „Да, синко. Ами какво би казалъ за нѣкоя бедна вдовица, която не може да намѣри никжде работа и — за да нахрани своитѣ дечица, умиращи отъ гладъ, — открадва сомунъ хлѣбъ? Позорно дѣло ли върши?“ Станиславъ отговори: „Не, татко. Тя не е взела хлѣба за себе си, а за децата“. Но бащата каза: „Помисли си малко!“ Момчето се замисли, а сетне рече: „Тя е можела да се помоли на хлѣбаря. Той е щѣлъ да ѝ даде хлѣбъ, щомъ е за децата“. — „Да, Станиславе. Тая жена не е крадла по душа. И, ако има такива случаи, виновни сж околнитѣ, че съ кораво сърдце гледатъ, какъ близкитѣ имъ умиратъ отъ гладъ, а не имъ се притичатъ на помощъ. Тѣ тласкатъ къмъ кражба ония, които никога не биха откраднали“.

Николай Райновъ

ЧЕСТНО ДЕТЕ

Веднѣжъ, като излѣзохъ отъ своята кѣща, разположена на една отъ голѣмитѣ улици, тъкмо предъ вратата ме спрѣ дете на около дванадесетъ години — окжсано, съ бледно, мършаво лице. То държеше кутии съ кибритъ. Помоли ме да се смиля надъ него и да си купя.

Извадихъ кисията си, но въ нея се оказаха само жълтици.

— Съжалявамъ, момченце, — рекохъ азъ, — но нѣмамъ дребни пари, а не ща да се връщамъ и да изкачвамъ стълбата, само за такава дребна работа.

— Господине, — каза то, — моля ви, дайте една жълтица: ще я разваля у нѣкой търговецъ и следъ малко ще ви донеса паритѣ.

— Наистина ли? — запитахъ азъ, като погледнахъ проникателно детето.

— Наистина, господине. Азъ не съмъ крадецъ.

Право е, че бледното му лице имаше изгледъ на честностъ и гордостъ. Дадохъ му жълтица, то се затича и изчезна въ тълпата минавачи. Минаха се петъ минути,

после — десетъ. Рекохъ си на ума: „Дали неговото честно лице ме е излѣгало, или му се е случило нѣщо, та не идва?“ Напраздно чакахъ половина часъ. Продължихъ разходката си, като се врекохъ — за напредъ да не вѣрвамъ на такива скитничета.

Когато се върнахъ, следъ нѣколко часа, вече забравилъ за тая случка, слугата ми каза, че въ коридора ме чакало нѣкакво момче, което искало да говори съ мене. Детето, което видѣхъ тамъ, приличаше на крадеца, но бѣше нѣколко години по-младо. На лицето му, помършаво и по-бледно отъ това на другото момче, имаше изразъ на тжга и отчаяние.

— Господине, — рече то, — вие ли сте дали на Роберта жълтица?

Азъ кимнахъ съ глава.

— Ето ви жълтицата, господине. Робертъ ме праша да ви я върна. Той ми е братъ, а ние сме сираци... Той не е можалъ да ви я донесе... Кола го е прегазила, господине, и сега лежи у дома... Струва ми се, че ще умре...

Гласътъ на клетото дете се стопи въ хълцания и плачъ.

— Кжде е той? — запитахъ азъ. — Отведи ме при него!

Излѣзохме съ детето. Напуснахме богаташкитѣ улици, за да навлѣземъ въ тѣсни и тъмни улички. Моятъ водачъ вървѣше толкова бързо, колкото му позволяваха малкитѣ нозе.

— Ей тука е, господине, заповѣдайте! — рече той, като се спрѣ предъ вратата на нѣкаква изба, зѣеща подобно на черна дупка подъ стара, полуразрушена къща.

Слѣзохме по нѣколко разглобени стѣпала, мокри отъ влагата. Въ единъ кѣтъ на тъмното подземие, до стара угаснала пещъ, върху купчина парцали, лежеше неподвижно просячето. Азъ го познахъ. Лицето му бѣше станало бѣло, като тебеширъ, а по пукнатото чело течеше ивица кръвъ, която го караше да изглежда още по-бѣло.

Очитъ му се обърнаха къмъ насъ.

— Господине, — рече то съ много ослабналъ гласъ, — моля ви, приближете се!

Азъ колѣничихъ до него и хванахъ ржката му — мъртва, ледна ржчица.

— Ти даде на господина паритѣ, нали? — каза то на брата си. — Ахъ, доволенъ съмъ. Виждате, господине, че не съмъ крадецъ! . . .

Изведнѣжъ на лицето му се изписа грозна скръбъ.

— О, Боже мой, — въздъхна той, — Чарли, мой нещастенъ Чарли, какво ще стане съ тебе! . . . Азъ му бѣхъ намѣсто баща, господине, а сега . . . О, Боже мой! . . .

Азъ се наведохъ надъ момчето, цѣлунахъ бледното му пукнато чело и му казахъ да се не безпокои: азъ ще се грижа за братчето му. Говорихъ му дълго, кротко, нѣжно, за да облекча неговата смъртъ. Сухата му ржчица все лежеше въ моята, но ставаше отъ мигъ на мигъ по-студена. То не говорѣше вече, не въздишаше; само очитѣ му минаваха отъ брата му къмъ мене, съ изразъ на радостно успокоение.

Тѣй умрѣ малкото просяче, което ми показва най-великото нѣщо, каквото съмъ видѣлъ презъ живота си: хубостъ на детинска душа, останала чиста всрѣдъ най-ужасната бедность.

Емиль Пеко

СКЖПО НАСЛЕДСТВО

Баща ми работѣше въ една обуцарница и едва ни изхранваше съ своята малка надница.

Единъ день той остана безъ работа. Зимно време бѣше. Всички работници се бѣха настанили и никому не идѣше на умъ да остжпи мѣстото си на баща ми. Нѣколко деня той ходи безъ работа и презъ това време ние търпеливо чакахме.

Въ най-студения день презъ тая зима баща ми донесе вжщи само два гроша. Майка ми реши да купи за всички пари вжглица, а за хлѣбъ — „Богъ да ни е на помощ“.

На мене се падна да ида при вжглицаря, дѣдо Ангелъ. Взехъ чувалчето и се затичахъ. Снѣгътъ скърцаше подъ стѣпалата ми.

— Дѣдо Ангеле, дай ми за два гроша вжглица! Имаше голѣма навалица, но азъ се намѣстихъ пръвъ. Взехъ вжглицата, които дѣдо Ангелъ отмѣри на кантара, метнахъ ги на гърба си и тръгнахъ.

Както вървяхъ, неочаквано усѣтихъ, че въ едната си ржка стискамъ нѣщо. Отварямъ вкоченѣлата си шепка и виждамъ паритѣ на дѣда Ангела. Азъ съмъ забравилъ да му ги дамъ, а и той, залисанъ отъ навалищата, не се сѣтилъ да ми ги поиска.

Безъ да мисля много, отбивамъ се въ хлѣбарницата. Вземамъ два топли хлѣба, плащамъ, стисвамъ ги подъ мишницитѣ си и си отивамъ вжщи.

Баща ми стоеше до прозореца, а майка ми загрижено изкърпваше нѣщо.

Загледаха ме съ голѣмо очудване.

— Ура! — викамъ азъ радостенъ.—Ето ви вжгища, ето ви и хлѣбъ.— Но, като разказахъ, какъ съмъ се добилъ съ пари, баща ми и майка ми се спогледаха.

Никой нищо не каза. Азъ се уплашихъ, безъ да знамъ, защо. Сложихъ чувалчето и хлѣбоветѣ и зачакахъ, изправенъ смирено до вратата.

Баща ми помисли малко и бързо излѣзе. Следъ малко пакъ се върна при насъ.

— Облѣчи се, — каза ми той.

Азъ смирено го послушахъ.

— Ела сега съ мене! Ето ти два гроша. Ще идемъ при дѣда Ангела — да му дадешъ паритѣ. Азъ не ша моитѣ деца да ставатъ крадци. Щомъ не си се върналъ да му дадешъ паритѣ, направилъ си кражба.

Отидохме при дѣда Ангела. Навалица вече нѣмаше. Добродушенъ и веселъ, той се ухили срещу баща ми.

— Какво те носи насамъ? — попита той.

— Идемъ да оправимъ една смѣтчица, Ангеле. Моето момче преди малко взело отъ тебе вжгища, пъкъ не ти дало паритѣ.

Азъ се свихъ. Дѣло Ангелъ се усмихна и рече:

— Имашъ грѣшка, съседе. Момчето ми плати вжгищата.

— Не ги е платило, — отвърна баща ми.

Дѣдо Ангелъ видѣ, че цѣлъ треперя. Той бавно отпустна ржката си на рамото ми.

— Плати ми. Два нови гроша ми даде.

— Виждамъ, Ангеле, че искашъ да запазишъ сина ми, но по-добре недей го пази.

Той подаде паритѣ на дѣда Ангела и добави:

— Вземи ги. Азъ не искамъ моя синъ да прави таква работи.

Дѣдо Ангелъ весело се засмѣ, взе паритѣ отъ баща ми и ги подаде мене.

— Вземи ги! Нека бждатъ твои тѣзи пари. Купи си съ тѣхъ тетрадка и моливче, а съ моливчето искамъ да напишешъ въ тетрадката тѣзи думи:

„Щомъ си такъвъ честенъ човѣкъ, тате, децата ти крадци нѣма да станатъ“.

Едва сега разбрахъ, че постѣпката ми била много страшна, и заплакахъ. Не взехъ паритѣ. Но дѣдо Ангелъ отвори горното джобче на палтото ми и спусна тамъ паритѣ.

Баща ми и дѣдо Ангелъ се сбогуваха сърдечно и си тръгнахме.

Азъ все още плачехъ, а баща ми мълчеше. Погледнахъ го—да видя, все тѣй ли е гнѣвенъ. Неговото лице бѣше спокойно.

Минаха години. Азъ станахъ възрастенъ човѣкъ и Богъ ме надари съ деца. Днесъ, покрай хубавитѣ нѣща, които наследяватъ отъ мене, иматъ и моята тетрадка... съ думитѣ на дѣда Ангела. Най скѣпото имъ наследство.

ЧЕСТЬ

Водата, огънятъ и честъта пѣтували заедно.

— Какъ ще се намѣримъ ние, ако нѣкой день се загубимъ случайно? — се запитали помежду си.

— Ще ме намѣрите тамъ, дето видите пушекъ, — казалъ огънятъ.

— А мене ще намѣрите тамъ, дето съгледате блата, — казала водата.

— Менъ пѣкъ, — казала честъта, — щомъ нѣкой ме загуби, никога не ще може да ме намѣри вече.

ДЪРВАРЪ И РУСАЛКА

Дърваръ сѣкълъ дърва край една дълбока рѣка. По едно време брадвата му се изплѣзнала отъ рѣцетѣ и отхвъркнала въ рѣката. Останалъ той замисленъ край рѣчния брѣгъ. Една русалка излѣзла отъ водата съ златна брадва въ рѣка, приближила се до него и го попитала: „Тази ли е твоята брадва?“ „Не!“ — отвърналъ

дърварьтъ. — „Тази не е моята“ . . . Гмурнала се русалката въ водата. Следъ малко се явила съ сребърна брадва. — „И тази не е моята“, — казалъ дърварьтъ. На третия пжтъ русалката изнесла истинската брадва. — „Да, тази е моята брадва“, — рекъль дърварьтъ. . . И понеже билъ честенъ, русалката му подарила и другитѣ две брадви, — златната и сребърната.

Когато единъ отъ неговитѣ съселяни се научилъ за тази случка, отишъль край сжщата рѣка и хвърлилъ нарочно брадвата си въ водата. Излѣзла русалката съ златна брадва въ ржка и го попитала: „Тази ли е твоята брадва?“ — „Да, тази е“, — казалъ той, засмѣнъ до уши. Разсърдила се русалката за неговата нечестность и безсрамие, па се гурнала съ брадвата въ водата и не се върнала вече.

ИСКРЕННОСТЪ

Искренъ човѣкъ е тоя, който никога не лъже. А човѣкъ лъже, когато говори нѣща, за които знае, че сж невѣрни. Лъже и когато дава обещание, което нѣма намѣрение да изпълни; когато се преструва на добъръ; когато лицемѣри.

Ученикътъ лъже, когато чете урока, вмѣсто да го каже на изустъ; когато накарва другаря си да му напише домашното упражнение; когато на класно упражнение преписва отъ съседа си.

Още по-срамна е лъжата, когато нѣкой измисля невѣрни случки, за да повреди другиму: той става клеветникъ. Клеветата е толкова тежко престѣпление, колкото и убийството.

ИСТИНА И ЛЪЖА

Имало две продавачки. Едната постоянно лъжела: поискатъ ли ѝ сливи, тя ги е намокрила и ги премѣрвана подправени возни; значи, продава на човѣка не само сливи, а и вода, пъкъ на това отгоре го лъже и въ тегло; или, като продаде платно по-скжпо, отколкото се продава, кълне се, че го продава по-ефтино, отколкото ще го купишъ другаде. А другата продавачка казвала само истината; нѣкой, поиска луканки—като пита, прѣсни ли сж тя казва, че сж отъ преди две години — и затова сж толкова ефтини. Хората разбрали навицитѣ на дветѣ жени и почнали да наричатъ едната Лъжа, а другата — Истина.

Лъжата била много по-богата отъ Истината: дебела, съ дрехи отъ свила и кадифе, винаги добре нахранена, тя имала 4-5 кжци, чифлици, коне, крави, слуги и слугини. А Истината била бедна, като просякиня: мършава, съ прости селски дрехи, все яла-недоjala, тя живѣла подъ наемъ и сама си вършела работата.

Веднѣжъ дветѣ продавачки се срещнали на пазара.

Лъжата рекла:

— Истино, не разбра ли още, че е много по-изгодно да се живѣе съ лъжа? Както си изпусналѣла, скоро ще умрешъ отъ гладъ — и нѣма да има дори кой да те погребе.

— Нищо отъ това, — отвърнала Истината. — Знамъ, че съ лъжи човѣкъ постига по-скоро своитѣ желанія, но следъ това съжалява, че е лъгалъ.

— Ще видимъ, така ли е, сестро.

И се раздѣлили. Минали се тридесетъ години. Дветѣ продавачки се срещнали отново. Тѣ били вече стари.

— Какъ си сестро? — зипитала Лъжата. — Провървѣ ли ти съ навика да казвашъ истината? Не те ли смѣтатъ всички за глупава? Успѣ ли поне да се замогнешъ, ако не и да забогатѣнешъ?

— Не съмъ, сестро. Нищо не спечелихъ, но не мога да се оплача. Слава Богу, добре си живѣя. Нѣмамъ поне грижи и съвестъта ми е чиста. Наистина, стара съмъ вече, та не мога да работя усилено, ала си имамъ синъ, който ме отмѣня често и ми помага въ всичко. Господъ да го поживи! А ти какъ си?

— Охъ, остави ме, сестро! Азъ имамъ много синове и дъщери. Но никой ми не помага. Всички разпи-

ляватъ имота и паритѣ ми, па дори ми не благодарятъ, че съмъ спечелила онова, което прахосватъ. Но не стига това, ами много мои приятели, търговци като мене, сж се научили да лъжатъ и мамятъ: постоянно гледатъ съ лъжа да ме обератъ или оскубятъ. На туй отгоре, и роднинитѣ ми току се каратъ съ мене: това съмъ била присвоила отъ тогова, онова — отъ оногаа. Искатъ да ми отнематъ съ сждъ имотитѣ и земитѣ. Ахъ, сестро! Тежко се живѣе!

Като се раздѣлили, Истината си рекла на ума: „Нещастна жена е Лъжата! Тя вече не казва, че е по-добре да се живѣе съ лъжи. Но късно помждрѣ. Да бѣше разбрала това на време, инакъ щѣше да живѣе сега. Други щѣха да бждатъ и чедата, и сродницитѣ, и приятелитѣ ѝ. Днесъ вече азъ я не осждамъ: само я съжалявамъ.“

Левъ Толстой

ЧЕСТНА ДУМА

Имало единъ римски пълководецъ, на име Регулъ. Римянитѣ водили въ онова време дълга война съ финикийцитѣ, чиято столица били въ северна Африка и се наричала Картагенъ. Регулъ сжщо взелъ участие въ войната срещу картагенцитѣ и успѣлъ нѣколко пжти да имъ нанесе блѣскави победи. Но веднѣжъ се завързала кървополитна битка. Тоя пжтъ картагенцитѣ надвили. Самъ Регулъ падналъ пленникъ въ ржцетѣ на противницитѣ, които го откарали въ Картагенъ.

Единъ день първенцитѣ, които управлявали Картагенъ, извикали Регула и му казали: „И тебе, като на всѣки човѣкъ, е мила свободата. Презъ миналитѣ битки съ римянитѣ ние изгубихме мнозина отъ своитѣ войници, все млади мжже, които бидоха уловени въ пленъ отъ твоитѣ сънародници. Сега тѣ сж въ Римъ. Ние бихме ти върнали свободата, ако римянитѣ освободятъ нашитѣ пленници и ги пустнатъ да си дойдатъ.“ Регулъ имъ рекълъ: „Вие знаете, че римската държава се управлява отъ най-знаменититѣ римяни, чието събрание се нарича сенатъ. Не отъ мене, а отъ римския сенатъ зависи, дали да стане тая размѣна на пленници, или — не. Питайте сената!“ Тогава картагенскитѣ първенци му ка-

зали; „Ще те пустнемъ да отидешъ въ Римъ и самъ да съобщишъ на сената, що искаме. Надяваме се, че твоитѣ сънародници ще се съгласятъ да стане размѣната. Но, ако не се съгласятъ, и ние не можемъ да върнемъ твоята свобода. Закълни се въ честъта си на римски гражданинъ и въ името на вашитѣ богове, че ще се върнешъ въ Картагенъ, ако сенатътъ отхвърли нашето предложение!“

Регулъ се заклелъ и заминалъ за Римъ. Като стигналъ тамъ, казалъ на своитѣ сродници, приятели и познати, при какво условие сж го пустинали отъ пленъ. Повечето били увѣрени, че пълководецътъ ще замоли сената да приеме предложението на картагенцитѣ. А нѣколцина си казвали: „Дори и да се не съгласи сенатътъ, Регулъ нѣма защо да се връща. Какво значение може да има клетва, дадена отъ пленникъ на неприятели? И могатъ ли картагенцитѣ да дойдатъ въ Римъ, за да върнатъ Регула?“

Но, за изненада на всички, когато се явилъ предъ сената, Регулъ казалъ: „Азъ ви съветвамъ — да отхвърлите предложението на картагенцитѣ. Не се чудете на думитѣ ми, римяни! Азъ съмъ вече старъ и нѣма да живѣя дълго. А пленницитѣ — финикийци сж млади и силни мжже, все годни за бой. Не мислите ли, че ще бжде много неизгодно за Римъ да смѣни многобройни млади бойци само срещу единъ римянинъ — и то старъ, победенъ въ битка?“ Сенатътъ послушалъ Регула и отхвърлилъ предложението на Картагенъ,

Вѣренъ на своята честна дума, Регулъ заминалъ обратно за Картагенъ. Той знаелъ, че финикийцитѣ ще узнаятъ, що е говорилъ предъ сената, ще се разгнѣвятъ и ще го убиятъ. Но той предпочелъ да умре отъ най-мжчителна смъртъ, само да не изтърпи позора, че е нарушилъ своята клетва.

Така и станало. Финикийцитѣ не се трогнали отъ юнашката честность на пълководеца. Тѣ подложили Регула на страшни изтезания и следъ много мжчения го убили.

Николай Райновъ

КЛАСНО УПРАЖНЕНИЕ

Тоя день ученицитѣ имаха класно упражнение. Прилежнитѣ, които сж внимавали въ време на урокѣ и сж си прочитали вжщи учебника по нѣколко пжти, помислиха малко, па почнаха да пишатѣ. За тѣхѣ упражнението бѣше лесно. А ленивитѣ и разсѣянитѣ си влигаха главитѣ, вѣртѣха си очитѣ насамъ натамъ, опитваха се да си припомнятѣ, но нищо имъ не идваше на умъ. Тѣ не знаеха, що да пишатѣ, и само гризѣха перодрѣжкитѣ.

Добри бѣше отъ ленивцитѣ. Но той пишеше, защото бѣ успѣлъ да пѣхне подъ тетрадката оня листъ отъ учебника, който му трѣбваше. Не гледа ли учителтъ къмъ него, той преписваше. А щомъ види, че учителтъ се обръща къмъ неговата страна, той се преструваше, че си припомня.

Следъ седмица, учителтъ донася тетраджитѣ. Добри е прѣвъ: той има шесторка. Отива си у дома. Домашнитѣ виждатѣ тетрадката и му казватѣ: „Браво!“ Но нему е нѣкакъ неудобно. Той прави усилие да се усмихне. Баща му го цѣлува и му казва зарадванъ: „Слава Богу, Добри, ти се поправи! Добре си училъ: вижда се. Продѣлжавай все така! Отъ тебе ще излѣзе човѣкъ“.

Добри се засрамва отъ незаслужената похвала. Той навежда глава, гледа къмъ пода. Сѣдатъ на обѣдъ. Нему се не яде: хапва нѣколко залъка, па спира.

Когато баща му отива на работа, Добри сѣда въ единъ кжтъ и се замисля. Нито му се чете, нито му се играе. Майка му вижда това и почва да се безпокои. Тя го запитва: „Да не си боленъ, Добри? Какъвъ си се умислилъ! Тѣкмо сега трѣбва да се радвашъ, когато получи шесторка. Да не си пѣкъ преуморенъ отъ много учене?“

Добри се разплаква. Той нѣма вече сили да укрива измамата и да лѣже родителитѣ си. Признава всичко на своята майка: „Азъ преписахъ . . . Затова ми писаха шесторка . . .“ Майка му го съжалява. „Слушай, Добри!“ — му казва тя кротко. — „Нѣма да те мѣмря, понеже имамъ смѣлостъта да признаешъ предъ мене грѣшката си. Нѣма да обадя и на баща ти: нали го знаешъ, че е строгъ и никакъ не търпи лѣжа! Но ти трѣбва да признаешъ всичко предъ своя учителъ. Нека ти изличи шесторката, която не си заслужилъ.“

Добри се разплаква още по-силно. Той казва презъ сълзи: „Не мога, мамо! Не смѣя! Какъ ще му кажа?“ А майка му настоява: „Какъ да не можешъ? Какъ да не смѣешъ? Посмѣлъ си да го излѣжешъ, а сега не смѣешъ

да му кажеш истината! Бива ли тъй? Бжди честно момче! Бжди искренъ! Поправи грѣшката си и не я повтаряй вече! Да видишъ, какъ ще ти олекне!“

Добри не отговаря. Той се замисля отново. Когато трѣгва за училище, майка му го цѣлува и му пошѣпва на ухото: „Бжди смѣло, мое момче! Признай си предъ учителя!“

Още въ началото на часа Добри вдига ржка. Той се е изчервилъ отъ срамъ и стѣснение. Нѣщо му стиска гърлото. Сълзи му идватъ на очитѣ. „Що има, Добри?“ — пита учителтъ. И Добри каза съ треперящъ, но високъ гласъ: „Господине учителю, искамъ да ви кажа, че . . . съмъ виновенъ . . . Азъ преписахъ на класното . . .“

Цѣлиятъ класъ затихва. Добри се разплаква. Но на душата му е леко, сякашъ е свалилъ отъ тамъ тежко бреме. Той си мисли: „Нека ме мѣмре учителтъ: азъ съмъ заслужилъ мѣмране!“

Но учителтъ не е ядосанъ. Следъ малко той казва: „Добре направи, Добри, че си призна!“ И, като се обръща къмъ ученицитѣ, прибавя: „Деца, нека тоя добъръ при мѣръ ви научи да бждете винаги искрени и честни, да мразите лъжата, измамата и лицемѣрието! Виждате, колко се е измжчвалъ вашиятъ другаръ Добри, следъ като е измамилъ всинца ни. Защо? Защото е чувствувалъ, че — като мами другитѣ — той опозорява себе си. Той изкупи и поправи грѣшката си, като има смѣлостта честно да си признае всичко. Той ни доказа и друго: че — ако за мигъ е изпадналъ въ слабостъ — все пакъ, той е честно момче. Недейте никога лъга, деца! Недейте никога мами никого! Но, ако — не дай Боже — изпаднете нѣкога въ слабостъ, спомнете си за при мѣра на Добри и си кажете, че има само едно срѣдство да поправишъ грѣшката: то е да я изповѣдашъ и вече да я не повтаряшъ!“

Николай Райновъ

НАЙ-ДОБРОТО И НАЙ-ЛОШОТО

Нѣкога си живѣлъ единъ философъ, на име Езопъ. Той билъ робъ у единъ римски велможа.

Единъ день господартъ поржчалъ на Езопа да купи за ядене най-хубавото нѣщо.

Езопъ купилъ езици.

Други пжтъ му поржчалъ да купи пкъ най-лошото нѣщо.

Езопъ купилъ пакъ езици.

УЧТИВОСТЪ И ЛЮБЕЗНОСТЪ

Всички хора сж наши братя; затуй трѣбва да бждемъ учтиви и любезни къмъ всички.

Възпитаното дете не говори лоши и оскърбителни думи; то не псува никога; не забравя да каже: „Заповѣдайте!“ или „Моля ви!“ или пъкъ: „Благодаря“. То поздравя по-старитѣ. На чужди човѣкъ казва: „Господине“, на жена: — „Госпожо“, на мома: — „Госпожице“. Ако е заело нѣкъде добро мѣсто, готово е да го отстъпи на старецъ, неджавъ или жена.

Любезното дете на драго сърдце и съ готовность прави всички услуги, за които го помолятъ; а още по-добре е, ако то самъ се досѣти да услужи, безъ да сж го помолили. Любезността и учтивостта правятъ жавота приятенъ и изпълватъ душата на детето съ доволство.

ДОБРА ПРЕПОРЖКА

Единъ търговецъ веднѣжъ обявилъ, че търси да си вземе момче, което да му помага въ работата. Около петнадесетъ момчета дошли при него. Безъ да ги разпитва много, той избралъ едно отъ тѣхъ и го оставилъ, а другитѣ изпратилъ да си отидатъ.

— Искамъ да зная, — питалъ го единъ приятель, — защо и по какво избра това момче. То нѣмаше ни едно препоржчително писмо.

— Ти не си забележилъ, — каза търговецътъ. — То имаше много препоржки.

То изтри обувката си, когато влѣзе вжтре, и затвори вратата. Съ това показа, че е чисто и редовно момче.

Щомъ видѣ онзи куцъ старецъ, подаде му столъ и съ това показа, че е добро и милостиво.

То свали шапката отъ главата си и отговаряше на питанята ми бърже и усърдно. Съ това показа, че е учтиво.

То вдигна книгата, която азъ нарочно бѣхъ оставилъ на земята, и я тури на масата, когато всички други стѣпваха върху нея или я риташа на страна. Съ това показа, че е внимателно и пестеливо.

При това, то — вмѣсто да тика другитѣ, — чакаше реда си. Съ това показа, че е справедливо.

Когато се разговаряхъ съ него, забелязахъ, че дрехитѣ му бѣха добре очистени, косата му сресана, а зжитѣ му бѣли, като млѣко. Когато написа името си, видѣхъ, че ноктитѣ му чисти.

Не мислишь ли, че тѣзи нѣща сж най-добри препоржчителни писма?

ОБНОСКИ НА НЕВЪЗПИТАНИЯ

— Мамс, за кой човѣкъ казватъ, че е невъзпитанъ?
— запитва Кръстьо майка си.

— Защо питашъ, Кръстьо? Да не те е нарекълъ нѣкой невъзпитано момче?

— Не, мамо. Но една жена каза на Драгана, съседското момче, че билъ невъзпитанъ. Както играехме предъ кжщи, той се блѣсна въ нея, а когато тя го смѣра, Драганъ ѝ се сопна: „Слѣпа ли си“, — рече той, — „та минавашъ отъ тукъ, дето играемъ? Тѣсна ли е улицата?“ Тогава жената го нарече невъзпитанъ и уличникъ.

— Невъзпитанъ е оня, който не е привикналъ да се отнася къмъ хората, както е прилично. Драганъ е наистина невъзпитанъ и ти не бива да играешъ съ него: той ще те научи на лоши обноски.

— Кои обноски сж лоши, мамо ?

— Тѣ сж толкова много, че не могатъ се изброи, Кръстьо.

— Кажи нѣкои, мамо !

— Ще видишъ нѣкого да се подиграва съ чужденецъ, който не знае добре български, та говорятъ му звучи смѣшно. Такъвъ човѣкъ е невъзпитанъ. Когато нѣкой пише или чете нѣщо, той наднича надъ рамото му — да види, що чете или пише. Намѣри ли чуждо писмо, бърза да го прочете. Взема ли нѣщо отъ тебе — да си послужи, не ти го връща или го бави, та става нужда нѣколко пжти да му го искашъ. Подслушва чужди разговори. Ако между двама души има нѣкаква тайна, той бърза да се покаже, че я знае. Когато нѣкой приказватъ, той се намѣсва, пресича ги и задава непотрѣбни въпроси. Ако ли разговорътъ се води тихо, за да не чуютъ другитѣ, той се приближава и подава ухо — да слуша, що се говори. Взема безъ позволение чужди нѣща и ги разваля, а после ги захвърля. Говори много високо, сякашъ се кара, за да го чуютъ и глухитѣ. Когато нѣкой почне да разказва, той се прозѣва, стърже съ крака, върти си главата; иска да каже, че разказътъ е отегчителенъ; безъ да изслуша края, отива си. Изпрѣчва се предъ човѣка, който работи нѣщо, та му затуля свѣтлината. Смѣе се на високо, както е чувалъ да се смѣятъ на пазара или въ кръчмитѣ. Дрънка праздни приказки и дърпа хората за ржкавитѣ — да слушатъ брътвежа му. Ако въ стаята влѣзе куцъ или гърбавъ човѣкъ, нарочно заговорва обидни смѣшки за куцитѣ или гърбавитѣ. Когато отиде нѣкъде, дето сж се събрали хора да видятъ или да чуютъ нѣщо, говори високо, мѣсти си стола, стърже съ крака, яде семки и хвърля люспитѣ на пода. Ти му приказвашъ, а той те не слуша, ами се върти и гледа презъ прозореца, сякашъ говоришъ на стенигѣ. Обича винаги да говори за себе си: разказва, що му се е случило, хвали се, често приказва измислици, постоянно повтаря, че харесва това или не харесва онова, оплаква се, че билъ боленъ. Когато отиде между хора, бърза да седне на най главното мѣсто,

за да го виждатъ всички. Поканятъ ли го на трапезата, избира най-вкуснитѣ кжсове, безъ да чака домакинята да му сипе. Она, Кръстьо, който се отнася къмъ хората тъй, никому не бива приятенъ : всички го отбѣгватъ, защото е неучтивъ човѣкъ.

Николай Райновъ

НЕУСЛУЖЛИВЪ СИНЪ

Майката пишеше писмо до сестра си, а синъ ѝ Георги си играеше въ стаята. Когато написа писмото и го сложи въ плика, тя рече на момчето :

— Георги, прескочи до пощата, та занеси това писмо!

А пощата е на близо : за три минути Георги ще отиде и ще се върне. Но той се прави на глухъ, сѣда на единъ столъ и почва да се прозѣва. Майка му го поглежда. Той усѣща погледа, не сякашъ дрѣме. Не се и помръдва.

— Чувашь ли, Георги ?

— Какво, мамо ?

— Казахъ ти да занесешъ на пощата писмото.

Георги казва халтаво, сънливо :

— Писмото ли? Добре, де : ще го занеса... Кжде е то?

— Ето го, на масата.

И майката показва съ прѣстъ писмото.

— Но побързай, синко!—продѣлжава тя.—Време е да прибиратъ писмата. Не искамъ—то да остане за утре.

Георги се вдига бавно и се протѣга.

— Азъ съмъ по чорапи, — казва той. — Трѣбва да си обуя обувкитѣ. Кжде ли сж се дѣнали ?

— Кждето си ги оставилъ, тамъ сж. Никога не помнишь, кое кжде си сложилъ.

— Ще ги намѣря, ще ги намѣря, — казва Георги и се прозѣва.

Той трѣгва бавно, дири обувкитѣ си навредъ, позапира се тукъ-тамъ, сѣда, после пакъ става. Най-сетне казва :

— Какво говедо съмъ! Сега си спомнямъ, че ги оставихъ подъ масата.

Той се навежда и се пѣхва подъ масата. Обувкитѣ сж наистина тамъ. Но до тѣхъ лежи заспала котката и Георги, като я вижда, забравя обувкитѣ. Той почва да гали котката и тя начева да мърка. После ѝ хваща опашката и я свива. Котката вдига глава. Момчето начева

да стърже по дъскитѣ, сякашъ мишка се подава отъ дупката. Котката се изправя и почва да дебне. Георги е успѣлъ да я излъже. Той промѣна играта. Съ едната ржка хваща котката за опашката, а съ другата я гали на възкосъ. Животното пуфти, дърпа се, най-сетне се изкубва и избѣгва.

Докле трае тая игра, майката е излѣзла, отишла е нѣкъде и се е върнала. Георги не е забележилъ това. Той си е взелъ обувкитѣ, седналъ е и е почналъ да се обува. Но тая работа му се вижда мжчна. Той нахлузва едната обувка, дърпа я къмъ себе си, натиска я отдолу, но тя все още не прилепва. Тогава забелязва, че не е разхлабилъ връзката. . . Изува обувката и почва да дърпа връзката. Разхлабва я и обува единия си кракъ, но когато почва да затѣга връзката, дрѣпва я толкова силно, че тя се скжсва.

— Мамо, скжса се връзката!

— Като се е скжсала, вържи я! Когато излѣзешъ, ще купишъ чифтъ връзки. Сега нѣмамъ да ти дамъ.

Още много време минава, докле Георги успѣва да върже дветѣ части на връзката и да я натъкми на обувката. Идва редъ на втората обувка. Момчето я взема, обръща я насамъ-натамъ върти я въ ржцетѣ си и я разглежда, като че ли я вижда първица. После бавно разхлабва връзката, обува и другия кракъ, сетне завръзва обувката.

— Ами кжде ми е шапката? Не си ли я виждала, мамо?

— Това ли ми е работа? Виждъ, кжде си я оставилъ! Трѣбва да е на закачалката.

Не, тамъ я нѣма. Георги отново обикаля и търси по всички кжтове. Най сетне шапката се оказва все пакъ на закачалката, но момчето е гледало толкова разсѣяно, че не я е видѣло първия пжтъ.

Най-после Георги е готовъ. Той се спира до масата, дето шие майка му, върти си очитѣ, дири съ погледъ писмото, но то липсва.

— Кжде е писмото? Нали за него трѣбваше да се обувамъ и да си слагамъ шапка!

— Писмото ли, Георги? То е на пощата. Още преди половина часъ го занесохъ, додето ти играеше съ котката. Сега можешъ да си свалишъ шапката и да си изуешъ обувкитѣ.

ПОМАГАНЕ НА НЕЩАСТНИТЪ

Когато човѣкъ изпадне въ неволя, беда или злочестина, другитъ хора — като негови братя — трѣбва да му помогнатъ. Помощта, която се отпуща отъ държавата или общината, не е достатѣчна, за да се облекчи положението на всички нещастници. Всѣки отъ насъ трѣбва лично да помага съ каквото може.

Но понеже малцина отъ насъ сж богати, за да помогнатъ както трѣбва на ония бедни или нещастни, които познаватъ, добре е всички да станемъ членове на благотворителни дружества: тамъ всѣки внася колкото може и събраното се разпредѣля между нуждаещитъ се.

Старцитъ и неджгавитъ трѣбва да бждатъ поддържани: тѣ не могатъ да живѣятъ безъ чужда помощъ. А на ония бедни, които сж здрави и годни за работа, най-добре се помага, като имъ се дамъри мѣсто.

ПРИЗНАТЕЛНОСТЪ

Единъ римски робъ, по име Андрокълъ, за да се отърве отъ тежко наказание, избѣгалъ въ гората. Тамъ се скрилъ въ една пещера. Веднѣжъ дошълъ при него единъ лъвъ, който си билъ уболъ крака: голѣмъ трънъ му се забилъ въ ходилото и му причинявалъ силна болка. Андрокълъ извадилъ тръна, измилъ и превързалъ раната и лъвътъ оздравѣлъ. Отъ благодарностъ за тази услуга, лъвътъ всѣки пжтъ си сподѣлялъ съ Андрокла плячката.

Минало се време. Андрокълъ напустналъ пещерата, но билъ хванатъ, вързанъ и закаранъ въ Римъ. Тамъ билъ осжденъ да се бие съ лъвъ въ театра. Страшниятъ лъвъ, който пуствнали върху Андрокла, излѣзълъ стариятъ му познайникъ. Намѣсто да нападне човѣка, той почналъ да му се гали. Като узнали причината за това подмилкване, римлянитѣ освободили и Андрокла и лъва. Андрокълъ прибралъ лъва у дома си и се отнасялъ другарски съ него.

КОВАЧЪ И КУЧЕ

Една кола премазала крака на улично куче. Наблизо имало ковачница. Ковачътъ видѣлъ, какъ скимти куцото, ранено куче. Той го съжалилъ и го прибралъ въ ковачницата си. Тамъ му измилъ раната съ вода отъ коритото, дето гасѣлъ нажеженитѣ желѣза, и я превързалъ.

Кучето нѣмало стопанинъ. То всѣка заранъ идвало въ ковачницата и вдигало болния си кракъ, за да го премие и превърже добриятъ ковачъ.

Раненото куче оздравѣло и почнало пакъ да се скита изъ града, но повече прекарвало въ ковачницата. Тамъ и ношувало.

Единъ день, по пладне, ковачътъ забелязалъ, че две кучета стоятъ мирно предъ прага на работилницата му. Едното било неговото, а другото—чуждо, съ поддуть, боленъ кракъ.

— А, приятелю,—казалъ ковачътъ, — ти искашъ да се погрижа и за твоя другаръ ли? Добре, добре правишъ!

По сжщия начинъ ковачътъ излѣкувалъ крака и на другото куче, но при него останало да живѣе само първото.

СПРАВЕДЛИВОСТЪ И ОБИЧЪ

Справедливостъ е да не прави човѣкъ на другитѣ онова, което не би желалъ да му правятъ тѣ. А обичъ е да правишъ на другитѣ винаги това, което би искалъ тѣ да ти правятъ. Справедливостъта не е достатъчна за истинския човѣкъ: неговото сърдце има нужда и отъ обичъ.

Единъ мъжъ се прехранваше отъ груба работа и тѣй поддържаше своята жена и малкитѣ си деца. Той бѣше здравъ, ржцетѣ му бѣха силни; знаеше си добре занаята; работа се намираше достатъчно. Семейството живѣеше сносно, макаръ че не бѣше богато.

Но времената се промѣниха. Животътъ стана труденъ, работа се намираше мъчно, а храната и дрехитѣ поскъпнѣха; наемитѣ се повишиха. Работникътъ и семейството му почнаха да страдатъ. Малкото спестени пари, които бѣха отдѣлили презъ добритѣ дни, се свършиха скоро. Беднитѣ хора се принудиха да си продадатъ покщчината, а после и дрехитѣ, които обличаха само въ празникъ. А когато нѣмаше вече що да продаватъ, почнаха да гладуватъ. Мъжътъ и жената понасяха глада по-лесно, ала за децата бѣше нѣщо ужасно. При това две отъ децата и майка имъ се разболѣха. Трѣбваше пари не само за храна, но и за лѣкуване.

Тоя човѣкъ имаше двама съседни: единъ богатъ и единъ беденъ. Той отиде при богатата и му каза: „Приятельо, отъ нѣкое време насамъ семейството ми гладува; въ кщцата има болни; постоянно търся работа, но не мога да намѣря. Моля те, съжали се надъ насъ и ни помогни!“

Богатиятъ бѣше коравосърдеченъ. Той му каза: „Що мога да направя за тебе и за семейството ти? Дълга ли ти пари? Когато работѣше при мене, не ти ли плащахъ честно всички надници? Нито тебе, нито нѣкого друго го съмъ ошетилъ. Винаги съмъ билъ справедливъ. Много съжالياвамъ и тебе и домашнитѣ ти, но не мога да ви помогна. Работа не мога да ти дамъ: имамъ си хора за това. Пари не мога да ти заема, защото нѣмашъ имотъ, срещу който бихъ ти заелъ. Да ти подаря пари сжщо не мога: сега сж тежки времена — самъ знаешъ това — и всѣки трѣбва да мисли за себе си. Кой знае, до кога ще трае тая оскъдица. . .“

Бедниятъ работникъ не каза нищо. Съ измжчено сърдце си тръгна бавно къмъ кжщи. Но на улицата срещна другия съседъ, който не бѣше богатъ, ала живѣеше сносно. Като го видѣ умиленъ и натжженъ, че върви съ наведена глава, съседътъ го запита: „Що ти се е случило, съседе? Виждамъ те, че си загриженъ и на очитѣ ти има сълзи.“

Работникътъ му разказа за своето положение. Тогава оня рече: „Да, положението на всички ни е тежко. Но не бива да се отчайвашъ. Не сме ли всички братя? Имамъ ли право азъ да оставя брата си да се мжчи, безъ да му помогна? Ела вкжщи: ще си подѣлимъ братски паритѣ, които съмъ спестилъ. А утре-други день ти ще си намѣришъ работа и положението ще се оправи.“

Бедното семейство, благодарение на тая {подкрепа, смогна да надвие затрудненията. Бащата постжпи на работа и успѣ малко по малко да плати дълга си на жалостивия съседъ.

Фелиситѣ Ламнѣ

ДЕТЕНЦЕ

Една бедна вдовица имаше момиче на име Маша. Една сутринъ, когато Маша взе менцитѣ и тръгна за вода, тя видѣ на улицата, близо до вратата, нѣщо продълговато, завито въ парцали, като вързопъ. Момичето сложи менцитѣ на земята и почна да развива парцалитѣ. Нѣщо се разшава въ вързопа и се чу детински писъкъ. Маша вдигна вързопа, взе си менцитѣ и се върна вкжщи. Тя разви детенцето и почна да му налива въ устата съ лъжичка млѣко.

Майката чу писъка и влѣзе въ стаята.

— Какво е това, Машо? Отде си го взела?

— Детенце, — рече момичето. — Намѣрихъ го на пжтя, близо до нашата врата. Вижъ го, какво е хубавичко, мамо!

Но вдовицата рече:

— Не знаешъ ли, че сме бедни, Машо? Едва изкарваме да прехранимъ себе си, а сега ще трѣбва да хранимъ и дете. Може ли това? Сама помисли!

Маша се разплака.

— Мамо, — каза тя презъ сълзи, — то нѣма да яде много. Да го приберемъ, клетичкото! На пжтя ще умре отъ гладъ. Виджъ, какви му сж румени ржчицитѣ и крачката! Виджъ го, какъ си криви лицето, сякашъ се смѣе! Да го приберемъ, мамо! Азъ ще си го гледамъ.

Вдовицата погледна детето и се съжали. Тя го прибра. Маша го изкжпа, пови го, нахрани го и го сложи да спи на одъра. Седна до него и почна да му пѣе пѣсни, които бѣ запомнила отъ майка си.

Левъ Толстой

МРАВКА И ЯРЕБИЦА

Една мравка паднала въ дупка, изровена отъ колело, на пжтя — тъкмо следъ като валѣлъ дъждъ. Въ това време една яребица се навела да пие вода.

— Моля ти се, извади ме отъ тая дупка, че ще се удавя! — рекла мравката. — Недей ме гледа, че съмъ дребна: и азъ ще ти се отплатя съ нѣщо.

— Ба! — рекла яребицата, — за отплата и да не говоримъ. Съ какво ще ми се отплатишъ? Но и безъ отплата може. Стжпи ми на крака да те извадя.

И птицата си сложила крака въ дупката. Мравката се заловила о него и излѣзла. Яребицата отлетѣла, а мравката се забързала да настигне своитѣ сестри, които вървѣли една следъ друга — като черни мѣниста, на низани на конецъ.

Въ това време единъ ловець си почивалъ подъ сѣнкитѣ на голѣмо дърво. Той съзрѣлъ презъ стърковетѣ слама, че яребицата кѣлве жито. Станалъ той, дигналъ пушката и се прицелилъ да гръмне. Но дѣсниятъ му ржкавъ билъ пѣленъ съ мравки. Той не можелъ да си мръдне ржката. Мравката била извикала своитѣ сестри—да си отплати за добрината, що ѝ сторила яребицата. Птицата видѣла ловеца и избѣгала.

СНИЗХОЖДЕНИЕ

Ние трѣбва да бждемъ добри и снизходителни къмъ всички, дори и къмъ злосторницитъ. Честниятъ и разуменъ човѣкъ е строгъ къмъ себе си, но снизходителенъ къмъ другитъ.

Да бждешиъ снизходителенъ, обаче, не ще рече, да си затваряшиъ очитъ предъ злото и да извинявашъ онова, за което не може да има извинение. Напротивъ, страхливъ и подѣлъ е оня, който не дрѣзва или не желае да каже въ очитъ на злосторницитъ, че грѣшатъ и сж виновни.

Снизхождението е въ това — да не мразишиъ тия виновници, а да имъ посочвашъ грѣшкитъ и да се стремишиъ да ги напратишиъ къмъ добро.

СНИЗХОДИТЕЛНОСТЪ И СЛАБОСТЪ

Нѣкои хора наричатъ снизходителностъ онова, което е слабостъ. Когато предъ тѣхъ се говори за лъжа, безчестие, кражба или друго лошо действие, тѣ сж свикнали да вдигатъ рамене, да се засмиватъ и да казватъ немарливо: „Голѣма работа! Това нѣма никакво значение. Всѣки е свободенъ да постѣпва, както иска“. Следъ време, тия хора се разкайватъ за своята слабостъ и разбиратъ, че сж сторили голѣма грѣшка. Тѣ даватъ воля на синоветѣ и дѣщеритѣ си да вършатъ каквото имъ хрумне; направятъ ли децата нѣщо лошо, родителитѣ имъ не казватъ нищо. Но ето, че децата порастватъ; лошитѣ имъ навици сжщо порастватъ заедно съ тѣхъ. Чедата ставатъ закоренѣла лъжци, крадци, клеветници, измамници, злосторници. И първи родителитѣ почватъ да теглятъ отъ тѣхъ. Тогава тѣ разбиратъ, че сж били лоши родители.

Слабостъта е осждителна. Честниятъ и разуменъ човѣкъ се възмуцава отъ злото. Ако всички хора престанатъ да се възмуцаватъ отъ лошитѣ постѣпки, злосторницитѣ ще помислятъ, че постѣпватъ добре; злото ще се умножи много скоро и цѣлото общество ще се разврати. Снизходителниятъ се не преструва на слѣпъ предъ постѣпкитѣ на лошитѣ хора; напротивъ, той прави всичко, що може, за да ги изведе на правия пѣтъ. Помага имъ търпеливо, но настойливо и неуморно, да се поправятъ.

Ако види, че нѣкой отъ приятелитѣ му е почналъ да се напива, да лъже, да присвоява чуждо, да хули и клевети другитѣ, той не се преструва, че го не забелязва, нито мълчи — за негова угода. Той знае, че ако приеме лошата привичка за нѣщо естествено, ще измѣни на своя човѣшки дългъ. Що прави такъвъ човѣкъ? Той накарва своя приятелъ да се засрами, че е усвоилъ лошъ навикъ, и да не повтаря грѣшката. Може оня да не послуша добрия съветъ, може дори да му се сонне: „Махай се отъ тука! Нѣмамъ нужда отъ чужди умъ: другиму проповѣдвай тия глупости!“ Той търпеливо ще понесе обидата, нѣма да се скара съ приятеля си, нито ще го остави да постѣпва, както си иска. Въ душата си ще му прости; ще продължава предпазливо и внимателно да му напомня винаги, когато го види, че повтаря грѣшката; ще му говори, колко лоши ще бждатъ последицитѣ отъ нея за другитѣ, па и за самия него. Не ще

мине много време — и тоя приятелъ ще се засрами за своята слабостъ. Така единъ човѣкъ, който е билъ на лжтъ да стане порочень или злосторникъ, ще бжде спасень отъ злото.

Николай Райновъ

ОПАСЕНЪ УДАРЪ

Когато бѣхъ момче, веднѣжъ играехъ съ одного отъ своитѣ другари. Той се казваше Пленсъ; бѣше добъръ по сърдце, но спривавъ. Както играехме, и двама-та увлѣчени, скарахме се за нѣкаква дреболия и почнахме да се биемъ. Той удря, азъ удрямъ. По едно време Пленсъ грабна единъ желѣзенъ чукъ и, както бѣше разгорещень въ боя, прасна ме по главата. Шапката ми бѣше отдавна паднала на земята. Чукътъ ме удари по голата глава. Да бѣше ударътъ малко по-силенъ, би ми прѣсналъ черепа. Азъ паднахъ.

Не съмъ виждалъ презъ живота си такова страшно вълнение, като това на Пленса въ оня мигъ. Горкото момче, като видѣ, че отъ главата ми тече кръвъ по косата, уплаши се — да не би да ме е убило. Хвърли се върху мене, пригърна ме, цѣлуна ме, заплака, цѣло разтреперано, а после почна да пищи.

И азъ го пригърнахъ, и азъ се разплакахъ, но не отъ болка, а отъ жалъ за него. Изпитвахъ нѣкакво смѣтно вълнение, пълно съ нѣжностъ. Въ тоя мигъ ми бѣше все едно, какво ще стане съ мене. Само едно желяехъ: да се успокои приятельтъ ми. Той се сѣти, най-после, че трѣбва да се погрижи за мене. Извади си кърпата и я сложи на раната, но тя се цѣла напи съ кръвъ. Дадохъ му своята — и тя не помогна: кръвьта продължаваше да тече. Като видѣ, че нищо не помага, Пленсъ ме помѣкна къмъ стаята, дето работѣше майка му.

На добрата жена насмалко не припадна, като ме видѣ кървавъ, съ пукната глава и съ две кървави кърпи надъ челото. Но тя успѣ да запази власть надъ себе си, за да ме измие и превърже. Додето слагаше на раната марла и памукъ и превързваше главата ми, Пленсовата майка плачеше. Момчето сжщо продължаваше да плаче. Тѣхнитѣ сълзи ме покъртиха толкова силно, че азъ дълго следъ това се отнасяхъ къмъ жената като къмъ майка, а къмъ сина ѝ — като къмъ братъ.

Жанъ-Жакъ Русо

ПРЕДАНОСТЪ И САМОПОЖЪРТВУВАНЕ

Когато нѣкой на драго сърдце страда, за да бѣде полезенъ на другитѣ, казваме, че той имъ е преданъ. А когато доброволно даде живота си за тѣхъ, казваме, че е пожъртувалъ заради тѣхъ себе си, или че се е самопожъртувалъ. Човѣкъ жъртува себе си, когато отива на смъртъ, за да защищава родината, свободата, справедливостта. Жъртува се още, когато се хвърля въ водата, за да спаси нѣкого, който се дави. Когато излага себе си на зараза отъ опасна болестъ, за да отърве нѣкой болникъ отъ смъртъ, човѣкъ се сжщо жъртува.

Когато нѣкой е готовъ да изтърпи мжки, страдания, заточение или затворъ, за да остане вѣренъ на своя идеалъ, за него казваме, че е преданъ на идеала си. Действие на преданостъ извършва човѣкъ винаги, когато доброволно приема нещастие, за да бждатъ щастливи другитѣ.

РЪДКА ДОБРИНА

Единъ човѣкъ казалъ на тримата си синове:

— Имамъ единъ голѣмъ скъпоцененъ камѣкъ. Ще го дамъ на тогова отъ васъ, който извърши най-доброто дѣло. Поскитайте се по свѣта и се върнете следъ три месеца. Тогава всѣки ще ми разкаже, какво добро дѣло е извършилъ!

На уречения день тримата синове се завърнали при баща си.

— Азъ, — казалъ най-стариятъ синъ, — получихъ по погрѣшка пари, изпратени за другико. Човѣкътъ дойде да си ги иска и азъ му ги дадохъ.

— Сине мой, — му казалъ бащата, — ти си изпълнилъ честно дълга си. Щѣше да бждешъ непочтенъ човѣкъ, ако бѣше присвоилъ паритѣ.

— Азъ, — казалъ вториятъ синъ, — минавахъ край една рѣка. Видѣхъ дете, че се дави. Хвърлихъ се въ водата, извадихъ го и го занесохъ на майка му.

— Ти, — казалъ бащата, — си направилъ за близкия това, което всѣки може и трѣбва да направи.

— Единъ день, — казалъ най-малкиятъ синъ, — съгледахъ единъ човѣкъ, заспалъ край страшна пропастъ. Приблжихъ се до него. Той бѣше моятъ най-голѣмъ врагъ. Азъ го събудихъ тихичко и го отдалечихъ отъ пропастъта.

— Ти си направилъ добро на човѣка, който ти е правилъ винаги зло. Ти си спасилъ живота на тогова, който ти е желалъ смъртъта. Твой ще бжде скъпоценниятъ камѣкъ, защото си го заслужилъ.

Приказка

ВРАБЧЕТО

Връщахъ се отъ ловъ и вървѣхъ по една пжтека на градината. Кучето тичаше предъ мене. Изведнѣжъ то намали стѣпкитѣ си и почна да дебне, като че усѣти ловъ предъ себе си. Погледнахъ по пжтеката и видѣхъ младо врабче съ жълто около клона и съ пухъ на главата. То бѣше паднало отъ гнѣздото и седѣше неподвижно, като бѣше разперило едва поникналитѣ си крилца. Кучето се приближаваше полека къмъ него, когато изведнѣжъ се спушна бързо отъ близкото дърво

едно старо черногърдо врабче, като камък падна предъ самитѣ му уста и—цѣло наежено, настрѣхнало, —скокна два пжти съ отчянь и жаленъ писъкъ къмъ озжбенитѣ отворени уста. То се спушна да спаси малкото и го заслони съ тѣлото си. Но цѣлото му мъничко тѣло треперѣше отъ ужасъ. Гласътъ му бѣше подивѣлъ и пресипналъ, то премираше, то жъртвуваше себе си. Какво голѣмо чудовище трѣбва да му се е виждало кучето! И все пакъ то не можѣ да устои на високия и безопасенъ клонъ... Една сила, по-мощна отъ волята му, го свали отъ тамъ, Моятъ Трезоръ се спрѣ и се отдрѣгна... Явно бѣше, че той признава тая сила. Азъ побързахъ да повикамъ смутеното куче и се отдалечихъ съ благоговение. Да, не се смѣйте! Азъ благоговѣехъ предъ тая малка птица, предъ нейния любовенъ поривъ.

И. А. Тургеневъ.

ОБИЧЬ

Въ една държава имало обичай да се отрѣзватъ ржцетѣ на оногова, който бжде хванатъ въ кражба. Веднѣжъ хванели единъ царски голѣмецъ. Царътъ не можалъ да остжпи отъ обичая и заповѣдалъ да го накажатъ.

Когато трѣбвало да му отрѣжатъ ржцетѣ, дошла въ царския дворецъ дъщерята на голѣмеца и съ сълзи на очи замолила да я пустнатъ при царя. Тя паднала на колѣне предъ него и казала:

— Господарю, баща ми е осжденъ да му отрѣжатъ ржцетѣ. Ето, отсѣчете моитѣ. Тѣзи ржце не могатъ да прехранватъ слабата ми майка, болния ми братъ и малкото ми сестриче. Отсѣчете ги, а запазете бащинитѣ ми, които сж нуждни за прехраната на нашето семейство.

Царътъ билъ поразенъ отъ тая детска обичъ. За да я изпита, той казалъ: „Тѣй да бжде. Но ти можешъ да се откажешъ отъ наказанието и въ последната минута“.

На другия день завели девойката на мѣстото, дето трѣбвало да ѝ отрѣжатъ ржцетѣ; тамъ имало пѣнь, опрѣсканъ съ кръвь, а до него — палачъ съ мечъ.

Пристжпила пребледнѣлата девойка къмъ пѣна и се смутила. Но скоро се съвзела, приближила се до него и протегнала ржцетѣ си. Палачътъ дигналъ мечъ, а тя

си затворила очитѣ. Мечътъ свѣтналъ на слънцето и ударилъ пѣна, безъ да я закачи.

— Царътъ прощава и баща ти и тебе заради голѣмата ти обичъ,—казалъ ѝ единъ царски пратеникъ.

Отворила се вратата на затвора. Спустиналъ се къмъ нея баща ѝ, зацѣлувалъ ѝ ржцетѣ, съ сълзи ги заобливалъ. На другия день царътъ обявилъ на народа, че премахва този обичай.

ЖЪРТВА НА НАУКАТА

Единъ нѣмски ученъ — Вилхелмъ Рьонтгенъ — откри въ 1895 год. особни лъчи, невидими за окото; тѣ пробиватъ непрозрачните тѣла и съ тѣхна помощъ може да се виждатъ и фотографиратъ вжтрешнитѣ органи на човѣка. Тридесетъ години следъ това, въ 1925 год., умрѣ единъ френски ученъ — Бергоние, които се доброволно пожъртвува за доброто на човѣчеството и за успѣха на науката.

Бергоние се бѣше заелъ да изучва Рьонтгеновитѣ лъчи (наречени още „лъчи X“), които въ негово време бѣха известни на малцина. Той почна да се опитва да лѣкува съ тѣхна помощъ опасни болести. Но когато човѣкъ се заеме да гледа отъ близо тия лъчи, тѣ изгарятъ постепенно тѣлото му — и той умира отъ бавна и мжчителна смъртъ. Бергоние знаеше това, но се не плашеше отъ смъртъта. Той си казваше: „Ако никой не се реши да изложи своя животъ, човѣчеството никога нѣма да опознае тия лъчи и не ще успѣе да си служи съ тѣхъ безопасно за лѣкуване на болести“. И той се залови смѣло за работа.

Но скоро следъ това преданиятъ ученъ усѣти първитѣ признаци на болестъта. Трѣбваше да се подложи на операция. Приятелитѣ му го посѣветваха да се откаже отъ по-нататъшна работа. Но Бергоние не мислѣше само за науката: той мислѣше повече за многобройнитѣ болни, които ще може да се излѣкуватъ следъ неговото откритие. Той се предаде отново на работа. А невидимитѣ лъчи продължаваха да разрушаватъ неговото тѣло. Въпрѣки това, Бергоние работѣше безспирно, чакъ до последния мигъ на живота си, и записваше грижливо всички свои наблюдения. Тѣй той натрупа много бележки, важни за науката.

Когато видѣ, че приближава последниятъ му часъ, Бергоние изказа желание — веднага следъ неговата смъртъ тѣлото му да бжде предоставено на ученигѣ, за да разбератъ, какво е действието на Рьонтгеновитѣ лъчи върху човѣшкитѣ органи, кожата и другитѣ тъкани. Той желяеше и следъ смъртъта си да бжде полезенъ — поне съ своя трупъ — на науката, за която бѣше решилъ да си даде живота.

Бергоние не бѣше само смѣлъ и преданъ, но и крайно скромень. Той заяви въ предсмъртния си часъ на своитѣ приятели, че не желяе ни тържественно погребение, ни надгробни речи.

Смъртъта на Бергоние и на други като него може да ни служи за примѣръ на самопожъртвуване; тия учени сж умрѣли отъ обичъ къмъ човѣчеството и къмъ науката.

Николай Райновъ

СЕСТРИНСКА ПРЕДАНОСТЪ

Въ стара Гърция управлявалъ по едно време тирангѣтъ Креонъ — жестокъ мъжжъ, който се стремѣлъ да избие всички свои противници. Между тѣхъ билъ и Полиникий. Креонъ го победилъ и убилъ. Но неговиятъ гнѣвъ не се наситилъ съ това. Той заповѣдалъ — тѣлото на Полиникия да остане непогребано, като заплашилъ съ смъртъ всѣкиго, който се осмѣли да погребее трупа на убития. А гърцитѣ вѣрвали, че покойникѣтъ, чието тѣло не е погребано, ще се мъчи много на оня свѣтъ. Полиникий ималъ две сестри — Антигона и Исмена. И дветѣ обичали брата си, но Исмена била страхлива; Антигона, много по-смѣла отъ нея, решила — въ прѣки ужасната Креснова заповѣдъ — да погребее братовия си трупъ.

Тя казала на сестра си: „Креонъ е забранилъ на гражданитѣ да погребатъ тѣлото на нещастния Полиникий и да го оплачатъ. Она, който наруши заповѣдъта, ще бжде убитъ отъ народа съ камъни. Сега трѣбва да покажешъ, силна ли е твоята преданостъ къмъ покойния ни братъ — или си страхлива по душа.“ — „Не знамъ“, — отвърнала Исмена; — „щомъ е такава работата, на що да се реша?“ Антигона казала: „Размисли, дали би се

решила да ми помогнешъ!“ — „Що си намислила да правишъ?“ — „Що ли? Искашъ ли заедно да пренесемъ трупа и да го погребемъ?“ — „Но нали е забранено?“ — „Въпрѣки това, азъ ще погребя своя братъ, който е братъ и на тебе“. Исмена се опитала да я предума: „Уви, сестро!“ — рекла тя. — „Ние сме немощни жени и не можемъ да се боримъ съ мжжетъ; подчинени сме имъ и трѣбва да имъ се покоряваме: тѣ сж по-силни. Споредъ мене, всѣки опитъ за борба съ оногова, който е много по-силенъ отъ насъ, би билъ безуменъ.“ — „Прави тогава каквото искашъ!“ — казаха Антигона. — „Азъ ще погребя брата ни и съ радостъ ще умра, щомъ си изпълня сестринския дългъ“.

И наистина, смѣлата мома отива и погребва своя братъ. Войниците я издебватъ, залавятъ я и я отвеждатъ при Креона. Тиранътъ я пита, наистина ли е престѣпила неговата заповѣдь. Тя открито признава. „Но какъ по-смѣ?“ — запитва я той. Антигона отговаря: „Нито Богъ е издалъ тая заповѣдь, нито я е издала справедливостъта. Струва ми се, че ти не си по-силенъ отъ ония закони, които не сж писани, но все пакъ сж вѣчни, защото сж Божи закони. Азъ не се боя отъ смъртъта. Знамъ, че все ще трѣбва да умра единъ день. Ако бѣхъ оставила непогребано тѣлото на своя братъ, това би ме огорчило, но онова, що направихъ, никакъ ме не огорчава. Тебе ти се струва, че съмъ постѣпила безумно; ала може би тъкмо ти си безумниятъ“. Тогава разгнѣвениятъ Креонъ се обръща къмъ гражданитѣ и имъ казва: „Това момиче е знаело, че нарушава моитѣ закони. И сега, следъ като ги е престѣпило, върши второ престѣпление, като се хвали съ постѣпката си. Мжжъ да не съмъ, ако ѝ позволя да тържествува безнаказано, следъ подобна дързостъ!“ И той заповѣдва на войницитѣ да изведатъ Антигона и да я убиятъ.

Софокълъ

ДВЕТЪ МАЙЧИНИ РЖЦЕ

Една майка била на смъртно легло. Повикала при себе си своето малко момиче да се прости. Положила върху кждравата му глава дветѣ си ржце, благословила го и издъхнала. Оттогава малкото сираче винаги чувствувало върху себе си дветѣ благославящи ржце на своята

майка. Изгубвало ли се ноще изъ гората, то виждало предъ себе си дветѣ ржце, които го викали и му посочвали правия пѣтъ. Когато минавало по тѣсния мостъ надъ дълбоката рѣка, две ржце го подкрепяли изотзадъ, да не падне въ водата. Всѣкога, когато поиска да извърши нѣщо, то се обръщало пакъ къмъ тия таинствени ржце. Ако тѣ го спратъ съ знакъ, момичето знаело, че постѣпката е лоша, и се пазѣло отъ нея, а ако тоя знакъ е утвърдителенъ, то разбирало, че това, що върши, е добро. Порастнало момичето и станало хубава мома. Дошли годежници отъ далечни мѣста да я искатъ за невѣста. Но тя не знаела, какво да направи. Погледнала предъ себе си и пакъ видѣла дветѣ ржце: едната държела вѣнецъ, а другата — пръстенъ. И момата разбрала, че това е знакъ за нейната женитба; тя се сгодила.

Заживѣла тя щастливо съ своя мжжъ. И когато, следъ една година, трѣбвало да имъ се роди детенце, невѣстата пакъ видѣла презъ нощта дветѣ ржце, които ѝ подавали малко отроче — момченце, най-голѣмата радостъ за родилката. . .

Много време се било изминало, откакъ умрѣла майката. Тя била въ рая. Веднѣжъ света Богородица се разхождала между праведнитѣ души въ рая и видѣла една душа облѣчена въ бѣли дрехи, но безъ ржце. Тя била тжжна и самотна. — „Защо си останала безъ ржце, бедна душо?“ — попитала света Богородица. — „Моитѣ ржце останаха долу, на земята, за да бдятъ надъ милото ми чедо“, — отвърнала кротко душата на майката.

Емануилъ п. Димитаровъ

СВОБОДА НА УБЕЖДЕНИЕТО

Въ днешно време хората, които сж запознати съ различнитъ науки, се съгласяватъ за нъкои исшини, наречени научни истини. Но има въпроси, съ които науката се не занимава: по тѣхъ хората не сж съгласни.

Има ли Богъ? Има ли душа? Има ли задгробенъ животъ? По тия въпроси дори най-почтенитъ и най-просвѣтени хора мислятъ различно. Едни вѣрватъ въ ученията на религиитъ — католичество, протестантство, православие, юдейство, мюсюлманство, будийство и др. Тѣ се наричатъ **вѣрващи**. А други не приематъ ученията на никоя религия. Тѣхъ наричатъ **свободно-мислящи**.

И вѣрващитъ и свободно-мислящитъ иматъ право да изказватъ свободно своята вѣра и мнение; това право се нарича **свобода на убеждението**

НАУКИ И РЕЛИГИИ

Като изучават различнитѣ науки, хората могат да опознаватъ научно свѣта, въ който живѣятъ. Който научи география, ще знае, кои планини се издигатъ въ разни части на земята, кои рѣки текатъ тѣмъ и какви народи живѣятъ. Доста е да изучишъ астрономията, за да узнаешъ, по какви пѣтища се движатъ звездитѣ на небето. Физиологията ще те научи, отъ какви органи се състои човѣшкото тѣло и кой отъ тѣхъ каква служба мѣпълнява.

Всички тия положения, които човѣкъ може да опознае, благодарение на науката, се назоваватъ научни истини. Тѣ сж едни и сжщи за всички хора: две и две сж четири, както за българина, тѣй и за индуса, както за негѣра, тѣй и за червенокожия.

Но има други нѣща, които човѣкъ не може да опознае научно, тѣй като ученитѣ не могатъ да ги изучаватъ и наблюдаватъ, както правятъ съ човѣшкото тѣло, земята или звездитѣ. Да речемъ, ние знаемъ, че човѣкъ умира, понеже постоянно виждаме, какъ умиратъ хората; но не знаемъ научно, що става съ човѣка следъ смъртта. Знаемъ сжщо, по какъвъ пѣтъ върватъ звездитѣ, много отдалечени отъ земята, тѣй като можемъ да видимъ тия звезди съ силни и точни далекогледи; научно, обаче, не знаемъ, дали има Богъ, или нѣма. Знаемъ още, че има добри и лоши дѣла, защото виждаме, че хората почитатъ добродетелнитѣ действия и порицаватъ престѣпнитѣ; ала не знаемъ научно, има ли задгробенъ животъ, кждето добритѣ биватъ награждавани, а злитѣ — наказвани.

Тѣй като хората не знаятъ научно тия нѣща, тѣ иматъ за тѣхъ различни вѣрвания. Повечето отъ тѣзи вѣрвания биватъ проповѣдвани отъ религии тѣ. Има много религии, понеже има и много начини да си представяме Бога и да Го почитаме. Отъ най-главнитѣ религии може да се споменатъ браманството и юдейството, които се явили преди повече отъ 3,000 год., будийството, което сжществува отъ 2,500 год., християнството — отъ 1937 год. и мюсюлманството (ислямътъ) — отъ около 1,300 год. Най-много поклонници има будийството: около 500,000,000 души. Сетне иде християнството, което се раздѣлило на 3 клона: католичество — около 217,000,000 души, протестантство — 127,000,000 души и православие

— 120,000,000 души. Браманството има около 208,000,000 вѣрващи. мюсюлманството — 200,000,000, а юдейството — около 5,000,000 души.

Всички тия религии говорятъ за Бога, учатъ ни, какъ да Го почитаме, и проповѣдватъ, какво ще стане съ човѣка следъ смъртъта: тѣ говорятъ все за нѣща, които не е възможно да се опознаятъ научно. Поради това всѣки е свободенъ да избере оная религия, която му се струва най-добра, а може да не приеме и никаква религия. Това право на човѣка да изповѣдва такава религия, каквато си иска, или да не изповѣдва никаква религия, се нарича свобода на убеждението.

Алберъ Вайе

ЗАЧИТАНЕ НА ЧУЖДИТЪ ВѢРВАНИЯ

Великото правило на справедливостъ е известно по цѣлата земя: „Не прави другиму онова, което не желашъ да ти правятъ!“ А все пакъ, кой знае, какъ става това, та споредъ сжщото правило единъ човѣкъ може да рече на другъ: „Или вѣрвай въ онова, въ което вѣрвамъ азъ, или ще загинешъ!“ А тъкмо това се казва въ Испания.

Въ други земи за сега се задоволяватъ да казватъ: „Или вѣрвай, или ще те намразя! Или вѣрвай, или ще ти причиня всичкото зло, което мога да ти причиня! Чудовище, ти не си отъ моята религия, следователно, нѣмашъ никаква религия. Всички твои съседи, цѣлиятъ градъ и цѣлата страна трѣбва да се гнжсятъ отъ тебе!“

Ако човѣкъ имаше право да говори така, би трѣбвало японецътъ да мрази китаеца, а той да се отвращава отъ сиамеца; монголецътъ—да изтрѣгне сърдцето на първия срещнатъ малабарецъ; малабарецътъ—да заколи персиеца, който пъкъ да насѣче на кжсове турчина, а всички заедно да се нахвърлятъ върху християнитѣ.

Правото на невѣротърпимостъ е безсмислено и дивашко: то е право на тигритѣ, но е още по-ужасно, тъй като тигритѣ разкжсватъ, само за да се нахранятъ, а ние се изтрѣбваме взаимно за нѣкакви писани думи.

— Та що? — би запиталъ нѣкой. — Мигаръ да се позволи на всѣки гражданинъ да вѣрва само въ своя разумъ?

— Разбира се! Азъ отивамъ дори по-далечъ. Казвамъ ви, че трѣбва да смѣтаме всички хора за свои братя.

— Какъ? Братъ да ми бжде турчинътъ, китаецътъ, евреинътъ, сиамецътъ! Може ли това?

— Може, разбира се. Въ Европа има 40,000,000 населници, които не сж членове на католишката църква. Да кажемъ ли на всѣкиго отъ тѣхъ: „Господине, понеже вие сте несъмнено осжденъ на вѣчни мъки въ пъкѣла, азъ не искамъ нито да ямъ, нито да се разговарямъ съ васъ?“

Не бива така. Нека всички хора помнятъ, че сж братя! Нека се отвращаватъ отъ тиранството надъ душитѣ, както се отвращаватъ отъ разбойничеството което заграбва съ оржжие и сила плода на чуждия трудъ и на мирния занаятчия! Да се не мразимъ! Да се не разкъсваме единъ другиго, като звѣрове!

Волтеръ

ВЪРОТЪРПИМОСТЪ

Много въкове подъ редъ хората не били разбрали, че всъпки има право да върва, както му подсказва сърдцето. Свободата на убеждението не се признавала за право.

Най-напредъ езичниците наказвали християните. Следъ това християните наказвали езичниците. Католиците мислели, че постъпватъ добре, като избиватъ еретиците и преследватъ евреите и протестантите.

Днесъ хората знаятъ, че въротърпимостта е човъшки дългъ. Въротърпимостъ не значи да се откажешъ отъ защита на своите вървания. То значи — никога да си не служишъ съ сила, за да накарашъ другите да върватъ като тебе. То значи — да зачиташъ всички искрени и безкористни вървания.

Оня, у когото има въротърпимостъ, е приятель на всички честни люде — все едно, дали сж православни или евреи, дали сж протестанти или свободно-мислящи.

НЕ ТРЪБВА ДА БЖДЕМЪ ОТМЪСТИТЕЛНИ

Любимецътъ на единъ султанъ подхвърлилъ камъкъ на единъ беденъ дервишъ, който просѣлъ милостиня. Обидениятъ дервишъ не посмѣлъ да каже нищо, но взелъ камъка и го запазилъ, като се зарекълъ да направи и той сжщото единъ день на тоя жестокъ и горделивъ човѣкъ.

Подиръ нѣколко време му обадили, че любимецътъ падналъ въ немилость и го развеждатъ на камила презъ улицитѣ за общо поругание. Дервишътъ се затекълъ веднага и взелъ камъка, но, като поразмислилъ малко, хвърлилъ го въ единъ кладенецъ и казалъ: „Виждамъ сега, че не трѣбва никога да си отмъщаваме. Лудостъ е да отмъщаваме, когато неприятельтъ е силенъ, — а жестокостъ—когато е злочестъ“.

ПОСЛЕДИЦИ ОТЪ СЛЪПОВѢРСТВОТО

Хората, у които нѣма вѣротърпимостъ, наричаме слѣповѣрци, защото вѣрватъ слѣпо, че само тѣ сж на правия пжтъ. Тѣ преследватъ друговѣрцитѣ и наричатъ ония свои едновѣрци, които мислятъ малко поиначе отъ тѣхъ, еретици или вѣроотстѣпници. И тѣхъ преследватъ.

И днесъ има въ нѣкои държави хора, които мислятъ, че въ родината имъ всичко ще трѣе добре, ако тя се отърве отъ еврейтѣ, протестантитѣ, франкмасонитѣ или свободно-мислящитѣ, или пъкъ отъ тѣй нареченитѣ еретици или сектанти. Едно време въ Испания се мислѣло, че работитѣ ще се наредятъ отлично, ако бждатъ избити или прогонени еврейтѣ и еретицитѣ. Тамошнитѣ духовници измислили инквизицията — онова учреждение, което залавяло и наказвало всички които не сж католици. Тѣ били хвърляни въ подземни тъмници, изтезавали ги страшно, живи ги изгаряли. Дълго траели тия ужасни преследвания въ Испания.

И днесъ има люде, които блѣнуватъ за нѣщо подобно на испанската инквизиция. Любопитно би било да се види, дали въ самата Испания, следъ инквизицията, хората сж станали по-щастливи, отколкото другаде, и дали тая страна е станала по-силна и по-цѣвтяща, откакъ се е отгървала отъ еретицитѣ.

Какво излиза, ако видимъ историята? Излиза, че преди инквизицията испанският народъ е билъ първиятъ народъ въ свѣта, а Испания — най-голямата държава въ Европа. Напротивъ, следъ инквизицията, сжщиятъ народъ става последенъ въ свѣта, а държавата му се разкъсва и земитѣ ѝ минаватъ подъ чужда властъ, или ставатъ самостояни. Историята на Испания следъ инквизицията е мъчителна редица отъ позорни унижения, поражения и братски кървопроливания.

Шарль Ланглуа

ИСТИНСКА ВЪРОТЪРПИМОСТЪ

Въротърпимостъта трѣбва да се прилага въ живота всѣки день. Ако има въ нѣкои страни закони, които даватъ предимство на една религия предъ друга, или забраняватъ на човѣка да изповѣдва каквато си ше религия, тѣ сж останки отъ диващина. Следъ време тия закони ще изчезнатъ, както изчезнаха страшнитѣ войни за вѣра между християни и мюсюлмани, между католици и протестанти.

Но това не стига: трѣбва всички да свикнемъ да се отнасяме къмъ друговѣрцитѣ, като къмъ свои братя. Презъ време на общоевропейската война въ българската войска имаше не само православни, но и протестанти, мюсюлмани, католици и юдеи (евреи), както и свободно-мислящи. Всички тѣ умѣеха да се сплотяватъ предъ общия противникъ, да живѣятъ въ сговоръ и да си помагатъ братски, понеже всички се чувствуваха българци. Онова, което стана презъ войната, може да стане и въ мирно време.

Въ българскитѣ училища има деца на православни, протестанти, католици, юдеи и мюсюлмани. Тѣ се не мразятъ поради това, че вѣрата имъ била различна. Учатъ и играятъ заедно, като добри приятели. Никому отъ тѣхъ не идва на умъ да каже нз своето другарче: „Ти си юдеинъ, макаръ че си добъръ; азъ съмъ православенъ: не ща вече да играя съ тебе!“ Тая братска обичъ, която се проявява въ училището, трѣбва да се прояви и въ живота.

Между възрастнитѣ може често да ставатъ разговори за вѣра и убеждение. Но всички трѣбва да се па-

зятъ — да не би да оскърбятъ ония, съ които приказватъ. Само простакътъ, грубиятъ, невъзпитанъ човѣкъ би си позволилъ да нарече евреина „чи футъ“ (куче) или католика „патищашъ“. Почтенитѣ хора, каквато вѣра и да изповѣдватъ, се отнасятъ братски помежду си, защото почитатъ законитѣ на една и сѣща нравственостъ.

Николай Райновъ

СИЛАТА НА ВЪРАТА

Имало е единъ особенъ моментъ въ моя детски животъ, който азъ не съмъ билъ въ състояние да видя и проумѣя, при който . . .

Но нека го разкажа тукъ — тоя характеренъ случай, споредъ както съмъ слушалъ за него отъ мама.

Намѣрила ме била веднѣжъ нѣкаква болестъ, която ме хвърля въ силенъ огънь. Привечеръ болестъта се влошава, огънятъ се усилва. Азъ съмъ се унесълъ въ безсъзнание.

Мама и татко се уплашватъ. Напарени сж тѣ: нѣколко деца вече на моята възраст сж изгубили; не щатъ ли да изгубятъ сега и мене? Какво да правятъ? Само единъ Богъ може да помогне тука. Неговата помощ и Неговата милостъ трѣбва да изпросятъ . . .

Мама ме взема полекичка въ прегръдкитѣ си, като поддържа съ грижлива внимателностъ отпадналата ми и рукнала отъ огънь глава, колѣнчи предъ куностаса, дето запаленото кандило озарява образа на света Богородица, и вдига умоляващъ, пропитъ съ топла вѣра погледъ къмъ Божата Майка, пригърнала и тя Своя Младенецъ. Татко изважда изъ долапа старото светче и се изправя предъ куностаса край мама благоговинно, съ запалена воценица въ ржка, и почва да срича полугласно бавно нѣкаква молитва за болникъ. По неговото лице се чете страхъ, тревога, голѣма загриженостъ. Ала очитѣ му, проникновено взрѣни въ словата на светчето, сж изпълнени съ дълбока вѣра.

Срича татко, изправенъ съ благоговение предъ куностаса, светата молитва; мама, колѣничила, шепнишкомъ повтаря изреченитѣ отъ него думи или пѣкъ, съ насоченъ къмъ куната погледъ, тихичко мълви своя нѣкаква молитвичка и отъ очитѣ ѝ отъ време на време се отрон-

ва по нѣкоя едра сълза . . . и дълго, дълго се възнася къмъ Божията Майка, тази отъ все сърдце отправена, тая пропита съ гореща вѣра молитва.

Ала ето, по едно време, азъ сбръчкамъ челце, кихвамъ и — бавно отварямъ очи.

Сполай ти, света Богородичке! — и мама съ благодарностъ се прекръства.

— Слава Богу, завръща се! — казва татко съ облекчено сърдце, като се навежда надъ мене и ме поглажда по челото. — Поспадналъ му е огъньтъ.

— Ето тукъ, отстриани, и капчици потъ . . . Завръща ми се миличкото! Сполай ти, света Богородице! — и мама пакъ се кръсти.

Татко се изправя отново предъ куностаса. И почва сега да срича друга молитва. Въ очитѣ му свѣти и радостъ, и чувство на голѣма благодарностъ, и още посилна вѣра . . .

Азъ съмъ заспалъ спокойно. И на другия день съмъ вече оздравѣлъ.

Т. Г. Влайковъ

РОДОЛЮБИЕ

Както дядото, бабата, бащата, майката и децата образуватъ малко семейство, тъй всички българи съставятъ голъмото семейство, наречено България, родина, български народъ. Като се каже: „родина“, не бива да се разбира само земята, дето се е родилъ човѣкъ, а и обществото, всрѣдъ което се е родилъ. Ние сме българи не само затуй, че сме се родили въ България, но и затова, че въ жилитѣ ни тече българска кръвь.

Както човѣкъ обича своитѣ родители, тъй обича и своята родина. Тая обичъ се нарича родолюбие (патриотизъмъ). Да обичашъ родината—значи да бждешъ готовъ, ако я нападнатъ, да я защитишъ, безъ да пожалишъ за нея живота си. Обичъта къмъ родината е стремежъ на гражданина — тя да стане образецъ на другитѣ народи по справедливостъ и братолюбивъ животъ.

Истинскиятъ родолюбецъ не казва: „Искамъ България да бжде най-голъмата земя“. Той казва: „Искамъ България да бжде страна, дето живѣе най-просвѣтениятъ, най-добриятъ, най-честниятъ и най-справедливиятъ народъ“.

КОЙ Е РОДОЛЮБЕЦЪ?

Често се случва — нѣкои да наричатъ себе си родолюбци, а другитѣ да назоваватъ народоотстъпници и да ги преследватъ. Отпосле се разбира, че такива хора сж обичали не своята родина и не своя народъ, а само личнитѣ облаги. Тѣ не сж родолюбци. Родолюбецъ е оня, който обича братски своитѣ сънародници и горещо желае — неговата родина да бжде винаги свободна, цѣлостна, щастлива, справедлива, просвѣтена и обичана отъ другитѣ.

Пръвъ дългъ на истинския родолюбецъ е да брани своята родина, когато я нападнатъ неприятели, като бжде готовъ да пожъртува живота си за нея. Тѣй постъпиха възстаницитѣ презъ 1876 год., опълченцитѣ — презъ 1877 год., войницитѣ и доброволцитѣ — презъ 1885 год. (сръбско-българската война), презъ 1912 год. (балканската война) и презъ 1915 год. (общоевропейската война). Тѣй биха постъпили и синоветѣ на тия юнаци утре, ако България бжде нападната и ги повика да я защищаватъ. Българскиятъ народъ, колкото и да е храбъръ, не е спечелилъ нищо отъ войнитѣ; напротивъ, изгубилъ е; отъ това се е убедилъ, че съ война не се постига нищо трайно. Той е миролюбивъ народъ. А колкото единъ народъ е по-миролюбивъ, толкова по-голѣма е неговата готовность да се брани юнашки отъ враговетѣ на мира.

Но дългътъ на родолюбца не се ограничава съ това. Той има много по-широко поле въ мирно време, въ всѣкидневния животъ. Да бждешъ родолюбецъ значи — да изпълнявашъ добросъвестно всѣкидневния си дългъ, защото отъ това зависи щастието на твоитѣ сънародници. Истински служатъ на родината не ония, които се тупатъ въ гърдитѣ и наричатъ себе си родоо защитници, а селенитѣ, които оратъ; занаятчиитѣ, които произвеждатъ полезни, здрави и хубави предмети; търговцитѣ, които се силиятъ да намалятъ цената на стокитѣ; ученитѣ, които работятъ за истината; художницитѣ, които се стремятъ да въплътятъ хубостята; писателитѣ, които учатъ и мало и голѣмо; майкитѣ, които възпитаватъ своитѣ деца; учителитѣ, които създаватъ отъ своитѣ ученици благородни, просвѣтени и предани граждани. Всички тия ратници служатъ на родината.

Истинскиятъ родолюбецъ се бори съ всички сили и сръдства противъ несправедливостта, неволята, страда-
данието, невежеството и злината въ всички нейни видо-
ве. Родолюбецътъ дава примѣръ на вѣротърпимостъ и
обичъ къмъ всички свои сънародници. Той желае — не-
говата родина, чрезъ човѣчни и справедливи закони, ши-
рока просвѣта, духъ на братство, сговоръ и миролюбие,
да бжде образецъ на другитѣ народи и всички да я оби-
чатъ и почитатъ.

Николай Райновъ

ГРАНИЦИТЪ НА БЪЛГАРСКАТА ЗЕМЯ

На северъ Дунавъ чертае свѣтлосребърна нагъна-
та линия и стига Черно-море на изтокъ. И тамъ, въ тоя
жгълъ, се простира равна Добруджа, дето сж наклали
първи огнища старитѣ българи.

Оттамъ надолу плиска и играе Черно-море чакъ до
Босфора. Тукъ Симеонъ победителъ е идвалъ, и предъ
златното му копие се е преклонила Византия.

На югъ блѣщи Бѣло-Море, широко и просторно.
То мие подножието на Атонъ, дето отецъ Паисий пръвъ
написа: „Не се срами отъ името си, поробени българин-
но, а се гордѣй съ него, защото твоето минало е славно!“

По-нататкъ е Солунъ. Тукъ сж се родили пър-
витѣ наши просвѣтители — Кирилъ и Методий. Тукъ се
е настанила храбрата войска на Калояна.

Прегази устието на Вардара и тръгни на североза-
падъ! Тамъ е Охридъ синь. Отъ него изтича бистриятъ и
бързи Дринъ. Каква голѣма преграда се издига тамъ?
— Това е Шаръ-планина.

Върви право нагоре, по рѣки, презъ планини,
стигни чакъ до Дунава, до Желѣзната-врата!

Ето, въ тоя чуденъ кръгъ, красивъ, омаенъ, раз-
дѣленъ на две отъ величествената Стара-планина, е
живѣло, борило се е и е градило своята история българ-
ското племе.

Тукъ ще гради и създава то и своето велико бж-
деще.

ОТЕЦЪ ПАИСИЙ ПИШЕ:

„Българино, знай своя родъ и езикъ! Обичай своето отечество и искай да узнаешъ, какъвъ е билъ въ старо време народътъ ти, ималъ ли е царе, патриарси и светци. Другитъ народи знаятъ и учатъ своята история; тѣ пишатъ и четатъ книги на свой народенъ езикъ, който много обичатъ и почитатъ. Намъ гърцитѣ и сърбитѣ се присмиватъ, че сме отъ простъ родъ, безъ царе, безъ патриарси и светци, безъ история. Азъ се потрудохъ да напиша тая история, за да видятъ всички българи, че и нашиятъ родъ е билъ славенъ, дори и по-славенъ отъ всички, ималъ е велики царе и патриарси; отъ силнитѣ византийци данкъ е вземалъ и на други народи писмо и книга е далъ. Азъ познавамъ мнозина българи, които не знаятъ своя родъ, а се учатъ да четатъ и пишатъ по гръцки, па се срамуватъ да се наричатъ българи. Защо, о, неразумни, се срамувашъ да се наричашъ българинъ и не искашъ да мислишъ и четешъ по български? Но ти си казвашъ: „Гърцитѣ сж по-учени и по-политични, а българитѣ сж прости и глупави, не умѣятъ да приказватъ политично. Затова е по-добре да бжда гркъ.“ Добре, но погледни, че отъ гърцитѣ има народи много по-учени и по-политични; напускатъ ли тѣ своя родъ и своя езикъ, та да приематъ чуждитѣ? Богъ повече обича проститѣ, беззлобнитѣ овчари и орачи българи, защото най-първо тѣхъ прославилъ съ сила и мъдростъ. И, като видѣхъ такива българи, които се влачатъ по чуждъ родъ, езикъ и чужди обичаи, а своитѣ хулятъ, азъ написахъ тая книга и каня всѣкого да я препише и прочете, за да се научи, що е билъ българскиятъ народъ въ старо време.“

Никола Станевъ

ОМРАЗА КЪМЪ ЧУЖДЕНЦИТЪ

До скоро всички мислѣха, че за единъ народъ е слава да бжде завоевателъ, да покорява околнитѣ народи и да властвува чрезъ сила надъ тѣхъ. И днесъ нѣкои мислятъ тъй. Но разумнитѣ, справедливи и просвѣтени ора не се съгласяватъ съ това. Тѣ поддържатъ, че никой народъ не бива да воюва, за да покорява чужди земи, нито да поробва други народи.

Презь срѣднитѣ вѣкове всички народи воювали съ своитѣ съседи. Между България и Византия се водѣли много войни. Царь Симеонъ се стремѣлъ да превземе Цариградъ и да стане императоръ на Византия и България. Той покорилъ нѣкои части отъ византийската империя. Властувалъ и надъ Сърбия. Но какви били последицитѣ отъ тия кървави войни? България се изтощила и при Симеоновитѣ наследници станала плячка на руси и гърци.

Днешна България поддържа стария славянски стремежъ къмъ миролюбие. Тя иска да бжде свободна, но желае — и другитѣ народи да бждатъ свободни, като нейния. Тя почита другитѣ, но иска да почитатъ и нея. Не желае чужди земи, но иска справедливостъ и независимъ животъ на всички българи, които сж нейни чеда, кждето и да живѣятъ тѣ.

Не сж истински родолюбци ония, които проповѣдватъ омраза къмъ друговѣрцитѣ и чужденцитѣ. Въ България чужденцитѣ сж почитани. Друговѣрцитѣ живѣятъ свободно.

Високи и отговорни мѣста сж били не веднѣжъ заемани отъ чужденци и друговѣрци. Имало е дори министри чужденци. Въ България се смѣта за родолюбець всѣки, който желае взаимно опознаване и сближаване на българитѣ съ други народи, за да се изкорени омразата и да не се пораждатъ причини за война. За тая цель сж и образувани у насъ много дружества: германско-българско, чехско-българско, полско-българско, гръцко-българско, англо-българско, френско-българско и др. Освенъ това, между България и Югославия има подписанъ договоръ за вѣчно приятелство.

Николай Райновъ

ВЕЛИКИЯТЪ ЗАТОЧЕНИКЪ

Старецътъ, когото караха коннитѣ турски войници, бѣше последниятъ търновски патриархъ Евтимий. Откарваха го на заточение.

При Шипка, която тогава не съществувахе, той бѣ отдѣленъ отъ другаритѣ си състрадалци, търновски първенци и боляри, пощадени отъ турския мечъ и откарани на изтокъ за Азия. Сега самъ продължаваше трудното

си шествие къмъ заточение, далеко отъ Търново, което бѣ оставилъ въ развалини.

И сега, като се подпираше тежко на патерицата, отъ Търново и до гробъ вече негова другарка, той мислѣше за оставеното паство, за загиналата столица, за опожарената патриаршеска черква „Възнесение“, която дѣй славно и гордо стърчеше на чуката на Царевецъ, дето бѣ отслужилъ и недовършилъ последна литургия.

После му минуваше презъ ума живата раздѣла съ търновския народъ при Дълга-лжка и съ боляритѣ подъ Стара-планина, раздирателнитѣ вопли, плачоветѣ на мало и голѣмо при изпращането му, сълзитѣ на боляритѣ, виковетѣ имъ, думитѣ имъ жални, прощални — и сълзи се порониха по изсъхналитѣ му бледни бузи и се смѣсиха съ калъта по шията му.

Но турцитѣ му казаха студено:

— Е, защо плачешъ като жена, старче? Невѣста ли остави, деца ли остави въ Търново? Калугеритѣ нѣматъ челедь. Е, защо плачешъ?

— Оставихъ народа, синко, — отговори патриахътъ, разбралъ повече отъ изражението на лицата имъ, какво му говорятъ, защото не знаеше езика имъ.

Тѣ не го разбраха.

Иванъ Вазовъ

ОБЩЕСТВО НА НАРОДИТЪ

Истинскиятъ родолюбецъ обича не само своята родина, но и всички хора: той не мрази другитъ народи. Макаръ че е готовъ да пролѣе кръвта си за защита на своята родина, въ случай, че я нападнатъ, той знае, че войната е ужасна останка отъ дивашкитъ времена: той не желае война.

*Поради това презъ 1919 год., следъ обоевропейската война, много народи решиха да образуватъ **Общество на Народитъ**. То има за целъ да поддържа мира между народитъ и да разрешава чрезъ съдъ ония свади, които преди това се разрешаваха съ оржжие.*

ЩО Е ОБЩЕСТВОТО НА НАРОДИТЪ?

Обществото на народитѣ е договоръ между много народи (въ тѣхния брой е и България), сключенъ следъ общоевропейската война. Тѣ се задължаватъ да пазятъ мира, да прѣчатъ за избухването на нова война, да си сътрудничатъ братски и да живѣятъ помежду си справедливо. Това Общество се управлява отъ Събрание и Съветъ. Въ Събранието влизатъ пратеници на всички народи, които участвуватъ въ Обществото на народитѣ. Съветътъ се образува отъ представители на най-голѣмитѣ народи и отъ четирима члена, избрани отъ Събранието. Седлище на Обществото е Женева (въ Швейцария).

Обществото на народитѣ се врича да зачита независимостта на всички народи, що членуватъ въ него, и да пази границитѣ имъ отъ всѣко външно нападение. Ако между нѣкои отъ тия народи възникнатъ важни свади, тѣ се задължаватъ да оставятъ на Съвета или на Международния съдъ да ги разреши. Въмѣсто да воюватъ помежду си, народитѣ ще се отнасятъ до тоя съдъ, както отдѣлнитѣ лица се обръщатъ къмъ сѣдилищата. Народъ, който иска съ война да добие онова, що желае, прилича на дивакъ, който — когато се скара съ друго — нахвърля се върху него съ пестници или тояга.

Обществото на народитѣ се грижи за общитѣ облиги на всички свои членове. То закриля нѣкои страни, каквато е областта на свободния градъ Данцигъ, чиято пълна независимостъ е полезна за другитѣ народи. Освенъ това, за да се крепи всеобщиятъ миръ на обществена справедливостъ, Обществото урежда трудовитѣ условия, та да има въ всѣка държава човѣчно отношение на господари къмъ работници, справедливи заплати и надници, закриля на децата, юношитѣ и женитѣ, подпомагане на старцитѣ и инвалидитѣ.

Обществото на народитѣ помогна на България презъ 1922 год., когато между нея и съседитѣ ѝ възникваха раздори за уреждане на границитѣ, а още повече презъ 1925 год., когато гърцитѣ бѣха нахлули чакъ до Петричъ: тѣй се избѣгна войната между българи и гърци. За България, па за и други малки народи, Обществото е едничка опора при разрешаване на свади съ силни или по-жестоки и безочливи съседи.

Николай Райновъ

ВОЙНА

Когато видите кучета, които се лаят, сетне почватъ да се хапятъ, а най-после едни разкъсватъ други, вие казвате: „Ей че глупави животни!“ — и грабвате тояга, за да ги разтървете.

Ако ви кажатъ, че всички котки отъ нѣкоя страна сж се събрали съ хиляди на едно поле, мяукали сж, а после сж се нахвърляли бѣсно едни върху други, и подиръ тая разправия на полето сж останали деветъ или десетъ хиляди убити котки, нѣма ли да си кажете: „Ето най-страшното и най-безумно нѣщо, за което съмъ чулъ да се говори?“

И — ако кучетата или коткитѣ ви кажатъ, че сж се били за слава, — нѣма ли да се изсмѣете, колкото ви гласъ държи, надъ глупостъта на тия жалки животни?

А, все пакъ, едничката разлика между животнитѣ и васъ е тая, че тѣ си служатъ само съ зжитѣ и ноктитѣ, а вие сте изнамѣрили саби, пушки и топове — орждия удобни, за да си нанасяте взаимно по-голъми рани, отъ които кръвъта ви може да тече до последната капка.

Лабрюйеръ

МИРОЛЮБИЕ

Както има войнолюбци, тѣй има и миролюбци. Миролубецътъ желае — да царува, между народитѣ миръ. Ако два народа се свадятъ помежду си и работата стигне до оржие, днешниятъ миролубецъ би имъ казалъ: „Вмѣсто да воювате и да изтрѣбвате своитѣ граждани, отнесете до Обществото на народитѣ да разреши вашата разпря, но най-първо обещаите да се подчините на решението му!“

Миролубецътъ казва на всички: „Нѣма толкова важенъ въпросъ, че да може да се разреши само съ война, както нѣма нищо по-ценно на свѣта отъ човѣшкия животъ. Каквато религия и да изповѣдвате, тя ви учи: „Не убивай!“ Дори и да не признавате религия, вашиятъ разумъ ви казва, че отъ убийството нѣма полза, а сърдцето ви се възмуцава отъ него“.

Ако гласътъ на миролюбцитѣ бжде чутъ и съветътъ имъ — послушанъ, ще се сложи край на войнитѣ

и свѣтътъ ще заживѣе новъ животъ. Но невѣрниците (има ги навсѣкжде) ще възразятъ: „Винаги е имало и ще има войни. Хората не сж още помждрѣли, па и никога нѣма да помждрѣятъ, че да заживѣятъ въ миръ“.

На такива е лесно да се отговори. „Отде знаете, че хората нѣма да поумнѣятъ? Въ старо време, когато сж били диваци, хората нѣмали сждилища. Повдигне ли се разпря, тѣ се нахвърляли единъ върху другъ съ тояги, бравди или пестници. И тогавашнитѣ невѣрници казвали: „Винаги ще бжде тъй“. Но полека-лека хората разбрали, че такова разрешаване на спорнитѣ въпроси е и несправедливо, и жестоко, и недостойно. И тѣ свикнали да се отнасятъ до сждии, които разглеждатъ безпристрастно тжжбитѣ и решаватъ спороветѣ справедливо. Щомъ отдѣлнитѣ лица сж направили това, защо да го не направятъ цѣли народи?“

Какви срѣдства има войната, за да разрешава международнитѣ разпри? Само едно: убийството. Презъ време на общоевропейската война за 4 — 5 години бѣха убити 9,000,000 души и ранени — 19,000,000; отъ раненитѣ умрѣха въ болницитѣ 15,000,000 души; значи, войната взе отъ човѣчеството 24,000,000 души — най-здравитѣ, най-силнитѣ, най-младитѣ. И що донесе, въ замѣна на това? Неволя, беднотия, болести, гладъ, подценяване на човѣшкия трудъ, безработица. Хората наричатъ всичко това „криза“. Такава „криза“ има у всички страни: и въ тия на победителитѣ, които и въ ония на победенитѣ.

Николай Райновъ

ИДЕАЛЪ И ВЕЛИКИ ЛЮДЕ

Идеалъ наричаме нѣщо много хубаво, което искаме да видимъ осъществено. Идеалъ на нравствеността е — цялото човѣчество да живѣе щастливо, въ справедливостъ и обичъ. Идеалъ на нашитъ родолюбци отъ преди Освобождението е било — българскиятъ народъ да бжде свободенъ.

Велики люде наричаме ония, които съ своитъ творби, действия, думи и примѣръ сж ни помогнали да се доближимъ до идеала. Благодарение тѣмъ, днесъ на земята има повече истина, хубостъ и добро, отколкото е имало по-рано. Затова трѣбва да почитаме великитъ люде.

Най-добъръ начинъ да ги почитаме е да следваме тѣхния примѣръ; да работимъ прилежно, ревностно и съ въодушевление за идването на човѣчество, което ще живѣе въ пълна справедливостъ, братство, доброта и хубостъ.

СВЪТИЛНИЦИ

Великитѣ люде сж истински духовни свѣтилници за народитѣ. Не сж велики люде ония, които вдигатъ около себе си шумъ. Нѣкои казватъ, че Наполеонъ билъ образецъ на великъ човѣкъ. Това е лъжа. Оня, който има голѣми дарби, но си не служи съ тѣхъ, за да облагороди и ошастливи хората, не е великъ човѣкъ. Наполеонъ билъ много смѣлъ и уменъ пълководецъ. Но той разорилъ Европа и съсипалъ Франция. Въ сравнение съ него, българскиятъ царь Симеонъ може съпогълмо право да се нарече великъ: и той, наистина, водилъ опустошителни войни, но и залѣгалъ за просвѣта, книжнина, изкуство и наука; благодарение на това, неговиятъ вѣкъ е златенъ вѣкъ за България.

Велики люде наричаме ония, които сж оставили нѣщо не само на своя народъ, но и на цѣлото човѣчество: създателитѣ на религии (Иисусъ Христосъ, Готама Буда, Зороастъръ, Мохамедъ и др.), мждрецитѣ (Сократъ, Платонъ, Конфуций, Питагоръ и др.), мислителитѣ и ученитѣ, които сж открили на хората велики истини (Аристотель, Нютонъ, Коперникъ, Пастьоръ, Кюри, Беконъ и др.), писателитѣ, които учатъ всички да дирятъ щастие въ справедливостта, обичта и добротворството (Данте, Шекспиръ, Гьоте, Толстой, Достоевски, Волтеръ и др.), художницитѣ, които водятъ човѣчеството въ царството на хубостта (Фидий, Микеланджело, Рафаелло, Рембрандъ, Веронезе и др.), поетитѣ (Омиръ, Есхилъ, Виргилий, Молиеръ, Шилеръ, Хайне и др.), музикантитѣ (Бетовень, Вагнеръ, Бахъ, Моцартъ и др.). Всѣки просвѣтенъ човѣкъ трѣбва не само да знае имената на тия велики люде, но и да научи нѣщо за живота и творбитѣ имъ. Въ чуждитѣ страни на мнозина отъ тѣхъ сж издигнати паметници: тѣ напомнятъ на всички за тия свѣтилници на народитѣ.

България сжщо има свои велики люде: писатели и будители (Василъ Априловъ, Петъръ Беронъ, Любенъ Каравеловъ, братя Димитъръ и Константинъ Миладинови, Неофитъ Рилски, отецъ Паисий, Георги Раковски и др.), поети (Христо Ботъвъ, Иванъ Вазовъ, Константинъ Величковъ, Василъ Друмевъ, Петко Славейковъ, Пѣйо Яворовъ, и др.), учени (Найденъ Геровъ, Маринъ Дриновъ, Василъ Златарски, Иванъ Шишмановъ и др.), родолюбци (Василъ Левски, Хаджи Димитъръ, Стефанъ

Караджа, Тодоръ Каблешковъ и др.), държавници (Константинъ Стоиловъ, Александъръ Стамболийски, Стефанъ Стамболовъ и др.), художници (Станиславъ Доспевски, Николай Павловичъ и др.), светци, които сж оставили на православния свѣтъ примѣръ за добродетеленъ животъ (свѣти Кирилъ и Методий, св. Климентъ, св. Иванъ Рилски, св. Гавриилъ Лесновски, св. Прохоръ Пшински и др.).

И по нашитѣ градове има издигнати паметници на велики или заслужили на народа люде: царь Александаръ II (Царь Освободителъ), Василъ Левски, Иванъ Вазовъ, Христо Ботьовъ, Петъръ Беронъ, Василъ Априловъ и др.. Всѣки отъ насъ трѣбва да знае, що сж направили нашитѣ велики люде, и да имъ бжде признателенъ, че сж работили безкористно за насъ.

Николай Райновъ

ВОЛТЕРЪ

Единъ отъ великитѣ люде, които сж работили, страдали и водили борба, за да стане човѣчеството по-добро и животътъ да се уреди справедливо, е френскиятъ мислителъ и писателъ Волтѣръ. Отъ него има хубави книги, които и днесъ се четатъ съ наслада, макаръ че е умрѣлъ преди 160 години. Волтѣръ си служилъ цѣлъ животъ съ своята голѣма писателска дарба, за да учи людетѣ на почитъ къмъ справедливостта и човѣщината.

Въ онова време нѣмало никаква вѣротърпимостъ. Протестантитѣ въ Франция били жестоко преследвани. Волтѣръ, макаръ че не билъ протестантъ, се заелъ да имъ извоюва свобода на убеждението. Вначало никой не го слушалъ. Слѣповѣрието било толкова силно, че сждитѣ-католици осждали на смъртъ протестанта Жанъ Калà, като убиецъ на сина си, когато всички знаели, че синътъ се е самоубилъ, и противъ бащата нѣмало ни свидетели, ни доказателства: той билъ съвсемъ невиненъ. Волтѣръ се намѣсилъ. Той почналъ да пише въ полза на обвиняемия. Колà билъ наказанъ съ смъртъ. Тогава Волтѣръ насочилъ своето перо противъ пристрастнитѣ сждии. Дълго настоявалъ — дѣлото да се разгледа отново. Но католицитѣ казвали: „По-добре да умре единъ невиненъ протестантъ, отколкото осмина сждии—католици да приз-

наятъ, че сж отсждили несправедливо“. Красноречието на Волтѣра, обаче, победило: сждътъ решилъ, че Калá е билъ невиненъ.

Тогава мнозина невинно обвинени се обърнали къмъ Волтѣра съ молба да ги защити. Той приелъ на драго сърдце. Станалъ великодушенъ защитникъ на всички, които били жъртва на несправедливостта. И за това не имъ взелъ пари.

Тогавашнитѣ закони били жестоки: тѣ заповѣдали да бждатъ изтезавани обвиненитѣ. Волтѣръ нападналъ тая ужастна диващина съ толкова остри и силни думи, че правителството се принудило да я прекрати: отъ края на XVIII в. тя не сществува вече въ Франция.

Николай Райновъ

НАПРЕДЪКЪ

Баща ми седѣше въ своето кресло и отъ преди нѣколко мига разглеждаше малка костъ, на единия край заострена, а на другия — съвсемъ изтрита.

— Ето, — рече той, — жбъ на човѣкъ, който е живѣлъ въ време на мамутитѣ (исполински слонове), презъ ледниковия вѣкъ, въ гола и праздна пещера. Тоя човѣкъ е прекарвалъ въ страхъ и гладъ. Приличалъ е на животното. Надъ веждитѣ му сж се образували грозни бръчки. Челюститѣ му сж изпъквали много напредъ, жбитѣ му сж се издавали вѣнъ отъ устата. Такова било първото човѣчество. Но неусѣтно, съ бавни и голѣми усилия, хората успѣли да заживѣятъ по-охолно; тѣхната кървожадность се намалила. Жбитѣ не служели на човѣка вече да разкъсва сурово месо; тѣ станали по-малки и челюстята—по-прибрана къмъ лицето. Човѣшкиятъ образъ станалъ хубавъ и на женскитѣ уста се явила усмивка.

Баща ми бавно издигна надъ главата си жба на пещерния човѣкъ и каза:

— О, нѣкогашенъ човѣче, отъ когото е останка тоя грубъ и свирепъ жбъ, споменътъ за тебе ме трогва издълбоко! Ти си живѣлъ въ злочестини, но не си живѣлъ напраздно и си намалилъ донѣкжде грозотията на живота; твоитѣ чеда сж намѣрили вече малко по-хубавъ животъ. На свой редъ, и тѣ сж работили, за да го разхубавятъ и подобрятъ: единъ е измислилъ мелницата,

другъ — колелото. Тѣ всички сж мждрували и сж си блъскали главитѣ: постоянното усилие на толкова хора презъ вѣковетѣ е произвело чудеситѣ, които правятъ сегашния животъ хубавъ.

Баща ми каза още:

— Да се стремимъ все по-нагоре! Работата не е свършена. Ние ще паднемъ по щедростъ по-долу отъ пещернитѣ люде, ако днесъ — когато е дошълъ нашиятъ редъ — не работимъ, за да осигуримъ на своитѣ деца по-добъръ и по-хубавъ животъ отъ оня, що живѣемъ ние. А за това има две тайни: обичъ и познание. Съ опознаване и обичъ се създаватъ нови свѣтове.

Анатолий Франсъ

ИДЕАЛЪ

Нѣкои може да кажатъ, че думата идеалъ не бива да се казва на децата, защото нѣма да я разбератъ. Тия хора грѣшатъ: тѣ не познаватъ нито идеала, нито детето.

Детето много добре знае, че не трѣбва да лъже. То знае, че да лъже постоянно е отвратително, да лъже често е срамно, а много рѣдко да лъже е вече добро. Дете, което лъже рѣдко, а следъ това се разкайва, че е излъгало, и се зарича да не лъже занаяпредъ, заслужва похвала, макаръ че идеалътъ е — човѣкъ никога да не лъже. Детето знае, що е идеалъ. То знае, че никога да не лъжешъ значи — да си постигналъ идеала; то значи — да си свършенъ. Сжщо тѣй, то знае, че никога да се не гнѣвишъ, нито да се сърдишъ, никога да не говоришъ лошо за когото и да било, никога да не завиждашъ никому, нито да се ленишъ, нито да бждешъ скжперникъ, — е сжщо идеалъ.

Идеалътъ води хората надалечъ. Колко велико ше бжде човѣчеството, когато всички зачитатъ човѣщината у себе си и у другитѣ, когато казватъ само истината, избѣгватъ лъжата и гордостъта, ценятъ чуждия трудъ и никога не биватъ жестоки, насилници, хитреци или измамници! Тогава човѣчеството ще стане свършено, идеално.

Всички могатъ да подготвятъ появата на такова общество, дори и децата, като изпълняватъ нравственитѣ закони. Това общество ще се състои отъ безкористни люде, готови да пожъртвуватъ себе си за идеала.

Детето може да разбере, че — за да се осъществи идеалът на човѣщината — всички (и малки и голѣми) трѣбва да живѣятъ честно и да изпълняватъ своя всѣкидневенъ дългъ.

Жанъ Жоресъ

ВЪОДУШЕВЕНИЕ

Искашъ ли, дете, да станешъ добъръ човѣкъ и да работишъ за справедливостта и братството между людетѣ? Недей смѣта нравственитѣ закони за мжчителни задължения, на които трѣбва да се покорявашъ, ами имъ се подчинявай ревностно, съ радостъ, съ въодушевление.

Що е въодушевление? То е свободенъ и радостенъ стремежъ къмъ нѣщо велико и възвишено. Безъ него нѣма полезни усилия, нѣма велики дѣла, нѣма траенъ напредѣкъ.

Когато порастнешъ и влѣзешъ въ живота, ти ще чуешъ отъ лошитѣ хора да ти казватъ: „Онова, що наричатъ нѣкои нравственостъ, справедливостъ и братство, е праздна работа“. Недей се повлича по такива: тѣ заслужватъ съжаление. Тѣ не разбиратъ, че онова, което смѣтатъ за „праздна работа“, съставя величието и хубостта на живота.

Ще срещнешъ, дете, и невѣрници, които ще ти кажатъ: „Лудостъ е да се работи, за да се подобри човѣчеството: хората сж все едни и сжщи; тѣ ще си останатъ винаги себелюбци и злосторници“. И подиръ такива не се повличай! Тѣ сж невежи и сжщо заслужватъ съжаление. Тѣ не знаятъ, клетитѣ, че нѣкога човѣчеството е било хиляди пжти по-несправедливо, по-жестоко и по-себелюбиво, отколкото е сега. Не знаятъ и това, че животътъ на хората се е подобрилъ и разхубавилъ полека-лека, само благодарение на ония мжже и жени, които сж работили съ въодушевление, борили сж се за справедливостъ и сж се отнасяли къмъ другитѣ братски. А такива хора е имало винаги. Тѣхниятъ примѣръ е за насъ утѣха. Той ни дава смѣлостъ, увѣреностъ въ тържеството на доброто и надежда, че идеалътъ ще бжде нѣкога постигнатъ.

Знай, дете, че оня, който прави добро, но се мръщи, като пресмѣта своитѣ усилия и съжालява за грижитѣ си, не прави истинско добро. Сжщински

справедливъ и честенъ човѣкъ е тоя, който не забравя никога своя идеалъ и — за да го постигне — дава радостно сърдцето си и драговолно работи за доброто на другитѣ.

О, днешни деца! Вамъ предстои да направите утрешното човѣчество по-братствено и по-правдолюбиво отъ днешното. Наистина, работата е мжчна, но оня, който обича доброто, се не плаши отъ никакви трудности.

Помнете, деца, че тайната на великитѣ дѣла и на всѣки успѣхъ може да се изкаже съ три думи: знание обичъ и въодушевление!

Албертъ Байе

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.
Нравственост	3
Истинското щастие е въ добродетельта, Ник. Райновъ	4
Народъ безъ нравственостъ не може, Монтезкьо Себелюбие и нещастие на първобитнитѣ хора, Лукреций Каръ	5
Лукреций Каръ	7
Трудъ	9
И богатиятъ, като бедния, трѣбва да работи, Николай Райновъ	10
Земедѣлскиятъ трудъ е възвишенъ и хубавъ, Жоржъ Сандъ	11
Кжде е щастieto, Левъ Толстой	12
Сладъкъ хлѣбъ, Добри Немировъ	13
Златни гривни, нар. приказка	14
Сполуката, нар. приказка	15
Чистота	16
Нечистотата е грозна и опасна, Ник. Райновъ	17
Чистотата е ценна сама по себе си, Жанъ Жоресъ	18
Здравословност	19
Тѣлесно възпитание, Николай Райновъ	20
Да се боримъ противъ охтиката, Ник. Райновъ	21
Най-голѣмото богатство	22
Вздържание	23
Спиртътъ убива човѣка, д-ръ Дюкло	24
Човѣкъ се впиянчава полека-лека, Ник. Райновъ	25
Дѣдовата лула	27
Закълни се! Ст. Чилингиоровъ	27
Тѣсната врата, нар. приказка	29
Борба съ пороцитѣ	30
Три престжпления, приказка	31
Излѣкувалъ царя, Ги дьо Мопасанъ	32

Грижи за чуждото здраве	36
Борбата противъ пиянството, Едуардъ Ерио .	37
Просвѣта	38
Две маймуни, Николай Райновъ	39
Човѣкъ се учи докле е живъ, Ник. Райновъ .	40
Смѣлость, работливостъ, търпение	43
Отмора и работа, Маркъ Аврелий	44
Рудничарь, Емилъ Зола	45
Безъ мъжа нѣма сполука, приказка	46
Неволя, нар. приказка	46
Ластовичка и врабче, нар. приказка	47
Дългътъ на детето къмъ родителитѣ	49
Дѣдо и внуче, Николай Райновъ	50
Добъръ баща, споредъ евангелието отъ Лука	51
Мама, Левъ Толстой	53
Синовна почитъ, Денъ Дидрô	53
Сократъ и синъ му, Николай Райновъ	54
Дългътъ на детето въ семейството	56
Братя се каратъ, Левъ Толстой	57
Дупки и гвоздей	58
Братска обичъ	59
Дългътъ на детето въ училище	60
Почитъ и обичъ къмъ учителя, Едмондо де	
Амичисъ	61
Милостиви деца, Песталоци	1
Взаимопомощъ	63
Слѣпецъ и схванатъ, Николай Райновъ	64
Пжтници и скала, Фелиситê Ламие	66
Дружна работа, Николай Райновъ	67
Джбова бѣчва, нар. приказка	68
Помощта е ценна, когато иде на време	69
Хлѣбъ за другаритѣ, Ст. Руневски	70
Отплата	71
Зачитане на чуждия животъ	72
Другари, нар. приказка	73
Останки отъ диващина, Ник. Райновъ	73

	Стр.
Кротость	76
Ритникъ, Николай Райновъ	77
Гнѣздо съ кадънки, Жюль Ренаръ	78
Честность	80
азни кражби, Николай Райновъ	81
Честно дете, Емилъ Пенѡ	81
Скъпо наследство	84
Честь	86
Дърварь и русалка, нар. приказка	86
Искренность	88
Истина и лъжа, Левъ Толстой	89
Честна дума, Николай Райновъ	90
Класно упражнение, Николай Райновъ	92
Най-доброто и най-лошото	93
Учтивость и любезность	94
Добра препоръка, нар. приказка	95
Обноски на невъзпитания, Николай Райновъ	95
Неуслужливъ синъ, Албертъ Вайе	97
Помагане на нещастнитъ	99
Признателность, нар. приказка	100
Ковачъ и куче	100
Справедливостъ и обичъ, Фалиситѣ Ламиѣ	101
Детенце, Левъ Толстой	102
Мравка и яребица, Левъ Толстой	103
Снизхождение	104
Снизхождение и слабостъ, Николай Райновъ	105
Опасенъ ударъ, Жанъ-Жакъ Русо	106
Преданость и самопожертвование	107
Рѣдка добрина, приказка	108
Врабчето, А. И. Тургеневъ	108
Обичъ, нар. приказка	109
Жертва на науката Николай Райно	110
Сестринска преданость, Софокълъ	111
Дветъ майчини ржце, Ем. п. Димитровъ	112

	Стр.
Свобода на убеждението	114
Наука и религия, Албертъ Байе	115
Зачитане на чуждитѣ вѣрвания, Волтеръ	116
Вѣротърпимостъ	118
Не трѣбва да бждемъ отмѣстителни, нар. прик.	119
Последици отъ слѣповѣрието, Шарлъ Ланглуо	119
Истинска вѣротърпимостъ, Николай Райновъ	120
Силата на вѣрата, Т. Г. Влайковъ	121
Родолюбие	123
Кой е родолубецъ, Николай Райновъ	124
Границитѣ на българската земя	125
Отецъ Паисий пише, Никола Станевъ	126
Отнасяне къмъ чужденцитѣ, Николай Райновъ	126
Великиятъ заточеникъ, Ив. Вазовъ	127
Общество на народитѣ	129
Що е общество на народитѣ, Ник. Райновъ	130
Война, Лабрюеръ	131
Миролюбие, Николай Райновъ	131
Идеалъ и велики люде	133
Свѣтилници, Николай Райновъ	134
Волтеръ, Николай Райновъ	135
Напредъкъ, Анатолъ Франсъ	137
Идеалъ, Жанъ Жоресъ	137
Въодушевление, Албертъ Байе	138

Книги за учители

- Слова и речи за всенародни и училищни празд-
ници, съ кратко ръководство по красноречие,
отъ Ив. Георгиевъ 40 лв.
- Българската литература (развой, насоки, характеристика)
отъ Ив. Радославовъ 120 лв.
- Кратка всемирна литература, отъ Емиль Фаге . . . 35 лв.
- Историческа хрестоматия (златни страници изъ
нашето минало), отъ Д. П. Койчевъ 100 лв.
- Географска хрестоматия (живописни кжтове изъ
нашето отечество), отъ Д. П. Койчевъ 80 лв.
- Какъ да четемъ художествено, отъ Ив. Георгиевъ 40 лв.
- Ръководство за конкурснитѣ учителски изпити,
отъ Ив. Георгиевъ 30 лв.
- Срѣдновѣковна България, отъ Никола Станевъ . . 120 лв.
- България подъ иго, отъ Никола Станевъ 140 лв.
- Естетична гимнастика (Ръководство за детски игри,
хора, танци съ музика и пѣсни), отъ Лебиго . . 50 лв.
- Свѣтовни загадки, отъ Ернстъ Хекелъ 80 лв.
- Древни и нови мъдрести, отъ Гриво дьо Живри . . 60 лв.
- Педагогическа антология, (избрани страници изъ
съчиненията на най-виднитѣ европейски педагози)
отъ Анри и Паризо 80 лв.
- Активно и творческо обучение, отъ Д. Правдолюбовъ 50 лв.
- Художествена разработка на библейскитѣ разкази
отъ Д. Правдолюбовъ 40 лв.
- Цѣлостно обучение, отъ Д. Правдолюбовъ 40 лв.
- Художествена разработка на народнитѣ приказки,
отъ Д. Правдолюбовъ 40 лв.
- Българска енциклопедия, отъ Н. Г. Данчевъ и
Ив. Г. Данчевъ (подвързана) 650 лв.

КНИГИ ОТЪ НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ

Богомилски легенди	25 лв.
Видения изъ древна България	45 "
Книга за царетъ	35 "
Градътъ (Поема на тайнитъ)	20 "
Слънчеви приказки	30 "
Очитъ на Арабия, балади	35 "
Книга на загадкитъ	20 "
Свѣтилникъ на душата	15 "
Между Пустинята и Живота, романъ	70 "
Сироманъ Лазаръ, разкази	45 "
Корабътъ на безсмъртнитъ	60 "
Сънни балади	30 "
Вѣчни поеми	50 "
Човѣкътъ и образътъ му	60 "
Имало едно време, сказание	30 "
Счупени стъкла, разкази	40 "
Отдавна, много отдавна ,разкази	40 "

ИСТОРИЯ НА ИЗКУСТВОТО

12 тома, на луксозна хартия, 2800 страници, съ 2000 репродукции въ текста и извънъ него.

Старо изкуство

Вѣчното въ изкуството
Творчество на първоб. народи
Отъ Сфинкса до Дракона
Мраморни богове
Църкви и дворци
Свѣтътъ на Мохамеда

Модерно изкуство

Вѣкътъ на великанитъ
Въ царството на колорита
При извора на красотата
Бунтътъ на Дьолакруза
Слънчево творчество
Последна тайна

Цѣлата редица отъ 12 тома струва 1800 лв., но за абонаменти се отстъпва само за 960 л., платими на срокове

ТАКА КАЗА ЗАРАТУСТРА

отъ Фр. Ницше, изящно изд. — 9) лв.

Преведе отъ първообраза Николай Райновъ.